

INFORMATĪVAIS ZIŅOJUMS

Brīvprātīgais darbs Latvijā

Rīga, 2026

Saturs

Lietotie saīsinājumi.....	3
Kopsavilkums.....	4
Ievads.....	7
1. Brīvprātīgais darbs un tā nozīme sabiedrībā.....	8
1.1. Iesaiste brīvprātīgajā darbā.....	8
1.2. Ieguvumi no brīvprātīgā darba.....	10
1.3. Brīvprātīgā darba ekonomiskā vērtība.....	14
2. Brīvprātīgā darba tiesiskais regulējums.....	16
2.1. Brīvprātīgā darba organizētājs.....	16
2.2. Brīvprātīgā darba veicējs.....	18
2.3. Izmaiņas Brīvprātīgā darba likumā.....	19
3. Brīvprātīgā darba organizētāji un to loma brīvprātīgā darba īstenošanā.....	21
3.1. NVO un brīvprātīgais darbs.....	21
3.2. Valsts un pašvaldību iestādes un brīvprātīgais darbs.....	23
3.2.1. Valsts iestādes.....	23
3.2.2. Pašvaldības iestādes.....	34
3.3. Politiskās partijas un brīvprātīgais darbs.....	37
3.4. Sociālie uzņēmumi un brīvprātīgais darbs.....	38
4. Latvijas brīvprātīgā darba ekosistēma - izaicinājumi un iespējamie risinājumi.....	40
4.1. Brīvprātīgā darba politikas nostiprināšana attīstības un politikas plānošanas dokumentos.....	41
4.2. Datu pieejamības veicināšana.....	42
4.3. Digitālās infrastruktūras attīstība.....	44
4.4. Brīvprātīgā darba atpazīstamība un prestiža veicināšana.....	47
4.5. Brīvprātīgā darba atzīšana.....	50
4.6. NVO kapacitātes stiprināšana brīvprātīgā darba jomā.....	51
4.7. Brīvprātīgā darba ekosistēmas novērtējums - kopsavilkums.....	52
Pielikumi	

Lietotie saīsinājumi

AM	–	Aizsardzības ministrija
ANO	–	Apvienoto Nāciju Organizācija
BDKP	–	Brīvprātīgā darba konsultatīvā padome
CEV	–	Eiropas Brīvprātīgā darba centrs
EESK	–	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja
EM	–	Ekonomikas ministrija
ES	–	Eiropas Savienība
FM	–	Finanšu ministrija
IeM	–	Iekšlietu ministrija
IKP	–	iekšzemes kopprodukts
IZM	–	Izglītības un zinātnes ministrija
KM	–	Kultūras ministrija
KNAB	–	Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs
LM	–	Labklājības ministrija
MK	–	Ministru kabinets
NVA	–	Nodarbinātības valsts aģentūra
NVO	–	nevalstiskās organizācijas/ nevaldības organizācijas
OECD	–	Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (<i>Organisation for Economic Co-operation and Development</i>)
UR	–	Uzņēmumu reģistrs
VK	–	Valsts kanceleja
VARAM	–	Viedās administrācijas un reģionālās attīstības ministrija
VID	–	Valsts ieņēmumu dienests
VM	–	Veselības ministrija
VPD	–	Valsts probācijas dienests

Kopsavilkums

Brīvprātīgais darbs Latvijā ir nozīmīgs pilsoniskās sabiedrības elements, kas veicina sociālo saliedētību, iedzīvotāju līdzdalību un kopienu attīstību. Tas palīdz sniegt atbalstu sabiedrības grupām, uzlabo brīvprātīgo prasmes, veicina psihisko un fizisko labklājību, kā arī sniedz ekonomisku pienesumu valstij.

Brīvprātīgais darbs vēsturiski kalpojis par nozīmīgu sabiedrības saliedēšanas un savstarpējās palīdzības mehānismu. Laika gaitā tas attīstījies no kopienu iniciatīvām līdz strukturētām kustībām 19. gadsimtā un institucionalizētām sistēmām 20. gadsimtā, īpaši kara apstākļos. Pēc Latvijas neatkarības atgūšanas brīvprātīgais darbs kļuva par demokrātiskas līdzdalības un pilsoniskās aktivitātes balstu, veidojot pamatu mūsdienīgai brīvprātīgā darba ekosistēmai. Eiropas Brīvprātīgā darba gads 2011¹ būtiski veicināja politikas attīstību, uzsverot nepieciešamību pēc skaidra regulējuma, starptautiskas sadarbības un lielākas sabiedrības izpratnes par brīvprātīgā darba nozīmi.

Latvijā iesaiste brīvprātīgajā darbā joprojām ir zema – 2022. gadā formālajās aktivitātēs piedalījās tikai 6,2% iedzīvotāju (ES vidēji 12,3%). Igaunijā šis rādītājs ir 10,4%, bet Nīderlandē – 36%.² Dažādu pētījumu dati atšķiras, taču vispārēja tendence liecina par iesaistes samazināšanos pēdējos gados. Jauniešu vidū aktivitāte ir augstāka (18%)³, savukārt atbalsta jomas bieži saistītas ar sociālo palīdzību, izglītību, vidi un kultūru.

Brīvprātīgais darbs sniedz būtisku ekonomisko pienesumu, kas Latvijā līdz šim nav pilnvērtīgi novērtēts datu trūkuma dēļ. Pieejamie pētījumi apliecina, ka tā potenciāls ir nozīmīgs – 2010. gadā brīvprātīgā darba monetārā vērtība Latvijā sasniedza 82,6 miljonus latu (117,5 miljoni *euro*) jeb 0,65% no IKP⁴, savukārt OECD valstīs brīvprātīgā darba ieguldījums vidēji veido ap 1,9% no IKP⁵. Lai šo pienesumu varētu sistemātiski izmantot politikas plānošanā un resursu sadalē, nepieciešama vienota un regulāra datu uzskaitē, kas pašlaik Latvijā nav nodrošināta.

Papildus ekonomiskajai ietekmei brīvprātīgais darbs būtiski stiprina sabiedrības sociālo struktūru un labklājību. Tas veicina kompetenču attīstību un sniedz jauniešiem pirmo darba pieredzi, pieaugušajiem palīdz līdzsvarot ikdienas slodzi un apgūt jaunas prasmes, savukārt senioriem nodrošina aktīvas novecošanās iespējas, mazinot vientulību un sekmējot sociālo integrāciju. Kopienu līmenī brīvprātīgais darbs veicina savstarpējo uzticēšanos, solidaritāti un ciešāku sabiedrības saliedētību, tādējādi stiprinot kopējo sabiedrības noturību. Brīvprātīgajam darbam ir nozīmīga loma arī civilajā aizsardzībā un dažādu krīžu pārvarēšanā.

Latvijas brīvprātīgā darba ekosistēma ir savstarpēji saistīta un daudzslāņaina, kas ietver politikas veidotājus, īstenotājus, atbalsta struktūras un plašu sabiedrības iesaisti. Ekosistēmas centrā atrodas pats brīvprātīgais darbs – kā vērtība, sabiedrisks resurss un līdzdalības forma, kas

¹ Padomes lēmums Nr.(2010/37/EC) “*Council Decision of 27 November 2009 on the European Year of Voluntary Activities Promoting Active Citizenship* (2011); pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2010/37%281%29/oj/eng/pdf>

² Eurostat: pieejams: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ILC_SCP19/default/table?lang=en

³ Nacionāla mēroga socioloģiski reprezentatīvu aptauju īstenošana jaunatnes politikas un darba ar jaunatni monitoringa ietvaros, Pētījuma gala ziņojums; pieejams: https://jaunatneslietas.gov.lv/sites/default/files/2024-11/Aptaujas%20monitoringa%20ietvaros_Gala_zi%C5%86ojums_2024_14.11.pdf

⁴ Pētījums “Brīvprātīgā darba attīstības iespējas Latvijā un tā ieguldījums tautsaimniecībā”, Pētījuma noslēguma ziņojums; pieejams: https://www.izm.gov.lv/lv/petijumi-0/izm_brivpratigaisdarbs_zinojums_laboratory_07_20111_1.pdf

⁵ *The Value Of Volunteering, The Economic Power of Giving Back: A Global Analysis of Volunteering's Benefits*; pieejams: <https://www.volunteersolutions.org.uk/blog/econmicbenefitsvolunteering>

balstās kopienu solidaritātē, savstarpējā uzticēšanās un kolektīvā atbildībā. Sistēmas darbība ir iespējama, pateicoties koordinētai sadarbībai starp institūcijām, organizācijām un indivīdiem, kuri kopā nodrošina brīvprātīgā darba ilgtspējīgu attīstību.

Brīvprātīgā darba likums, kas pieņemts 2015. gadā un spēkā no 2016. gada 1. janvāra, nosaka skaidru tiesisko ietvaru brīvprātīgajam darbam Latvijā. Tas definē jēdzienu, nosaka, kas drīkst organizēt un veikt brīvprātīgo darbu, kā arī reglamentē pušu tiesības, pienākumus, drošības un apdrošināšanas nosacījumus. Likums nošķir brīvprātīgo darbu no algota darba, aizsargā brīvprātīgo tiesības un darba tirgu, nodrošina vienlīdzīgu piekļuvi līdzdalībai. Tas arī nosaka Labklājības ministrijas atbildību politikas izstrādē un NVA pienākumu uzturēt Brīvprātīgā darba informācijas sistēmu, lai veicinātu informētību un atbalstītu kvalitatīvu, drošu un ilgtspējīgu brīvprātīgā darba īstenošanu Latvijā.

Brīvprātīgā darba ekosistēmā būtiska nozīme ir brīvprātīgā darba organizētājiem (biedrības un nodibinājumi (tostarp arodbiedrības), valsts un pašvaldību iestādes, politiskās partijas un sociālie uzņēmumi), jo tie nodrošina kvalitatīvu, drošu un ilgtspējīgu brīvprātīgā darba īstenošanu, koordinē aktivitātes, sagatavo brīvprātīgos, informē un sniedz nepieciešamo atbalstu, tādējādi veidojot stabilu pamatu sabiedrības iesaistei un kopienu attīstībai.

NVO ir galvenie brīvprātīgā darba virzītāji Latvijā – tie nodrošina iesaistes iespējas, veido sabiedrības attieksmi, stiprina kopienas un ietekmē politikas veidošanu. Lai gan statistika ilgstoši bijusi fragmentāra, VID dati rāda, ka 2024. gadā brīvprātīgo darbu organizēja 3 133 NVO, iesaistot vairāk nekā 251 tūkstoti brīvprātīgo. NVO plašā un daudzveidīgā iesaiste joprojām ir būtisks pamats brīvprātīgā darba ekosistēmas ilgtspējai un pieejamībai.

Valsts un pašvaldību iestādes aizvien nozīmīgāk iesaistās brīvprātīgā darba ekosistēmā, kļūstot ne vien par politikas veidotājiem un normatīvā regulējuma nodrošinātājiem, bet arī par aktīvām brīvprātīgā darba organizētājām sociālajā aprūpē, izglītībā, kultūrā, sabiedrības drošībā un krīžu situācijās.

Būtisku lomu ieņem arī Brīvprātīgā darba konsultatīvā padome, kurā vienlīdzīgi pārstāvētas valsts institūcijas un NVO, nodrošinot kopīgu rīcības virzienu noteikšanu, starpinstitutionālo sadarbību un priekšlikumu izstrādi politikas pilnveidei.

Pašvaldības ir nozīmīgi brīvprātīgā darba atbalstītāji vietējā līmenī, radot vidi, kurā kopienas var aktīvi iesaistīties sociālās, kultūras, sporta un vides iniciatīvās. Tās sadarbojas ar NVO un valsts iestādēm, lai nodrošinātu iedzīvotājiem iespējas iesaistīties brīvprātīgajā darbā un atbalstītu vietējo iniciatīvu attīstību.

Tomēr valsts un pašvaldību iestāžu sniegtie dati par brīvprātīgo darbu joprojām ir fragmentāri, kas apgrūrina pilnvērtīgu priekšstatu par to īstenoto aktivitāšu apjomu un ietekmi. Neskatoties uz to, valsts un pašvaldību sektora iesaiste ir būtisks balsts brīvprātīgā darba ekosistēmai, paplašinot iespējas, stiprinot sabiedrības līdzdalību un nodrošinot brīvprātīgā darba ilgtspēju visā Latvijā.

Sociālie uzņēmumi ir vienīgie komersanti, kam atļauts organizēt brīvprātīgo darbu, un tie to aktīvi izmanto savas sociālās misijas stiprināšanai. Brīvprātīgie sniedz gan praktisku atbalstu, gan zināšanu pienesumu, kas veicina uzņēmumu ilgtspēju un kopienu iesaisti. Lai novērstu brīvprātīgā darba aizstāšanu ar algotu darbu, likums ierobežo viņu iesaisti uzņēmuma pamatfunkcijās. Brīvprātīgo ieguldījums būtiski palielina sociālo uzņēmumu kapacitāti un stiprina to lomu brīvprātīgā darba ekosistēmā.

Politiskās partijas ir viena no brīvprātīgā darba organizētāju grupām un tām ir tiesības iesaistīt brīvprātīgā darba veicējus savas darbības īstenošanā. Tomēr pašlaik nav pieejama

centralizēta un strukturēta informācija par politisko partiju īstenoto brīvprātīgo darbu, jo no partiju gada pārskatiem nav iespējams automātiski iegūt vienotus datus par brīvprātīgo iesaisti.

Brīvprātīgā darba ekosistēma Latvijā saskaras ar vairākiem būtiskiem izaicinājumiem, kas kavē tās ilgtspēju un pilnvērtīgu attīstību. Nepietiekama politiku integrācija nozīmē, ka brīvprātīgais darbs nav sistemātiski iestrādāts valsts un nozaru politikas dokumentos, savukārt datu trūkums un fragmentēta uzskaitē liek precīzi novērtēt brīvprātīgā darba apjomu, ģeogrāfiju un ekonomisko ietekmi. Pastāvošās digitālās infrastruktūras nepilnības ierobežo pieejamību un starpsektoru sadarbību. Papildu izaicinājumi ir zemā sabiedrības informētība, brīvprātīgajā darbā iegūto kompetenču neatzīšana un NVO kapacitātes ierobežojumi, kas ietekmē spēju piesaistīt un koordinēt brīvprātīgos.

Lai stiprinātu brīvprātīgā darba ekosistēmu, nepieciešami mērķēti politikas risinājumi – brīvprātīgā darba integrēšana valsts attīstības plānos un nozaru politikās, vienots regulējums datu iesniegšanai un starpinstitutionāla sadarbība

Brīvprātīgā darba atpazīstamība Latvijā pieaug, taču joprojām trūkst informētības un izpratnes, kas ierobežo sabiedrības iesaisti. Daudzi nezina, kur atrast informāciju un kā pieteikties, bet stereotipi par brīvprātīgo darbu kā “neapmaksātu palīdzību” samazina motivāciju. Tā pozitīvā ietekme – labsajūta, prasmju attīstība, līdzdalība un kopienas saliedētība – sabiedrībā vēl nav pilnībā novērtēta.

Pašlaik tiek veidota jauna Brīvprātīgā darba informācijas sistēma, kas nodrošinās informatīvu atbalstu par brīvprātīgā darba iespējām, saziņu starp brīvprātīgajiem un organizatoriem, kā arī izziņas par veikto brīvprātīgo darbu sagatavošanu. Sistēmu pārvaldīs NVA. 2025. gadā tika izstrādāts un testēts sistēmas prototips un definētas lietotāju vajadzības. Sistēmas attīstību var ietekmēt finansējuma, datu apmaiņas un valsts informācijas sistēmu izstrādes procedūru izaicinājumi, taču mērķtiecīgas starpinstitutionālas sadarbības un efektīva ieviešanas procesa gaitā var izveidot modernu, pieejamu un uzticamu rīku brīvprātīgā darba koordinācijai, kas var noderēt arī brīvprātīgā darba politikas veidošanai.

Brīvprātīgā darba prestiža celšanai nepieciešama mērķtiecīga, daudzkanālu komunikācija valsts, pašvaldību un NVO līmenī, ietverot regulāras kampaņas, pieredzes stāstus, sabiedriskus pasākumus un labās prakses popularizēšanu. Būtiska ir arī pašu brīvprātīgo iesaiste popularizēšanā, jo viņu personīgie stāsti, aktivitāšu vadīšana, dalība kampaņās un godināšanas pasākumos rada uzticību un iedvesmo citus iesaistīties. Tāpēc nozīmīgi ir attīstīt atzinības mehānismus – apbalvojumus, pateicības pasākumus, sertifikātus un citas formas, kas uzsver brīvprātīgo ieguldījumu un veicina sabiedrības līdzdalību, īpaši jauniešu, senioru un kopienu līmenī.

ANO 2026. gadu ir pasludinājusi par Starptautisko brīvprātīgo gadu ilgtspējīgai attīstībai,⁶ akcentējot brīvprātīgā darba nozīmi globālo ilgtspējas mērķu sasniegšanā. Latvija ir izvēlējusies pievienoties iniciatīvai, attiecīgi BDKP 2025. gada 16. jūlija sēdē pieņemot lēmumu pasludināt 2026. gadu par Starptautisko brīvprātīgo gadu arī nacionālā līmenī.

Starptautiskais Brīvprātīgo gads 2026 var kalpot kā atspēriena punkts, pilnveidojot regulējumu, veidojot kompetenču apliecināšanas mehānismus un stiprinot brīvprātīgā darba integrāciju izglītībā, nodarbinātībā un sabiedrības attīstības procesos. Šāda koordinēta pieeja ne tikai aktualizētu brīvprātīgā darba nozīmi, bet arī nostiprinātu to kā ilgtspējīgu sabiedrības resursu, kas veicina solidaritāti, saliedētību un kopīgu atbildību par sabiedrības labklājību.

⁶ ANO Ģenerālās Asamblejas rezolūcija Nr.A/RES/78/127 “*Resolution adopted by the General Assembly on 18 December 2023*”; pieejams: <https://docs.un.org/en/A/RES/78/127>

Ievads

Brīvprātīgais darbs ir neatņemama pilsoniskās sabiedrības sastāvdaļa, kas veicina sociālo saliedētību, stiprina kopienas un sniedz būtisku atbalstu sabiedrības neaizsargātākajām grupām . Tas sniedz iespēju ikvienam aktīvi iesaistīties sabiedrības labā, veidojot ciešāku saikni starp indivīdu un kopienu. Brīvprātīgais darbs sekmē sabiedrības noturību un solidaritāti, vienlaikus veicinot personīgo izaugsmi, prasmju attīstību un pilsonisko līdzdalību.

Latvijā brīvprātīgā darba joma turpina attīstīties, un, līdzīgi kā citās Eiropas valstīs, būtiska loma ir koordinētai sadarbībai starp valsts institūcijām, pašvaldībām un nevalstiskajām organizācijām un kopienām. Eiropas Brīvprātīgā darba centra (CEV) 2024. gadā publicētā Eiropas brīvprātīgā darba ekosistēma sniedz pārskatāmu, kodolīgu ieskatu par to, kā Eiropā tiek organizēts, atbalstīts un attīstīts brīvprātīgais darbs. Ekosistēma atspoguļo savstarpēji saistītu vidi, kur brīvprātīgie, organizācijas, politikas ietvars, finansējums, atbalsta mehānismi un sabiedrības attieksme veido iespēju vidi kvalitatīvam, ilgtspējīgam un iekļaujošam brīvprātīgajam darbam visā Eiropā. Šāda ekosistēmiska pieeja ir nozīmīga arī Latvijas kontekstā, jo tā ļauj skaidri identificēt un strukturēt elementus, kas jau pastāv brīvprātīgā darba jomā un kuri ir būtiski tās ilgtspējīgai attīstībai valsts līmenī.

Nemot vērā šīs jomas pieaugošo nozīmi un potenciālu, ir būtiski visaptveroši izvērtēt esošo situāciju, identificēt galvenos izaicinājumus un attīstības iespējas, kā arī stiprināt izpratni par brīvprātīgā darba attīstību Latvijā.

ANO ir pasludinājusi 2026. gadu par Starptautisko brīvprātīgo gadu ilgtspējīgai attīstībai⁷, tādējādi uzsverot brīvprātīgā darba nozīmi ilgtspējas mērķu sasniegšanā globālā mērogā, un Latvija ir izvēlējusies sekot šai iniciatīvai. Atzīstot brīvprātīgā darba potenciālu sabiedrības saliedētības, pilsoniskās līdzdalības un kopienu attīstības veicināšanā, 2025. gada 16. jūlija BDKP sēdē tika pieņemts lēmums pasludināt Latvijā 2026. gadu par Starptautisko brīvprātīgo gadu ilgtspējīgai attīstībai (turpmāk – Starptautiskais Brīvprātīgo gads 2026).

Minētais solis apliecina valsts apņemšanos stiprināt brīvprātīgā darba lomu valstiskā līmenī, uzsvērt brīvprātīgā darba vērtību, veicināt sabiedrības iesaisti, kā arī atzīt brīvprātīgo un organizāciju ieguldījumu sabiedrības labā. Brīvprātīgo gada 2026 ietvaros paredzēts īstenot informatīvo un izglītojošo pasākumu kopumu – kampaņas, pieredzes apmaiņas forumus, reģionālas iniciatīvas un sadarbības projektus starp valsts, pašvaldību un nevalstiskajām organizācijām.

Vienlaikus 2025. gada 16. jūlija BDKP sēdē tika izteikts aicinājums LM kā atbildīgajai institūcijai par brīvprātīgā darba politikas izstrādi iesniegt MK informatīvo ziņojumu par aktuālo situāciju brīvprātīgā darba jomā un tās iespējamo attīstību tuvākajiem gadiem, tādējādi nostiprinot brīvprātīgā darba tēmas atpazīstamību arī valdības līmenī.

Šis ir **pirmais LM sadarbībā ar BDKP izstrādātais informatīvais ziņojums par brīvprātīgā darba jomu** Latvijā un **tā mērķis ir izvērtēt** esošo situāciju brīvprātīgā darba jomā Latvijā, identificēt galvenos izaicinājumus un iespējas brīvprātīgā darba politikas attīstībai, lai veicinātu sabiedrības līdzdalību, stiprinātu starpinstitutionālo sadarbību un nodrošinātu ilgtspējīgu brīvprātīgā darba integrāciju valsts pārvaldes un kopienu attīstības procesos.

⁷ ANO Ģenerālās Asamblejas rezolūcija Nr.A/RES/78/127 “Resolution adopted by the General Assembly on 18 December 2023”; pieejams: <https://docs.un.org/en/A/RES/78/127>

1. Brīvprātīgais darbs un tā nozīme sabiedrībā

Brīvprātīgais darbs pasaulē jau vēsturiski ir kalpojis kā sabiedrības saliedēšanas mehānisms, kurā cilvēki apvienojas, lai kopīgi risinātu problēmas, sniegtu atbalstu vajātajiem un veidotu stipras kopienas, balstītas uz solidaritāti, savstarpēju uzticību un kopējās labklājības veicināšanu. 19. gadsimtā brīvprātīgais darbs kļuva organizētāks, pateicoties reliģiskām un sabiedriskām kustībām, kas reaģēja uz sociālajām vajadzībām. Savukārt 20. gadsimtā tā nozīme ievērojami pieauga, īpaši pasaules karu laikā, kad sabiedrības iesaiste bija būtiska – strādājot ražošanas sektorā, palīdzot lauksaimniecībā un nodrošinot medicīnisko aprūpi, kas veicināja brīvprātīgā darba institucionalizāciju un ekonomiskās vērtības atzīšanu.

Brīvprātīgais darbs Latvijā ir attīstījies no neformālām sabiedriskām iniciatīvām līdz mērķtiecīgi koordinētai pilsoniskās līdzdalības formai. Vēsturiski tas izpaudās kā kopienu savstarpējā palīdzība un vēlāk arī kā organizētas aktivitātes, piemēram, brīvprātīgo ugunsdzēsēju kustība.⁸ Pēc Latvijas neatkarības atgūšanas brīvprātīgais darbs attīstījās kā demokrātiskas līdzdalības un sabiedrības iesaistes virzīts process, veidojot pamatu mūsdienīgai brīvprātīgā darba ekosistēmai, kurā arvien nozīmīgāka loma ir strukturētām iniciatīvām, institucionālai sadarbībai un iedzīvotāju pašiniciatīvai.

Svarīgs pavērsiens brīvprātīgā darba attīstībā ES bija 2011. gads, kas tika pasludināts par Eiropas brīvprātīgo aktivitāšu gadu, veicinot pilsonisko līdzdalību (*European Year of Voluntary Activities Promoting Active Citizenship*),⁹ biežāk saukts kā Eiropas Brīvprātīgā darba gads 2011. Šī iniciatīva pievērsa plašu uzmanību brīvprātīgā darba nozīmei, izaicinājumiem un potenciālam sabiedrības attīstībā, un tās ietvaros tika veikti pētījumi par dalībvalstu pieredzi brīvprātīgā darba organizēšanā un regulēšanā, kā arī izstrādātas rekomendācijas tā pilnveidošanai visā Eiropā. Tas būtiski ietekmēja brīvprātīgā darba politikas veidošanu ES dalībvalstīs, tostarp Latvijā. Eiropas Brīvprātīgā darba gada 2011 aktivitātes veicināja izpratni par brīvprātīgā darba lomu sabiedrībā, uzsvēra nepieciešamību pēc skaidra tiesiskā regulējuma un veicināja starptautisku sadarbību šajā jomā.

1.1. Iesaiste brīvprātīgajā darbā

Dažādi starptautiskie pētījumi liecina, ka vidēji pasaulē aptuveni katrs piektais iedzīvotājs jeb 20% ir iesaistījies brīvprātīgajā darbā lielākā vai mazākā apjomā.¹⁰ Saskaņā ar pieejamajiem datiem Latvijā šis rādītājs varētu būt aptuveni 10%. Jāņem vērā, ka brīvprātīgā darba iesaistes rādītāji dažādos pētījumos var būtiski atšķirties, ko ietekmē gan pētījuma mērogs (piemēram, valsts, pašvaldības vai izglītības iestādes ietvaros), gan izvēlēta mērķgrupa (piemēram, tikai jaunieši), kā arī konkrētie pētījuma metodoloģiskie nosacījumi.

Atbilstoši apsekojuma “Līdzdalība sociālajā un kultūras dzīvē” (EU-SILC moduļi) datiem, 2022. gadā iedzīvotāju īpatsvars vecuma grupā no 16 gadiem, kas iesaistījās formālā brīvprātīgā neapmaksātā darbā (kādā no labdarības organizācijām, biedrībām, asociācijām, nevalstiskajām organizācijām u.c. šim mērķim izveidotām grupām) **Latvijā bija 6,2%**, Igaunijā

⁸ Latvijas ugunsdzēsības vēsture; pieejams: https://www.muzejs.vugd.gov.lv/lv/latvijas-ugunsdzesibas-vesture?utm_source=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F

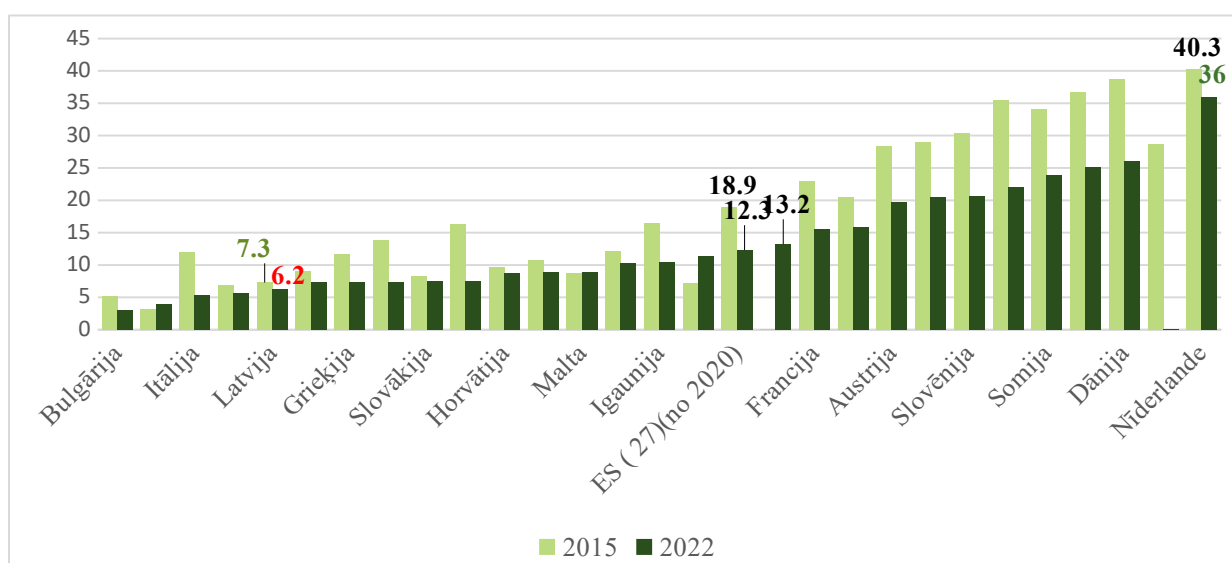
⁹ Padomes lēmums Nr.(2010/37/EC) “*Council Decision of 27 November 2009 on the European Year of Voluntary Activities Promoting Active Citizenship* (2011); pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2010/37%281%29/oj/eng/pdf>

¹⁰ https://www.cafonline.org/docs/default-source/about-us-publications/caf_wgi_10th_edition_report_2712a_web_101019.pdf

– 10,4%, vidējais rādītājs ES – 12,3%.¹¹ Ir novērojuma vispārēja tendence samazināties cilvēku iesaistei brīvprātīgā darba aktivitātēs, tai skaitā Latvijā. Jāņem vērā, ka šos rādītājus būtiski ietekmēja COVID-19 pandēmijas izplatība. Tā ierobežoja ne tikai cilvēku savstarpējo kontaktu un organizāciju spēju piesaistīt brīvprātīgos, bet arī kopumā samazināja iedzīvotāju līdzdalību klātienē aktivitātēs, ko apliecina arī ES vidējā rādītāja samazinājums par 6,6 procentpunktiem kopš 2015. gada. Augstākais rādītājs no ES valstīm 2022. gadā bija Nīderlandē – 36% bija piedalījušies brīvprātīgā darba aktivitātēs vai aktīvā pilsoniskumā (*skat. 1. attēlu*). Jāatzīmē, ka šī apsekojuma ietvaros dati tiek vākti par visām mājsaimniecības personām, kurām ir vismaz 16 gadi (saskaņā ar Brīvprātīgā darba likumā noteikto Latvijā brīvprātīgo darbu var veikt persona, kura ir sasniegusi vismaz 13 gadu vecumu). Turklāt dati tiek vākti gan mājsaimniecības līmenī (“mājsaimniecības galva” atbild par visiem kopējiem mājsaimniecības jautājumiem), gan individuālajā līmenī (atsevišķus jautājumus (t.sk. par formālo un neformālo brīvprātīgo darbu)) noskaidro no katras mājsaimniecības personas, kurai ir vismaz 16 gadi. Esošā aptaujas pieejā ir liels risks, ka arī par katru personu (vecumā 16 gadi un vairāk) atbildes sniedz “mājsaimniecības galva”, kas var ietekmēt datu precizitāti. Atbilstoši EU-SILC apsekojuma regulās noteiktajam jautājumi par līdzdalību formālajās un neformālajās brīvprātīgā darba aktivitātēs tiek iekļauti sešgadīgajā rotējošajā modulī dzīves kvalitāte (ILC6YA) un tiks vākts 2028 gadā.

1.attēls

Personas, kas piedalījušās formālās/neformālās brīvprātīgās aktivitātēs vai aktīvā pilsoniskumā 2015. gadā un 2022. gadā (%)

Eurostat: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ILC_SCP19/default/table?lang=en

OECD pētījumā “Pieaugušo prasmju pētījums 2023: Latvija”¹², (OECD PIAAC), kurā analizēta arī iedzīvotāju iesaiste brīvprātīgajā darbā saistībā ar viņu prasmju līmeni, secināts, ka Latvijas pieaugušo prasmes ir cieši saistītas gan ar individuālo labklājību (piemēram, apmierinātību ar veselību un dzīvi), gan ar pilsonisko aktivitāti, tostarp politisko efektivitāti, uzticēšanos un brīvprātīgo darbu. Pētījums rāda, ka pieaugušie vecumā no 25 līdz 65 gadiem, kuri neiesaistās formālajā izglītībā un kuriem rēķinprātības līmenis sasniedz vismaz 4. līmeni,

¹¹ Eurostat: pieejams: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ILC_SCP19/default/table?lang=en

¹² OECD: Pieaugušo prasmju pētījums 2023: Latvija: Pieejams: https://www.oecd.org/lv/publications/2024/12/survey-of-adults-skills-2023-country-notes_df7b4a60/latvia_5a435c39.html

daudz biežāk iesaistījušies brīvprātīgajā darbā pēdējo 12 mēnešu laikā (38%), salīdzinot ar tiem, kuru rēķinprātības līmenis ir zemāks par 4. līmeni (22%).

Saskaņā ar IZM iniciēto “Nacionāla mēroga socioloģiski reprezentatīvu aptauju īstenošana jaunatnes politikas un darba ar jaunatni monitoringa ietvaros 2024. gadā” jauniesu aptauju (izpētes īstenoātājs: Personu apvienība, ko veido Latvijas Kultūras akadēmija un SIA “TNS Latvia”) brīvprātīgajā darbā pēdējo 12 mēnešu laikā bija iesaistījušies 18% Latvijas jaunieši.¹³

2024. gadā veiktās Rīgas iedzīvotāju aptaujas “Sabiedrības integrācija Rīgā” rezultāti liecina, ka katrs piektais (19%) rīdzinieks pēdējo trīs gadu laikā pats personīgi ir strādājis kā brīvprātīgais vairāk nekā vienu reizi.¹⁴

Savukārt, Sabiedrības integrācijas fonda organizētā pētījumā “Valsts budžeta finansētās programmas “NVO fonds” darbības (rezultātu un ieguldījuma) izvērtēšana 2025” (pētījuma īstenoātājs: Latvijas Kultūras akadēmija) norādīts, ka būtiski samazinājusies iesaiste brīvprātīgajā darbā – ja 2018. gadā brīvprātīgo darbu veica 29 % iedzīvotāju, tad 2025. gadā vairs tikai 8 %.¹⁵

Tomēr valsts līmenī joprojām trūkst visaptverošas informācijas par brīvprātīgā darba apjomu un raksturojumu – nav precīzu datu par iesaistīto brīvprātīgo skaitu, to sadalījumu pēc dzimuma, vecuma, nodarbošanās, dzīvesvietas reģiona, nostrādāto stundu skaita, kā arī par jomām, kurās brīvprātīgais darbs tiek visvairāk organizēts. Šīs informācijas trūkums apgrūtina iespēju objektīvi novērtēt brīvprātīgā darba ekonomisko ietekmi, lai gan pētījumos tā tiek atzīta par nozīmīgu.

Nepietiekama datu pieejamība arī ierobežo iespējas pilnveidot valsts atbalsta politiku brīvprātīgā darba attīstībai. Lai gan brīvprātīgais darbs ir būtisks sabiedrības resurss, ilgtermiņā ir novērojama tendence samazināties iedzīvotāju iesaistei šajā jomā. Tāpēc ir svarīgi izstrādāt efektīvu uzraudzības un datu apkopošanas sistēmu, kas ļautu ne tikai novērtēt brīvprātīgā darba nozīmi tautsaimniecībā, bet arī veicināt tā ilgtspējīgu attīstību.

1.2. Ieguvumi no brīvprātīgā darba

Papildus ekonomiskajiem ieguvumiem, brīvprātīgajam darbam ir arī būtiska pozitīva ietekme uz pašu brīvprātīgo fizisko un garīgo veselību, pilsonisko apziņu un savstarpējo uzticēšanos.

Brīvprātīgais darbs palīdz attīstīt sociālās prasmes, veicina pašapziņu stiprina gan garīgo noturību, gan fizisko aktivitāti un jauniešiem dod iespēju iegūt pirmo darba pieredzi. Savukārt pieaugušajiem darbspējīgā vecumā tā ir iespēja līdzsvarot ikdienas rutīnu, mazināt stresu un veicināt emocionālo līdzsvaru, vienlaikus sniedzot sabiedrībai praktisku ieguldījumu. Cilvēkiem pēc 60 gadu vecuma brīvprātīgais darbs ir aktīvās novecošanās instruments, kas palīdz saglabāt mentālo veselību, mazināt vientulības risku un uzturēt fizisko aktivitāti, vienlaikus stiprinot piederības sajūtu kopienai. Senioriem brīvprātīgais darbs ir īpaši nozīmīgs sociālās integrācijas un labsajūtas veicinātājs, kas palīdz saglabāt dzīves kvalitāti, uzturēt kontaktus un nodrošina jēgpilnu ikdienu.

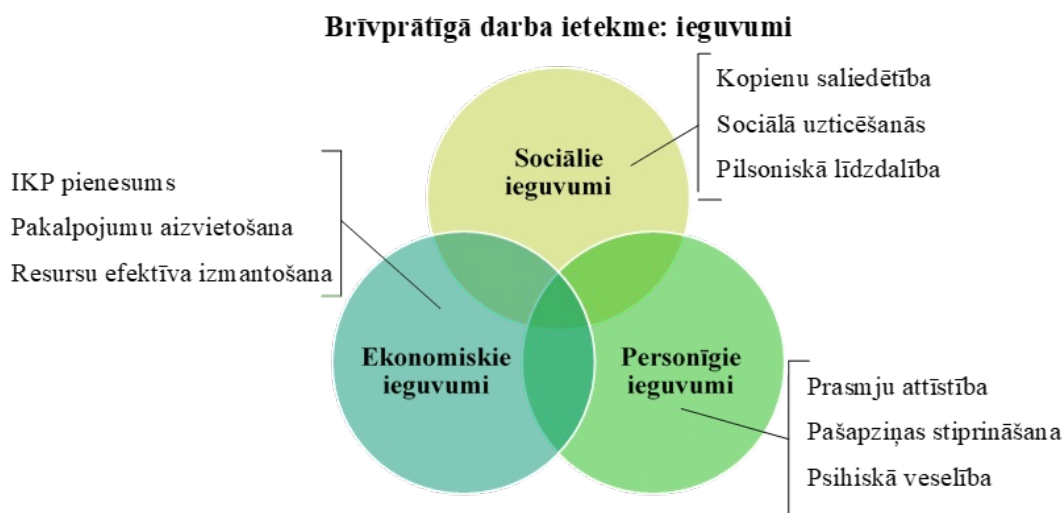
¹³ Nacionāla mēroga socioloģiski reprezentatīvu aptauju īstenošana jaunatnes politikas un darba ar jaunatni monitoringa ietvaros, Pētījuma gala ziņojums; pieejams: https://jaunatneslietas.gov.lv/sites/default/files/2024-11/Aptaujas%20monitoringa%20ietvaros_Gala_zi%C5%86ojums_2024_14.11.pdf

¹⁴ Sabiedrības integrācija Rīgā, Rīgas iedzīvotāju aptauja; pieejams: https://apkaimes.lv/wp-content/uploads/2024/10/6775_RAIC_Sabiedrības_integrācija_2024_FINAL_4.pdf

¹⁵ Valsts budžeta finansētās programmas “NVO fonds” darbības (rezultātu un ieguldījuma) izvērtēšana 2025 Izvērtējuma rezultātu ziņojums; pieejams: [https://www.sif.gov.lv/lv/media/8309/download?attachment\(5.lp\)](https://www.sif.gov.lv/lv/media/8309/download?attachment(5.lp))

Gan individuālā, gan kopienu līmenī brīvprātīgais darbs var kalpot kā efektīvs līdzeklis sabiedrības saliedēšanai. Tas sniedz piederības sajūtu un attīsta prasmes, kas ir ne tikai noderīgas darba tirgū, bet arī veicina personības izaugsmi un sabiedrisko līdzdalību. Tādējādi brīvprātīgais darbs ir ieguldījums ne tikai sabiedrībā, bet arī paša cilvēka izaugsmē (*skat. 2. attēlu*).

2. attēls

Avots: LM informācijas apkopojums

Iesaistoties dažādās iniciatīvās, brīvprātīgie veido ciešākas saiknes starp cilvēkiem, veicina uzticēšanos un atbildības sajūtu vienam pret otru. Šāda līdzdalība palīdz veidot saliedētu sabiedrību, kurā iedzīvotāji aktīvi iesaistās kopienas dzīvē, atbalsta cits citu un kopīgi risina aktuālus jautājumus.

Brīvprātīgais darbs ir īpaši nozīmīgs tajās jomās, kur trūkst publisko resursu vai valsts atbalsta. Brīvprātīgie sniedz palīdzību sociāli mazāk aizsargātām grupām, piedalās vides aizsardzības pasākumos, izglītības projektos un veselības veicināšanā.

Viņu ieguldījums ne tikai uzlabo konkrētu cilvēku dzīves kvalitāti, bet arī veicina sabiedrības noturību, solidaritāti un ilgtspējīgu attīstību.

Galvenās jomas, kurās tiek īstenots brīvprātīgais darbs:

- **Sociālā aizsardzība un sociālā labklājība** – noteiktu iedzīvotāju grupu vai personu sociālās aizsardzības nodrošināšana (piemēram, atbalsts bērniem, jauniešiem, ģimenēm, personām ar invaliditāti vai funkcionāliem traucējumiem, vecāka gadagājuma cilvēkiem, bēgļiem); atbalsta sniegšana sociālā riska situācijās; karjeras atbalsts un apmācības; nodarbinātības veicināšana; dzimumu līdztiesība, kā arī cita ar sociālo aizsardzību un labklājību veiktā darbība vai šādas darbības veicināšana;
- **Izglītība** – formālās un neformālās izglītības visos vecumos un izglītības ieguves formās, kā arī pieaugušo izglītības un mūžizglītības, tai skaitā dažādu veidu kursi, apmācības, nodarbinātības, nodrošināšana un veicināšana;
- **Veselība un slimību profilakse** – sabiedrības veselības veicināšana un nodrošināšana; izglītošanas un informēšanas par veselības un slimību profilakses jautājumiem (piemēram, pirmās palīdzības sniegšanas apmācības, ģimenes plānošanas pasākumi, konsultāciju sniegšana, veselīgs dzīvesveids) veicināšana un nodrošināšana; palīdzības atkarību ārstēšanā sniegšana; atbalsta sniegšana slimnīcās, aprūpes institūcijās, garīgās veselības un krīzes centros veselības jomā; medicīniskie un rehabilitācijas pakalpojumi, kā arī cita ar veselību un slimību profilaksi saistīta darbība;

- **Vides un dabas aizsardzība** – dabas aizsardzība, atjaunošana un ilgtspējīga apsaimniekošana; sugu un biotopu aizsardzība; invazīvo svešzemju sugu ietekmes mazināšana; īpaši aizsargājamo dabas teritoriju pārvaldīšana; dabas resursu saglabāšana un to ilgtspējīga izmantošana; vides kvalitātes saglabāšana; piesārņojuma samazināšana; ūdens resursu pārvaldīšana; sabiedrības izglītošana un informēšana vides un dabas aizsardzības jomā, kā arī cita ar vides un dabas aizsardzību saistīta darbība.
- **Dzīvnieku aizsardzība un labturība** – dzīvnieku aizsardzība un labturība, tai skaitā atbalsts dzīvnieku patversmēs, savvaļas dzīvnieku saglabāšana un aizsardzību;
- **Kultūra un māksla** – aktivitātes vizuālās mākslas, kino un audiovizuālās mākslas, arhitektūras, dizaina, teātra, mūzikas, grāmatniecības, literatūras, materiālā un nemateriālā kultūras mantojuma, tai skaitā Dziesmu un deju svētku tradīcijas, amatiermākslas, muzeju, arhīvu, bibliotēku, kultūras pieminekļu, ainavu un vēsturisku vietu aizsardzības, tradicionālo zināšanu, prasmju un prakses, mutvārdu tradīciju un izpausmju, kā arī citās iepriekš neminētās kultūras un mākslas jomās, kas atbalsta vai veicina šīs jomas;
- **Sports** – sporta atbalsts un citas ar sportu un sporta atbalstu saistītas darbības (fiziskās kultūras attīstīšana, visu veidu individuālas vai organizētas aktivitātes fiziskās un garīgās veselības saglabāšanai un uzlabošanai, kā arī panākumu gūšanai sporta sacensībās);
- **Palīdzības sniegšana katastrofu gadījumos un ārkārtas situācijās** – palīdzības sniegšanas katastrofu gadījumos un ārkārtas situācijās, kas apdraud cilvēku dzīvību vai veselību, rada cilvēku upurus, nodara materiālos zaudējumus vai kaitējumu videi u. c. gan vietējā, gan starptautiskā līmenī nodrošināšana, atbalstīšana un veicināšana;
- **Kriminālsodu izpilde un probācija** – atbalsts notiesāto personu un probācijas klientu resocializācijā, sociālā atbalsta un reintegrācijas aktivitātēs;
- **Civilā aizsardzība un drošība** – brīvprātīga iesaiste sabiedrības gatavības, reaģēšanas un atjaunošanās pasākumos krīžu un apdraudējumu gadījumos;
- **Darbs ar jaunatni** – uz jauniešiem orientēts plānotu praktisku pasākumu kopums, kas nodrošina jaunatnes politikas īstenošanu, jauniešu vērtīborientācijas veidošanos un vispārcilvēcisko vērtību nostiprināšanos;
- **Kopienas un apkaimes attīstība** – darbības, lai uzlabotu dzīves kvalitāti vietējā līmenī – noteiktas kopienas vai apkaimes robežās, kā arī atbalsts pašvaldību, kopienu centru un NVO iniciatīvu un sabiedrības līdzdalības projektu īstenošanā, kā arī iesaiste aktivitātēs, kas stiprina kopienas saliedētību un dzīves kvalitāti.
- **Demokrātija, pilsoniskā sabiedrība, cilvēktiesību un indivīda tiesību aizsardzība** – pilsoniskas un demokrātiskas sabiedrības attīstības kopumā veicināšana; iedzīvotāju līdzdalības demokrātiskā procesā paaugstināšana; nacionālas, solidāras, atvērtas un pilsoniski aktīvas sabiedrības attīstības un pilsoniskās izglītības sekmēšana, attīstot iedzīvotāju pilsoniskās zināšanas, pilnveidojot un veicinot viņu prasmes un attieksmi; noteiktu cilvēku grupu un sabiedrības grupu interešu aizstāvība; juridiskās palīdzības un interešu pārstāvības nodrošināšana; cilvēktiesību un indivīda tiesību aizsardzības nodrošināšana, atbalstīšana un veicināšana.

Katrs no šiem jomas virzieniem ne tikai atspoguļo sabiedrības aktuālās vajadzības, bet arī veicina brīvprātīgā darba jomas attīstību, radot iespējas specializācijai, sadarbībai starp sektoriem un jaunu prasmju apguvei.

Brīvprātīgajam darbam ir daudzveidīgas formas, un katrs no tā veidiem sniedz būtisku ieguldījumu gan sabiedrībā, gan pašā brīvprātīgā darba jomas attīstībā. Šī daudzveidība izpaužas gan darba raksturā – fiziskā vai intelektuālā, gan iesaistes biežumā, ilgumā, mērogā un organizēšanas veidā.

Piemēram, teritoriju sakopšana vai palīdzība loģistikā (fiziskais darbs), sniedz tūlītēju un

redzamu labumu sabiedrībai, uzlabojot vidi un dzīves kvalitāti. Savukārt intelektuālais darbs, piemēram, mentoringa vai izglītojošu projektu vadīšana, veicina zināšanu pārnesei un sabiedrības izglītību. Katrs brīvprātīgā darba veids arī veicina pašas jomas attīstību, jo rada iespējas dažādu sabiedrības grupu iesaistei – jauniešiem, senioriem, profesionāļiem. Piemēram, regulārs un ilgtermiņa brīvprātīgais darbs palīdz veidot stabilas sadarbības struktūras starp organizācijām un brīvprātīgajiem, savukārt epizodiskas vai vienreizējas aktivitātes piesaista plašāku sabiedrības daļu un veicina interesi par līdzdalību.

Arī digitālais un starptautiskais brīvprātīgais darbs paplašina iespējas iesaistīties neatkarīgi no atrašanās vietas, tādējādi padarot brīvprātīgo darbu pieejamāku un iekļaujošāku (*skat. 1.tabulu*). Šī daudzveidība ne tikai atbilst sabiedrības mainīgajām vajadzībām, bet arī nodrošina brīvprātīgā darba ilgtspēju un spēju pielāgoties jauniem izaicinājumiem.

1.tabula

Brīvprātīgā darba veidi

Brīvprātīgā darba veids (forma)	Apraksts
Pēc darba rakstura	- Fiziskais darbs – praktiskas aktivitātes, piemēram, teritoriju sakopšana, kravu pārvietošana, talkas. - Intelektuālais darbs – saistīts ar zināšanu un prasmju nodošanu – konsultēšana, mācīšana, projektu izstrāde, tulkošana u.c.
Pēc iesaistīšanās biežuma	- Regulārs – sistemātiska dalība, piemēram, katru nedēļu vai mēnesi. - Epizodisks – dalība konkrētos pasākumos vai kampaņās. - Vienreizējs – iesaiste vienā konkrētā aktivitātē, piemēram, talkā vai labdarības koncertā.
Pēc iniciatīvas avota	- Formāls – organizēts caur oficiālām struktūrām, piemēram, NVO, pašvaldībām, valsts iestādēm, politiskajām partijām vai sociālajiem uzņēmumiem. - Neformāls – individuāla vai spontāna palīdzība, piemēram, kaimiņa atbalstīšana vai sabiedriskas iniciatīvas.
Pēc ilguma	- Dažu stundu/vienas dienas – īslaicīgas aktivitātes, piemēram, talkas vai ziedojumu vākšanas pasākumi. - Īstermiņa – projekti, kas ilgst dažas nedēļas vai mēnešus. - Ilgtermiņa – regulāra iesaiste ilgākā laika posmā, bieži ar konkrētu lomu organizācijā.
Pēc norises vietas	- Reāli – klātienē darbs fiziskā vidē. - Tiesīsaistē – digitāls darbs, piemēram, attālināta mentoringa vai IT atbalsta sniegšana.
Pēc mēroga	- Vietējs – konkrētā pilsētā vai novadā. - Reģionāls – plašākā teritorijā, piemēram, visā Vidzemē. - Valsts mēroga – visā Latvijas teritorijā. - Starptautisks – ārpus valsts robežām, piemēram, Eiropas Solidaritātes korpusā.
Pēc saistības ar valsti	- Mītnes zemē – brīvprātīgais darbs Latvijā. - Citā valstī – dalība starptautiskās misijās vai programmās.
Pēc vecuma grupas	- Jauniešu – piemēram, skolēnu vai studentu iniciatīvas. - Senioru – pieredzējušu cilvēku iesaiste sabiedriskās aktivitātēs. - Vecuma neierobežots – atvērts visām vecuma grupām.

Pēc specifikas	- Krīzes – palīdzība ārkārtas situācijās, piemēram, dabas katastrofās vai pandēmijās. - Specializētais – darbs, kas prasa konkrētas prasmes, piemēram, medicīnas, juridiskās vai IT zināšanas. - Korporatīvais – uzņēmumu organizēts brīvprātīgais darbs, bieži kā daļa no sociālās atbildības stratēģijas.
Pēc darbības jomas	- Skat. ziņojuma 11. un 12.lp.

Avots: LM informācijas apkopojums

Brīvprātīgais darbs ne tikai palīdz risināt sociālas problēmas un atbalstīt neaizsargātas sabiedrības grupas, bet arī veicina solidaritāti, pilsonisko līdzdalību un kopienu saliedētību. Brīvprātīgā darba kultūras attīstība stiprina sabiedrības noturību, veido iekļaujošu un atbildīgu vidi, kurā ikviens var dot savu ieguldījumu kopējā labumā. Brīvprātīgais darbs arī sniedz iespēju attīstīt vērtīgas prasmes, kas noder gan personīgajā dzīvē, gan profesionālajā karjerā.

Brīvprātīgajam darbam ir izšķiroša nozīme visu ANO Ilgtspējīgas attīstības mērķu (ANO IAM) īstenošanā, ņemot vērā to, ka brīvprātīgais darbs tiek uzskatīts par transversālu Ilgtspējīgas attīstības programmas 2030. gadam īstenošanas līdzekli. Tuvojoties Ilgtspējīgas programmas 2030. gadam sasniegšanai, brīvprātīgais darbs kalpo kā tilts starp globālo politiku un vietējo rīcību gan nacionālā, reģionālā, gan lokālā līmenī.

1.3. Brīvprātīgā darba ekonomiskā vērtība

2011. gadā IZM iniciētā pētījumā “Brīvprātīgā darba attīstības iespējas Latvijā un tā ieguldījums tautsaimniecībā”¹⁶ tika uzsvēta brīvprātīgā darba ekonomiskā nozīme un potenciāls tautsaimniecībā. Šajā pētījumā secināts, ka brīvprātīgais darbs ne tikai veicina sabiedrības saliedētību, bet arī sniedz netiešu ieguldījumu IKP, īpaši krīzes situācijās. Tomēr, lai pilnvērtīgi izmantotu šo potenciālu, nepieciešama sistemātiska pieeja – skaidrs regulējums, pieejama informācija, atbalsts organizācijām un sabiedrības motivēšana.

Pētījums “Brīvprātīgā darba attīstības iespējas Latvijā un tā ieguldījums tautsaimniecībā” ir līdz šim vienīgais Latvijā veiktais pētījums, kurā aprēķināta veiktā brīvprātīgā darba monetārā vērtība. Tajā aprēķināts, ka 2010. gadā Latvijā brīvprātīgā darba monetārā vērtība bija 82,558 miljoni latu (117,5 miljoni *euro*), kas veidoja aptuveni 0,65% no IKP. Šo ekonomisko vērtību aprēķina, ņemot vērā nostrādāto stundu skaitu un alternatīvās darba samaksas likmes. Piemēram, 2010. gadā Latvijā tika nostrādātas gandrīz 33 miljoni brīvprātīgā darba stundas, ko veica vairāk nekā 435 000 iedzīvotāji.

Tādējādi ekonomiski brīvprātīgā darba ieguldījums bieži vien pielīdzināms miljoniem vai pat miljardiem *euro* vērtam neapmaksātam darbam, kas būtiski papildina valsts produktivitāti. Dažādi veiktie pētījumi par brīvprātīgā darba jomu norāda, ka brīvprātīgo ieguldījums globālā mērogā ievērojami ietekmē ekonomisko aktivitāti, un saskaņā ar aplēsēm tas varētu sasniegt pat 2,4% no IKP,¹⁷ kas ir uzskatāms par nozīmīgu ieguldījumu valsts IKP.

Tiek lēsts, ka OECD valstīs brīvprātīgais darbs sniedz ekonomisku pienesumu, kas atbilst aptuveni 1,9 % no IKP¹⁸. Tomēr, kā norāda EESK savā 2021. gada ziņojumā “Brīvprātīgie –

¹⁶ Pētījums “Brīvprātīgā darba attīstības iespējas Latvijā un tā ieguldījums tautsaimniecībā”, Pētījuma noslēguma ziņojums; pieejams:

https://www.izm.gov.lv/lv/petijumi-0/izm_brivpratigaisdarbs_zinojums_laboratory_07_20111_1.pdf

¹⁷ *The Value Of Volunteering, The Economic Power of Giving Back: A Global Analysis of Volunteering's Benefits*; pieejams: <https://www.volunteersolutions.org.uk/blog/economicbenefitsvolunteering>

¹⁸ OECD *Local Economic and Employment Development (LEED) Papers* “Unleashing the potential of volunteering

pilsoņi, kas veido Eiropas nākotni”, jau 2013. gadā tika vērsta uzmanība uz to, ka, pamatojoties uz dalībvalstīm pieejamiem datiem par brīvprātīgo darbu, nevar pārliecinoši novērtēt ne brīvprātīgā darba nozīmi tautsaimniecībā, ne arī tā ieguldījumu ES līmeņa politikā.¹⁹ EESK arī aicināja veikt sagatavošanās darbus, kuru rezultātā, balstoties uz Starptautiskās Darba organizācijas pamatpriekšlikumu,²⁰ būtu jānosaka detalizēti noteikumi pētniecības veikšanai ES, kas dotu iespēju novērtēt brīvprātīgā darba ieguldījumu valsts IKP. Pieejamā informācija²¹ liecina, ka līdz 2021. gadam vienīgā ES dalībvalsts, kuras valsts statistikas institūts jau divas reizes – 2011. un 2016. gadā – bija veicis šādus pētījumus, bija Polija, un vēl viens pētījums tika veikts 2022. gadā.²²

Nemot vērā iepriekš minēto, brīvprātīgais darbs ir nozīmīgs elements pasaules ekonomikā, kas sniedz reālu ieguldījumu sabiedrības labklājībā un valstu attīstībā. Tomēr tā loma bieži vien netiek pienācīgi novērtēta, jo brīvprātīgā darba rezultāti nereti paliek ārpus oficiālās statistikas. Lai pilnvērtīgi izvērtētu brīvprātīgā darba ietekmi uz IKP, ir nepieciešami precīzi un sistemātiski dati par brīvprātīgo veikto darbu. Latvijā šāda informācija joprojām ir pieejama ierobežotā apjomā, kas apgrūtina brīvprātīgā darba ekonomiskās vērtības pilnvērtīgu novērtējumu (*skat. ziņojuma 3.sadaļu*).

for local development”; pieejams: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2024/12/unleashing-the-potential-of-volunteering-for-local-development_719f94b6/deab71bd-en.pdf

¹⁹ Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums “Brīvprātīgie – pilsoņi, kas veido Eiropas nākotni” (SOC/688); pieejams: <https://www.eesc.europa.eu/en/our-work/opinions-information-reports/opinions/volunteer>

²⁰ Starptautiskā darba organizācija “*Manual on the measurement of volunteer work*”; pieejams: https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@stat/documents/publication/wcms_162119.pdf

²¹ <https://www.eesc.europa.eu/en/our-work/opinions-information-reports/opinions/volunteers-citizens-building-future-europe-own-initiative-opinion>

²² Wolontariat w 2022 r.; pieejams: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/gospodarka-spoleczna-wolontariat/wolontariat-i-praca-niezarobkowa-na-rzecz-innych/wolontariat-w-2022-r-3,1.html> (poļu valodā)

2. Brīvprātīgā darba tiesiskais regulējums

Lai nodrošinātu atbalstošu un visaptverošu brīvprātīga darba tiesisko regulējumu, kas veicinātu brīvprātīgā darba attīstību un brīvprātīgā darba veicēju darba vides sakārtošanu, 2012. gadā 11. Saeimas deputāti iesniedza Saeimas Prezidijam likumprojektu „Brīvprātīgā darba veikšanas likums” (Nr. 492/Lp11). Šī likumprojekta anotācijā bija norādīts, ka izpratne par brīvprātīgā darba nozīmi Latvijā nostiprinās, un brīvprātīgā darba apjomi ar katru gadu pieaug gan nevalstiskajās organizācijās, gan pašvaldībās, tāpēc nepieciešams regulējums - atsevišķs likums, ko nespēj risināt citi likumi (Jaunatnes likums, Biedrību un nodibinājumu likums), kur brīvprātīgais darbs aktualizēts fragmentāri. Likumprojekts “Brīvprātīgā darba veikšanas likums” 2014. gada 10. aprīlī tika noraidīts Saeimas pirmajā lasījumā būtisku nepilnību dēļ, bet brīvprātīgā darba tiesiskā regulējuma izstrādei Saeimas Sociālo un darba lietu komisijas deputāti izveidoja darba grupu.

Darba grupas izstrādāto Brīvprātīgā darba likumu (turpmāk – Likums) 2015. gada 18. jūnijā pieņēma Saeima, kas stājās spēkā 2016. gada 1. janvārī. Likuma mērķis ir sekmēt brīvprātīgo darbu un veicināt sabiedrības līdzdalību brīvprātīgajā darbā.²³

Brīvprātīgais darbs ir organizēts un uz labas gribas pamata veikts fiziskās personas fizisks vai intelektuāls bezatlīdzības darbs sabiedrības labā un tam nav peļņas gūšanas nolūka.

Likums definē, kas ir brīvprātīgais darbs, kas to drīkst veikt un organizēt, brīvprātīgā darba veicēja un brīvprātīgā darba organizētāja tiesības, pienākumus un sadarbības kārtību, kā arī atbildīgo valsts institūciju – LM – par brīvprātīgā darba politikas izstrādi un valsts pienākumu veidot un uzturēt Brīvprātīgā darba informācijas sistēmu (turpmāk – Informācijas sistēma), lai attīstītu brīvprātīgā darba iespējas un veicinātu sabiedrības informētību par brīvprātīgo darbu un iesaisti tā veikšanā.

Brīvprātīgā darba normatīvais regulējums nodrošina skaidri definētu brīvprātīgā darba jēdzienu, nošķirot to no algota darba, kā arī nodrošina brīvprātīgo tiesību aizsardzību. Vienlaikus Likums nosaka pienākumus brīvprātīgajiem un brīvprātīgā darba organizatoriem, kā arī paredz apdrošināšanas iespējas un līguma slēgšanas kārtību starp brīvprātīgo un brīvprātīgā darba organizētāju. Tas palīdz ieinteresētajām pusēm izprast iesaistes nosacījumus, saglabājot brīvprātīgā darba nefinansiālo raksturu, jo brīvprātīgie nesaņem atlīdzību, bet var saņemt izdevumu kompensāciju, kas nedrīkst tikt uzskatīta par algu. Normatīvais regulējums veicina vienlīdzīgu piekļuvi brīvprātīgā darba iespējām, iekļaujot dažādas sabiedrības grupas un novēršot diskrimināciju. Tiek nodrošināts, ka brīvprātīgie netiek izmantoti kā bezmaksas darbaspēks amatos, kas parasti ir apmaksāti, tādējādi saglabājot darba tirgus līdzsvaru.

2.1. Brīvprātīgā darba organizētājs

Likums nosaka, ka tiesības organizēt brīvprātīgo darbu ir (*Likuma 3.pants*):

- biedrībām un nodibinājumiem, tostarp arodbiedrībām un to apvienībām;
- valsts un pašvaldību iestādēm;
- politiskajām partijām un to apvienībām;
- sociālajiem uzņēmumiem.

²³ Brīvprātīgā darba likums; pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/275061-brivpratiga-darba-likums>

Līdz 2018. gada 1. aprīlim Likums neparedzēja tiesības komersantiem organizēt brīvprātīgo darbu, jo saskaņā ar Likumā noteikto brīvprātīgā darba definīciju brīvprātīgais darbs ir bezatlīdzības darbs sabiedrības labā, bez peļņas gūšanas nolūka. Šī robeža bija būtiska, lai novērstu risku, ka brīvprātīgais darbs varētu tikt izmantots kā aizvietotājs algotam darbam vai kā līdzeklis uzņēmuma izmaksu samazināšanai. Tomēr līdz ar Sociālā uzņēmuma likuma stāšanos spēkā 2018. gada 1. aprīlī, spēkā stājās arī 2017. gada 12. oktobrī pieņemtie Grozījumi Brīvprātīgā darba likumā, kas piešķir tiesības sociālajiem uzņēmumiem (komersantiem ar sociālu mērķi) organizēt brīvprātīgo darbu.

Brīvprātīgā darba organizētājam ir tiesības (saskaņā ar Likuma 7. panta pirmo daļu):

- pieprasīt, lai brīvprātīgā darba veicējs uzrāda dokumentus, kas apliecina viņa izglītību vai profesionālo sagatavotību, ja tiek slēgts līgums par tāda brīvprātīgā darba veikšanu, kuram nepieciešamas īpašas zināšanas vai prasmes;
- pieprasīt, lai brīvprātīgā darba veicējs uzrāda izziņu no Sodu reģistra gadījumā, kad iepriekšēja sodāmība varētu būt šķērslis paredzētā brīvprātīgā darba veikšanai;
- neļaut brīvprātīgā darba veicējam veikt brīvprātīgo darbu gadījumā, kad ir pamatotas aizdomas par brīvprātīgā darba veicēja saslīmšanu, kas apdraud vai var apdraudēt viņa vai citu cilvēku drošību vai veselību.

Šīs tiesības palīdz nodrošināt, ka brīvprātīgais darbs tiek veikts droši, atbildīgi un atbilstoši konkrētā darba specifikai.

Brīvprātīgā darba organizētājam ir pienākumi (saskaņā ar Likuma 7. panta otro daļu):

- iepazīstināt brīvprātīgo ar darba uzdevumiem, apstākļiem, tiesībām un pienākumiem pirms darba uzsākšanas;
- rakstveidā norādīt, kāda informācija uzskatāma par konfidenciālu;
- nodrošināt drošu un veselībai nekaitīgu darba vidi, veikt nepieciešamās instrukcijas par darba drošību un riskiem;
- nodrošināt darba apstākļus, kas ļauj brīvprātīgajam izpildīt uzdevumus kvalitatīvi un droši;
- izsniegt izziņu par veikto darbu, tā ilgumu un iegūtajām kompetencēm, ja to pieprasa brīvprātīgais;
- informēt nepilngadīgā likumisko pārstāvi par būtiskiem darba vides riskiem pirms iesaistes brīvprātīgajā darbā;
- pieprasīt veselības apliecinājumu, ja paredzētais brīvprātīgais darbs var ietekmēt citu cilvēku veselību;
- segt ar brīvprātīgo darbu saistītos izdevumus, ja tas paredzēts līgumā;
- iekļaut gada pārskatā informāciju par brīvprātīgā darba vietu, iesaistīto personu skaitu, nostrādāto stundu kopskaitu, nozīmīgākajiem pasākumiem un aktivitātēm.

Papildus brīvprātīgā darba organizētājam jāsedz izdevumi par izziņas no Sodu reģistra saņemšanu un veselības pārbaudi, ja tie nepieciešami konkrētā darba veikšanai.

Darbi, kuru veikšanas gadījumā brīvprātīgā darba organizētājam ir pienākums apdrošināt brīvprātīgā darba veicēja veselību un dzīvību pret nelaimes gadījumiem brīvprātīgā darba veikšanas laikā, minēti un apdrošināšanas kārtība noteikta MK 2015. gada 22. decembra noteikumos Nr. 762 "Noteikumi par brīvprātīgā darba veicēja veselības un dzīvības

apdrošināšanu pret nelaimes gadījumiem brīvprātīgā darba veikšanas laikā”.²⁴

Visi minētie pienākumi nodrošina, ka brīvprātīgais darbs tiek veikts droši, atbildīgi un ar cieņu pret iesaistītajiem cilvēkiem.

2.2. Brīvprātīgā darba veicējs

Par brīvprātīgo var kļūt jebkura fiziska persona, kas sasniegusi 13 gadu vecumu, neatkarīgi no dzimuma, veselības stāvokļa, nacionalitātes, politiskajiem uzskatiem vai konfesijālās piederības. Tādējādi Likums nodrošina vienlīdzīgas iespējas ikvienam iesaistīties sabiedrībai nozīmīgās aktivitātēs.

Nepilngadīgajiem vecumā no 13 līdz 16 gadiem brīvprātīgā darba veikšanai nepieciešama likumiskā pārstāvja rakstveida piekrišana. Brīvprātīgais darbs jāveic no mācībām brīvajā laikā, un tam jābūt piemērotam attiecīgajam vecumam, nekaitīgam veselībai, drošībai un tikumībai. Attiecīgi tas veicina jauniešu zināšanu, prasmju un saskarsmes spēju attīstību.

Likums nosaka, ka atsevišķos gadījumos, atkarībā no darba specifikas, citos likumos var tikt noteikti papildu atlases, iesaistes vai apmācības nosacījumi un tādējādi papildu Likumam brīvprātīgais darbs Latvijā tiek regulēts citos likumos un normatīvajos aktos, nosakot speciālus noteikumus brīvprātīgā darba īstenošanai dažādās jomās.

Tā, piemēram, Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta piektajā daļā ir noteiktas speciālas prasības attiecībā uz brīvprātīgā darba veicēju, proti, aizliegumu personām (izņemot personas, kuras sniedz vienreizējus vai īslaicīgus pakalpojumus, kā arī pakalpojumus, kas tiek sniegti, bērnam klāt neesot), kuras ir sodītas par noziedzīgu nodarījumu, kurām tiesa ir piemērojusi Krimināllikumā noteiktos medicīniska rakstura piespiedu līdzekļus, kurām piemērots administratīvais naudas sods par fizisku un emocionālu vardarbību pret bērnu, veikt brīvprātīgo darbu bērnu aprūpes, izglītības, sociālās aprūpes, veselības aprūpes un citās tādās iestādēs, kurās uzturas bērni, bērnu pasākumos un tādās pasākumos, kuros piedalās bērni.²⁵ Brīvprātīgais darbs ir normatīvi noregulēts arī probācijas jomā,²⁶ kā arī pašlaik izstrādes procesā ir brīvprātīgā darba normatīvā regulējuma izstrāde kriminālsodu izpildes jomā.²⁷

Brīvprātīgā darba veicējam ir tiesības (*saskaņā ar Likuma 8. panta pirmo daļu*):

- saņemt skaidru informāciju par darba uzdevumiem, apstākļiem, tiesībām un pienākumiem pirms darba uzsākšanas;
- darboties drošā un veselībai nekaitīgā vidē, kur organizētājs nodrošina nepieciešamos aizsardzības pasākumus;
- saņemt rakstisku izziņu par veikto brīvprātīgo darbu, tā ilgumu un iegūtajām kompetencēm;
- pārtraukt dalību brīvprātīgajā darbā, ja tas vairs nav iespējams vai piemērots.

Šīs tiesības nodrošina, ka brīvprātīgais darbs tiek veikts ar cieņu, drošību un pilnvērtīgu informētību.

²⁴ MK 2015. gada 22. decembra noteikumi Nr. 762 “Noteikumi par brīvprātīgā darba veicēja veselības un dzīvības apdrošināšanu pret nelaimes gadījumiem brīvprātīgā darba veikšanas laikā”; pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/278830-noteikumi-par-brivpratiga-darba-veiceja-veselibas-un-dzivibas-apdrosinasanu-pret-nelaimes-gadijumiem-brivpratiga-darba-veikšanas-laika>

²⁵ Bērnu tiesību aizsardzības likums; pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/49096-bernu-tiesibu-aizsardzibas-likums>

²⁶ Ieslodzījuma vietu pārvaldes likums; pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/68492-ieslodzijuma-vietu-parvaldes-likums>

²⁷ Likumprojekts “Kriminālsodu izpildes likums”; pieejams: https://tapportals.mk.gov.lv/legal_acts/131cee36-0b62-49f0-96b4-39c10d071139

Saskaņā ar likumu “Par iedzīvotāju ienākuma nodokli”²⁸ brīvprātīgā darba veicējiem ar iedzīvotāju ienākuma nodokli neapliekamas ir kompensācijas, ko sedz brīvprātīgā darba organizētājs saistībā ar brīvprātīgā darba veikšanu – piemēram, ēdināšanu, transportu, naktsmītņi, apģērbi, apmācību, ja to kopējais apmērs nepārsniedz 1000 *euro* gadā, kā arī netiek pārsniegtas MK 2010. gada 21. septembra noteikumos Nr. 899 “Likuma “Par iedzīvotāju ienākuma nodokli” normu piemērošanas kārtība” ietvertās normas – kompensācijas par ēdināšanu nedrīkst pārsniegt 6 *euro* dienā, par naktsmītņi – 57 *euro* diennaktī, par degvielu – līdz 50 *euro* mēnesī, bet apmācībām – līdz 200 *euro* gadā. Ar iedzīvotāju ienākuma nodokli nav apliekami arī apdrošināšanas maksājumi un maksājumi par veselības pārbaudēm, ja normatīvie akti paredz brīvprātīgā darba organizētājam obligātu pienākumu tos nodrošināt. Šīs kompensācijas netiek uzskatītas par apliekamu ienākumu, ja tās ir pamatotas ar dokumentiem un noteiktas brīvprātīgā darba līgumā.

Brīvprātīgā darba veicējam ir pienākumi (saskaņā ar Likuma 8. panta otro daļu):

- ievērot organizētāja sniegtos norādījumus par darba uzdevumiem, kārtību un drošību;
- rūpīgi un atbildīgi veikt uzticētos uzdevumus, ievērojot brīvprātīgā darba organizētāja norādījumus;
- ievērot konfidencialitāti, ja organizētājs rakstiski norādījis, ka konkrēta informācija ir uzskatāma par konfidenciālu;
- lietot darba aprīkojumu un aizsardzības līdzekļus atbilstoši instrukcijām;
- informēt organizētāju par veselības stāvokli, ja tas var ietekmēt brīvprātīgā darba gaitu, kā arī par zaudējumu rašanās draudiem vai zaudējumiem, kas jau radušies;
- pēc brīvprātīgā darba organizētāja pieprasījuma uzrādīt izziņu no Sodu reģistra.

Minētie pienākumi palīdz nodrošināt, ka brīvprātīgais darbs tiek veikts droši, atbildīgi un ar cieņu pret organizētāju un sabiedrību.

Likums nosaka arī brīvprātīgā darba organizētāja un brīvprātīgā darba veicēja tiesisko attiecību nodibināšanas un izbeigšanas nosacījumus, kā arī brīvprātīgā darba līguma nosacījumus.

2.3. Izmaiņas Brīvprātīgā darba likumā

Gandrīz desmit gadu laikā kopš Likuma pieņemšanas tajā veikti grozījumi tikai divas reizes:

1) jau iepriekš minētais grozījums Likumā 2017. gadā²⁹, paplašinot brīvprātīgā darba organizētāju skaitu un piešķirot tiesības arī sociālajiem uzņēmumiem (komersantiem) organizēt brīvprātīgo darbu;

2) 2024. gada 20. jūnijā tika pieņemts likums “Grozījumi Brīvprātīgā darba likumā”³⁰, kas stājās spēkā 2024. gada 18. jūlijā un noteica:

- Valsts pārvaldes iestāžu kompetenci brīvprātīgā darba jomā:
 - LM nodrošina brīvprātīgā darba politikas izstrādi;

²⁸ Likums “Par iedzīvotāju ienākuma nodokli”; pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/56880-par-iedzivotaju-ienakuma>

²⁹ Likums “Grozījums Brīvprātīgā darba likumā”; pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/294487-grozijums-brivpratiga-darba-likuma>

³⁰ Likums “Grozījumi Brīvprātīgā darba likumā”; pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/353385-grozijumi-brivpratiga-darba-likuma>

- NVA atbilstoši savai kompetencei sniedz informatīvu un konsultatīvu atbalstu brīvprātīgā darba politikas izstrādē un īstenošanā iesaistītajām institūcijām, pašvaldībām, nevalstiskajām organizācijām un sabiedrībai kopumā;
- pienākumu labklājības ministram izveidot jaunu konsultatīvo un padomdevēju mehānismu – BDKP, kuras mērķis ir veicināt sabiedrības pārstāvju līdzdalību brīvprātīgā darba politikas veidošanā un īstenošanā;
- jaunas Informācijas sistēmas izveidošanu, lai attīstītu brīvprātīgā darba iespējas un veicinātu sabiedrības informētību par brīvprātīgo darbu un iesaisti tā veikšanā, nodrošinot informācijas apmaiņu starp personām, kuras vēlas veikt brīvprātīgo darbu, un brīvprātīgā darba organizētājiem, tostarp nodrošinot personas reģistrēšanos Informācijas sistēmā, kā arī iespēju sagatavot izziņu par veikto brīvprātīgo darbu, kas ir pieejama un efektīvi izmantojama gan brīvprātīgā darba veicējiem, gan brīvprātīgā darba organizatoriem, kā arī izmantojama valsts politikas īstenošanā brīvprātīgā darba jomā. Noteikts arī pienākums NVA nodrošināt Informācijas sistēmas darbību.

3. Brīvprātīgā darba organizētāji un to loma brīvprātīgā darba īstenošanā

Lai nodrošinātu brīvprātīgā darba kvalitatīvu, drošu un ilgtspējīgu īstenošanu, būtiska loma brīvprātīgā darba ekosistēmā ir brīvprātīgā darba organizētājiem, kuriem Likums piešķir tiesības koordinēt un organizēt brīvprātīgā darba aktivitātes. Brīvprātīgā darba organizētāji ir atbildīgi ne tikai par praktisko darba norisi, bet arī par brīvprātīgo sagatavošanu, drošības nodrošināšanu, informēšanu un atbalstu. Viņu darbība ir būtisks pamats brīvprātīgā darba ekosistēmas attīstībai un sabiedrības iesaistes veicināšanai.

3.1. NVO un brīvprātīgais darbs

NVO ir būtiska un daudzpusīga nozīme un ietekme brīvprātīgā darba organizēšanā Latvijā. NVO ir brīvprātīgā darba galvenie virzītāji, kas ne tikai piedāvā iespējas iesaistīties, bet arī veido sabiedrības attieksmi, stiprina kopienas un ietekmē politikas veidošanu nacionālā un vietējā līmenī.

Latvijā šobrīd nav iespējams precīzi identificēt, cik NVO un kādā apmērā īsteno brīvprātīgo darbu, lai gan saskaņā ar Likuma 7. panta otrās daļas 9. punktu brīvprātīgā darba organizētājiem ir pienākums reizi gadā, iesniedzot gada pārskatu, sniegt informāciju par brīvprātīgo darbu, norādot brīvprātīgā darba vietu, brīvprātīgā darba veicēju kopskaitu konkrētā brīvprātīgā darba vietā, brīvprātīgā darba veicēju nostrādāto stundu kopskaitu, kā arī pēc brīvprātīgā darba organizatora ieskatiem, nozīmīgākos pasākumus, projektus, aktivitātes un citu informāciju.

Līdz 2024. gada 1. jūlijam, kad spēkā stājās likums “Grozījumi Biedrību un nodibinājumu likumā”, normatīvie akti neparedzēja obligātu pienākumu NVO, reģistrējoties UR vai to darbības laikā, norādīt darbības jomu, bet gan tā bija brīva izvēle, ko bija izdarījušas vien 13% biedrības un nodibinājumi. 2024. gada 31. janvārī UR bija ierakstītas 24 838 biedrības, arodbiedrības un nodibinājumi, bet darbības jomu, tai skaitā brīvprātīgā darba jomu, bija norādījušas tikai 3 362. Vienlaikus 2024. gada 1. jūlijā stājās spēkā jauni MK 2024. gada 25. jūnija noteikumi Nr. 389 “Biedrību un nodibinājumu klasificēšanas noteikumi”, kas regulē NVO darbības jomas pieteikšanas un maiņas kārtību. Saskaņā ar šiem noteikumiem NVO ir tiesības UR norādīt ne vairāk kā piecas darbības jomas. Jaunreģistrētās organizācijas tās piesaka UR, savukārt NVO, kas reģistrētas līdz 2024. gada 1. jūlijam, bija pienākums norādīt galveno darbības jomu (vai jomas) VID, iesniedzot gada pārskatu par 2024. gadu elektroniskās deklarēšanas sistēmā.

Tā kā darbības jomas tiek aktualizētas tikai reizi gadā, bet NVO ir iespēja tās mainīt jebkurā laikā, šāda kārtība būtiski apgrūtina precīzas statistikas iegūšanu par brīvprātīgā darba organizēšanu. Turklāt, ņemot vērā, ka darbības joma tiek definēta kā NVO mērķis, nevis metode, brīvprātīgais darbs bieži vien netiek klasificēts kā atsevišķa joma, pat ja tas ir būtiska organizācijas darbības sastāvdaļa vai tas ir tikai daļa no dažādu jomu īstenošanas – piemēram, sociālā atbalsta, izglītības, kultūras vai vides aizsardzības.

NVO saskaņā ar MK 2022. gada 14. jūlija noteikumiem Nr. 439 “Noteikumi par biedrību, nodibinājumu un arodbiedrību gada pārskatiem un grāmatvedības kārtošānu vienkāršā ieraksta sistēmā” informāciju par brīvprātīgo darbu atbilstoši Likumā noteiktajam iekļauj vadības ziņojumā un iesniedz VID strukturētā veidā. Attiecīgi VID pēc tam šo informāciju nodod glabāšanai UR.

Līdz 2022. gada 1. jūlijam biedrības, nodibinājumi un arodbiedrības gada pārskatus

sagatavoja atbilstoši MK 2006. gada 3. oktobra noteikumiem Nr. 808 “Noteikumi par biedrību, nodibinājumu un arodbiedrību gada pārskatiem”, informāciju par brīvprātīgo darbu iekļaujot vadības ziņojumā rakstveidā. Tādējādi līdz 2022. gadam nav iespēja automātiski apkopot NVO sniegto informāciju par brīvprātīgo darbu. Turklāt šajos MK noteikumos nebija atsauce uz Likumu par informācijas par brīvprātīgo darbu iekļaušanu gada pārskatā.

2024. gadā saskaņā ar VID sniegtajiem datiem (uz 2025. gada 31. oktobri) 3 133 NVO organizēja brīvprātīgo darbu, kopā iesaistot 251 434 brīvprātīgos (*skat. 2. tabulu*). 2024. gadā salīdzinājumā ar 2023. gadu ir palielinājies NVO skaits, kas organizējušas brīvprātīgo darbu un attiecīgi palielinājies arī brīvprātīgā darba veicēju skaits. Apkopotā informācija var mainīties atbilstoši nodokļu maksātāju triju gadu laikā pēc konkrētajos likumos noteiktā maksāšanas termiņa iesniegtajiem pārskatu precizējumiem, kā arī apkopoto informāciju var mainīt kavēti iesniegti pārskati.

2.tabula

**Informācija par biedrību, nodibinājumu un arodbiedrību brīvprātīgo darbu no
Vadības ziņojumiem**

	2023. gads	2024. gads
1. Biedrību, nodibinājumu un arodbiedrību skaits, kuras uzrāda, ka tām ir bijušas brīvprātīgā darbavietas	2 652	3 133
2. Brīvprātīgā darba veicēju kopskaits konkrētā brīvprātīgā darbavietā	230 269 ¹	251 434 ³
3. Brīvprātīgā darba veicēju nostrādāto stundu kopskaits	2 529 200 ²	2 519 950 ⁴
4. Nozīmīgākie pasākumi, projekti, aktivitātes un cita informācija	x*	x*

¹ Informācija par lielākajām vērtībām:

- 120 000 brīvprātīgie (pieteikušos dalībnieku skaits pavasara talkā);
- 55 232 brīvprātīgā darba veicēji (cilvēki, kas reģistrējās biedrības datu bāzē un ievada informāciju);
- 20 000 brīvprātīgos (līdzdalība starptautiskajā talku kustībā Letsdoit (World Clean Up Day) un radot jaunu tradīciju Latvijā-Latvijas iedzīvotājiem dēstīt katram savu “Laimes koku”).

² Kopskaitā iekļautās lielākās vērtības:

- pavasara talkā nostrādāto stundu skaits 480 000;
- 198 800 nostrādātās stundas (darbs noliktavā, izbraukumi uz Ukrainu);
- 105 000 nostrādātās stundas (konvoji no Latvijas uz Ukrainu);
- 80 000 nostrādātās stundas (līdzdalība starptautiskajā talku kustībā);
- 44 824 nostrādātās stundas (fonda īstenotais pasākums "Baznīcu nakts").

³ Informācija par lielākajām vērtībām:

- 140 000 brīvprātīgie (pieteikušos dalībnieku skaits pavasara talkā un rudens talkās);
- 59 632 brīvprātīgā darba veicēji (cilvēki, kas reģistrējās biedrības datu bāzē un ievada informāciju);
- 11 158 darbs dzīvnieku patversmē;
- 4 800 brīvprātīgie dzīvnieku aprūpētāji.

⁴ Kopskaitā iekļautās lielākās vērtības:

- pavasara un rudens talkās nostrādāto stundu skaits 560 000;
- 186 240 nostrādātās stundas (darbs noliktavā, izbraukumi uz Ukrainu);
- 83 300 nostrādātās stundas (konvoji no Latvijas uz Ukrainu);
- 50 000 nostrādātās stundas (pagaidu māju nodrošināšana un aprūpe bezsaimnieka kaķiem);
- 31 398 nostrādātās stundas (darbs dzīvnieku patversmē).

*Informācija ir aprakstotā formā, tāpēc to nav iespējams uzskaitīt kā atsevišķus punktus.

Datu avots: VID

NVO loma brīvprātīgā darba jomā:

- galvenie brīvprātīgā darba organizatori, piedāvājot iespējas dažādās jomās – sociālajā palīdzībā, vides aizsardzībā, kultūrā, izglītībā u.c.
- nodrošina strukturētu iesaisti, apmācības, mentorus un uzraudzību, kas veicina kvalitatīvu pieredzi;
- organizē kampaņas, pasākumus un stāstu publicēšanu, lai veidotu pozitīvu attieksmi pret brīvprātīgo darbu;
- veido sadarbības tīklus un partnerības ar pašvaldībām, skolām, uzņēmumiem, lai paplašinātu iespējas un resursus;
- koordinē kopīgus projektus, kas apvieno dažādas sabiedrības grupas un veicina savstarpējo uzticēšanos un saliedētību.;
- nodrošina cilvēku ilgtermiņa iesaisti brīvprātīgajā darbā, īstenojot sabiedriski nozīmīgas iniciatīvas un ikdienas (rutīnas) darbības, kas ir būtiskas organizāciju mērķu sasniegšanā.

Jāatzīmē, ka NVO ir ne tikai organizatori, bet arī palīdz mazināt stereotipus un veidot vidi, kurā brīvprātīgais darbs tiek uztverts kā nozīmīgs, prestižs un sabiedrībai vērtīgs ieguldījums.

3.2. Valsts un pašvaldību iestādes un brīvprātīgais darbs

Lai gan brīvprātīgā darba iniciatīvas tradicionāli saistās ar nevalstisko sektoru, arvien lielāku lomu tā attīstībā ieņem arī valsts un pašvaldību iestādes. Tās ne vien pašas īsteno brīvprātīgā darba aktivitātes, bet arī rada atbalstošu vidi, kurā brīvprātīgie var darboties efektīvi un jēgpilni. Valsts un pašvaldību iestāžu loma izpaužas gan kā politikas veidotājiem un normatīvā regulējuma nodrošinātājiem, gan kā sadarbības partneriem un brīvprātīgā darba organizatoriem dažādās jomās – sociālajā aprūpē, izglītībā, kultūrā, krīzes situācijās un sabiedrības drošībā.

3.2.1. Valsts iestādes

Valsts iestādes ieņem nozīmīgu vietu brīvprātīgā darba ekosistēmā gan veidojot politikas un normatīvo regulējumu, gan īstenojot praktiskas iniciatīvas, kas veicina sabiedrības iesaisti.

Labklājības ministrija (LM) un Nodarbinātības valsts aģentūra (NVA)

Kopš 2024. gada 18. jūlija par brīvprātīgā darba politikas izstrādi ir atbildīga LM, kas nodrošina brīvprātīgā darba politikas izstrādi sadarbībā ar nozaru ministrijām, citām valsts pārvaldes institūcijām, pašvaldībām un NVO.

Jautājums par vienas atbildīgās institūcijas noteikšanu brīvprātīgā darba jomā bija aktuāls jau no Brīvprātīgā darba likuma izstrādes brīža un saglabājās arī pēc tā stāšanās spēkā 2016. gadā. Vienlaikus jāņem vērā, ka pēc paša brīvprātīgā darba būtības – tā ir horizontāla sabiedriskās līdzdalības forma, kas var tikt īstenota visdažādākajās jomās: izglītībā, kultūrā, sociālajā aprūpē, vides aizsardzībā, veselības aprūpē, sportā un citur. Šī daudzveidība padara brīvprātīgo darbu par starpsektoru fenomenu, kas neiekļaujas vienas nozares robežās, tāpēc Likumā noteiktā LM loma ir vērsta uz sadarbības veicināšanu starp brīvprātīgā darba organizētājiem un valsts pārvaldes struktūrām, lai stiprinātu brīvprātīgā darba ekosistēmu, padarot to ilgtspējīgu un sabiedrībai nozīmīgu.

Saskaņā ar Likuma 3.¹ panta otrajā daļā noteikto LM padotības iestāde **Nodarbinātības valsts aģentūra (NVA)** sniedz konsultatīvu un informatīvu atbalstu gan brīvprātīgā darba

politikas izstrādē iesaistītajām institūcijām, gan arī brīvprātīgā darba īstenošanā iesaistītajām pusēm, kā arī pašvaldībām, NVO un sabiedrībai kopumā.

2025. gadā NVA ir iesaistījusies brīvprātīgā darba informācijas izplatīšanā, veicinot sabiedrības informētību par iespējām iesaistīties brīvprātīgajā darbā, īpaši bezdarbnieku un jauniešu vidū. NVA regulāri publicē informāciju par brīvprātīgā darba iniciatīvām savā mājaslapā, sadarbojas ar nevalstiskajām organizācijām, organizē informatīvus pasākumus un piedāvā brīvprātīgā darba iespējas kā daļu no klientu aktivizēšanas pasākumiem. Šāda pieeja palīdz veicināt sociālo iekļaušanu, kompetenču attīstību un darba tirgus integrāciju.

NVA īstenotie pasākumi 2025. gadā:

- izveidots un publicēts pirmais digitālo izdevumu “Brīvprātīgo vēstis”, kā arī izveidotas vairākas info grafikas;
- organizēts tiešsaistes seminārs brīvprātīgā darba organizētājiem “Starppaaudžu sadarbības veicināšana brīvprātīgajā darbā”, kura mērķis bija sniegt zināšanas par dažādu paaudžu iesaisti brīvprātīgajā darbā un veicināt ilgtspējīgu sadarbību starp brīvprātīgajiem;
- organizēta nacionālā brīvprātīgā darba konference “Brīvprātīgais darbs Latvijā – vakar, šodien un rīt.” Konferences mērķis bija atskatīties uz pēdējo desmitgadi kopš spēkā ir Brīvprātīgā darba likums, izvērtēt sasniegumus un iezīmēt attīstības prioritātes nākamajiem gadiem;
- organizēts brīvprātīgo godināšanas pasākums “Gada brīvprātīgais 2025”.

LM resorā brīvprātīgais darbs aktīvi tiek īstenots arī praksē, veicinot sabiedrības līdzdalību sociālās labklājības jomā. Brīvprātīgais darbs tiek organizēts dažādās institūcijās, kur tas sniedz būtisku atbalstu klientiem, papildina profesionālo pakalpojumu klāstu un stiprina kopienas solidaritāti. Tā, piemēram, Valsts sociālās aprūpes centros brīvprātīgie iesaistās klientu ikdienas dzīves bagātināšanā – organizē radošās darbnīcas, kultūras pasākumus, lasīšanas stundas, pastaigas, kā arī sniedz emocionālu atbalstu senioriem, cilvēkiem ar invaliditāti un bērniem ar īpašām vajadzībām. Šīs aktivitātes veicina klientu sociālo iekļaušanu un dzīves kvalitāti.

Brīvprātīgā darba konsultatīvā padome

Ar LM 2024. gada 21. oktobra rīkojumu Nr. 122 “Par Brīvprātīgā darba konsultatīvo padomi”³¹ atbilstoši Likuma 3.² pantā noteiktajam tika izveidota Brīvprātīgā darba konsultatīvā padome (turpmāk – Padome), kuras mērķis ir veicināt sabiedrības pārstāvju līdzdalību brīvprātīgā darba politikas veidošanā un īstenošanā.

Padomei ir šādi uzdevumi:

- 1) noteikt ikgadējos stratēģiskos darbības virzienus brīvprātīgā darba jomā;
- 2) koordinēt iesaistīto pušu sadarbību;
- 3) izstrādāt priekšlikumus brīvprātīgā darba politikas attīstībai un tās īstenošanai.

Padomes sastāvu un nolikumu apstiprina labklājības ministrs. Padomes darbību nodrošina LM. Padomes sastāvu veido 24 locekļi, no tiem, ievērojot paritātes principu, 12 valsts iestāžu pārstāvji (IZM, KM, VARAM, EM, IeM, VM, AM, VK, NVA, Sabiedrības integrācijas fonds, Valsts probācijas dienests) un 12 NVO pārstāvji (Latvijas Brīvo arodbiedrību savienība (LBAS), Latvijas Lielo pilsētu asociācija, Latvijas Pašvaldību savienība, Latvijas Sociālās uzņēmējdarbības asociācija, Latvijas Pilsoniskā alianse, Latvijas Skautu un gaidu centrālā

³¹ Pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/brivpratiga-darba-konsultativa-padome>

organizācija, Klubs “Māja”, Radošā apvienība jauniešiem “TREPES”, Vidusdaugavas NVO centrs, Nītaureņi, Latvijas Sieviešu nevalstisko organizāciju sadarbības tīkls, HOSPISS LV).

Gada laikā kopš Padomes izveides organizētas piecas Padomes sēdes, kurās pārrunāts un diskutēts par brīvprātīgā darba jomas aktualitātēm, kā arī iepazīts Eiropas līmeņa skatījums uz brīvprātīgā darba jomas attīstības iespējām - padomes sēdē piedalījās Eiropas brīvprātīgā darba centra³² direktore *Gabriela Civico*.

2025. gada 12. jūnijā Padomes locekļiem tika organizēta domnīca ar mērķi diskutēt par aktuālajām tēmām brīvprātīgā darba jomā (idejas turpmākiem semināriem, konferencei u.c.), kā rezultātā tika izveidotas četras neformālās darba grupas NVA organizēto pasākumu atbalstam (Brīvprātīgā darba gads 2026, Brīvprātīgā darba nacionālā konference, Semināru/meistarklašu par brīvprātīgā darba aktuālajiem jautājumiem organizēšana, Brīvprātīgo godināšanas pasākums “Gada brīvprātīgais 2025”).

Izglītības un zinātnes ministrija (IZM)

IZM veicina brīvprātīgā darba attīstību, integrējot to mācību saturā, jaunatnes politikas, karjeras izglītības un sabiedriskās līdzdalības norisēs. Brīvprātīgais darbs tiek uzskatīts par nozīmīgu instrumentu jauniešu kompetenču attīstībā, pilsoniskās līdzdalības veicināšanā un sagatavošanā darba tirgum. IZM atbalsta iniciatīvas, kas sekmē jauniešu iesaisti sabiedriskajos procesos, tostarp īstenojot pasākumus Jaunatnes politikas valsts programmas³³ un Eiropas Solidaritātes korpusa projektu³⁴ ietvaros.

Bērnu, jaunatnes un ģimenes attīstības pamatnostādņēs 2022.–2027. gadam³⁵ un Jaunatnes politikas īstenošanas plānā 2025.–2027. gadam³⁶ brīvprātīgais darbs tiek definēts kā rādītājs jauniešu līdzdalībai un prasmju attīstībai.

IZM sadarbojas ar jaunatnes organizācijām, organizācijām, kas strādā ar jauniešiem, pašvaldībām un izglītības iestādēm, lai veicinātu jauniešu iesaisti brīvprātīgajā darbā gan vietējā, gan starptautiskā līmenī (piemēram, Eiropas Solidaritātes korpusa projektos). Lai veicinātu pašvaldību izpratni par brīvprātīgā darba nozīmi metodiskajā materiālā “Vienots kvalitātes ietvars darbam ar jaunatni pašvaldībās”³⁷ iekļauti rādītāji gan par brīvprātīgā darba veicināšanu, prasmju atzīšanu, gan vienotas brīvprātīga darba sistēmas izveidi.

IZM resorā brīvprātīgais darbs aktīvi tiek īstenots arī praksē, veicinot sabiedrības, īpaši jauniešu, līdzdalību izglītības iestādēs, jauniešu centros, nevalstiskajās organizācijās un neformālās izglītības projektos. Brīvprātīgie iesaistās mācību atbalsta sniegšanā, mentoringā, pasākumu organizēšanā, kā arī sabiedrības saliedēšanas iniciatīvās, veicinot solidaritāti un pilsonisko līdzdalību dažādās sabiedrības grupās.

Datus par jauniešu iesaisti brīvprātīgajā darbā IZM apkopo jaunatnes politikas monitoringa ietvaros, kas tiek veikts ik pēc diviem gadiem, un datu dinamika tiek attēlota Valsts

³² *Center of European Volunteering (CEV)*; pieejams: <https://www.europeanvolunteercentre.org/>

³³ Pieejams: <https://jaunatne.gov.lv/par-agenturu/programmas-projekti/valsts-programma/>

³⁴ Programma “Eiropas Solidaritātes korpus”; pieejams:

<https://jaunatne.gov.lv/par-agenturu/programmas-projekti/eiropas-solidaritates-korpus/brivpratiga-darba-projekti/>

³⁵ MK 2022. gada 21. decembra rīkojums Nr. 967 “Par Bērnu, jaunatnes un ģimenes attīstības pamatnostādņēm 2022.–2027. gadam”; pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/338304-par-bernu-jaunatnes-un-gimenes-attistibas-pamatnostadnem-20222027gadam>

³⁶ MK 2025. gada 26. maija rīkojums Nr. 294 “Jaunatnes politikas īstenošanas plāns 2025.–2027. gadam”; <https://likumi.lv/ta/id/360735-par-jaunatnes-politikas-istenosanas-planu-20252027gadam>

³⁷ “Vienots kvalitātes ietvars darbam ar jaunatni pašvaldībās” (IZM); pieejams:

<https://www.izm.gov.lv/lv/metodiskie-ieteikumi-pasvaldibam>

Kultūras ministrija (KM)

KM veicina brīvprātīgā darba attīstību kultūras nozarē, īpaši saistībā ar sabiedrības līdzdalību kultūras procesos, pasākumu organizēšanu un kultūras pieejamības paplašināšanu. Brīvprātīgie aktīvi tiek iesaistīti muzejos, bibliotēkās, kultūras centros, festivālos un valsts nozīmes pasākumos, kur viņi palīdz ar apmeklētāju uzņemšanu, informācijas sniegšanu, loģistiku un radošo aktivitāšu īstenošanu.

KM sadarbojas ar kultūras institūcijām un NVO, lai veicinātu brīvprātīgā darba iespējas dažādām sabiedrības grupām, tostarp jauniešiem, senioriem un kultūras entuziastiem. Brīvprātīgais darbs kultūras jomā tiek uzskatīts par nozīmīgu pilsoniskās līdzdalības formu, kas stiprina kopienu identitāti, veicina kultūras mantojuma saglabāšanu un sniedz iespēju sabiedrībai aktīvi piedalīties kultūras dzīves veidošanā.

KM resorā brīvprātīgais darbs tiek aktīvi īstenots, veicinot sabiedrības līdzdalību kultūras dzīvē un nodrošinot plašāku piekļuvi kultūras pakalpojumiem.

Veselības ministrija (VM)

VM ir būtiska loma brīvprātīgā darba attīstībā veselības aprūpes un sabiedrības veselības veicināšanas jomā. Tā veicina sabiedrības iesaisti veselības veicināšanā, pacientu atbalstā un krīzes situāciju risināšanā, sadarbojoties ar ārstniecības iestādēm, nevalstiskajām organizācijām un pašvaldībām. Brīvprātīgais darbs tiek īstenots slimnīcās, paliatīvās aprūpes centros, veselības veicināšanas kampaņās un informatīvos pasākumos, kur brīvprātīgie sniedz emocionālu atbalstu, palīdz organizatoriskos procesos un veicina sabiedrības izpratni par veselīgu dzīvesveidu. Brīvprātīgais darbs veselības aprūpes jomā sniedz iespēju sabiedrībai saņemt atbalstu, kad jau esošā ārstniecības iestāžu personālam ir ierobežots laiks un resursi, kas uzlabo pacienta pieredzi, psihoemocionālo stāvokli, kā arī var radīt iespēju ārstniecības iestāžu personālam aptvert vairāk pacientu, vai doties atpūtas pauzē - arī sev nodrošinot psihoemocionālu un fizisku atslodzi.

Īpaši nozīmīga VM loma bija novērojama krīzes apstākļos, piemēram, COVID-19 pandēmijas laikā, kad tika koordinēta brīvprātīgo iesaiste informācijas sniegšanā, loģistikas atbalstā un sabiedrības informēšanā. Šāda pieredze apliecina, ka brīvprātīgais darbs ir būtisks resurss veselības sistēmas stiprināšanā, sabiedrības saliedēšanā un solidaritātes veicināšanā.

Pacientu organizācijas ir būtisks resurss veselības aprūpes kvalitātes pilnveidošanā. Tās stiprina pacientu balsi, veicina sabiedrības informētību un palīdz nodrošināt uz pacientu vajadzībām orientētu, caurspīdīgu un efektīvu veselības aprūpes sistēmu. Bez nozīmīga un mērķēta valsts atbalsta, šajās organizācijās ir pārsvarā tikai brīvprātīgie, ārkārtīgi reti kāds algots darbinieks. VM un tās padotības iestādes turpina attīstīt sadarbības praksi ar pacientu organizācijām un to tīkliem. Kopš 2021. gada, kad tika parakstīts savstarpējās sadarbības memorands, pacientu organizāciju iesaiste nozares un jomu politikas plānošanas un normatīvā regulējuma izstrādē ir bijusi ļoti nozīmīga, ļaujot VM ieviest dažādus uz pacientiem orientētus risinājumus.

Efektīva sadarbība starp valsti, ārstniecības iestādēm un NVO ir priekšnoteikums ilgtspējīgai veselības aprūpes attīstībai.

Iekšlietu ministrija (IeM)

³⁸ “Jauniešu mērķa grupas raksturojums”

<https://sap-pub.viis.gov.lv:8443/BOE/OpenDocument/2411191259/OpenDocument/opendoc/openDocument.jsp?loginSuccessful=true&shareId=0>

IeM ir būtiska loma brīvprātīgā darba veicināšanā sabiedriskās drošības, civilās aizsardzības un katastrofu pārvaldīšanas jomās. Brīvprātīgie var tikt iesaistīti dažādās aktivitātēs, piemēram, sabiedrības izglītošanas kampaņās ar drošību saistītajiem jautājumiem, drošības apmācībās skolās, palīdzības sniegšanā apdraudējumu situācijās, piemēram, plūdu gadījumos.

Vienlaikus jāuzsver arī brīvprātīgo ugunsdzēsēju svarīgā nozīme un pienesums, īstenojot pasākumus ugunsdrošības prevencijā un ugunsgrēku dzēšanā. Brīvprātīgo ugunsdzēsēju loma tiek un tiks paaugstināta, ņemot vērā izmaiņas normatīvo aktu regulējumā, kā arī turpmāko nozares attīstības stratēģiju, kas paredz strukturētu, citu ugunsdzēsības organizāciju iesaisti kopējā sistēmā, ugunsdrošības nodrošināšanai visā valstī. Ar pašvaldību atbalstu, Brīvprātīgo ugunsdzēsēju organizāciju iesaiste nepieciešama teritorijās, kur ugunsdrošības riski ir noteiktā līmenī, atbilstoši ugunsdrošības un civilās aizsardzības riska novērtēšanas instrumentam³⁹ un kur Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta struktūrvienības uzturēšana nav lietderīga, nav ekonomiski izdevīga un rada ievērojamu slogu valsts budžetam. Ņemot vērā veikto pētījumu aprēķinus, brīvprātīgo organizāciju uzturēšana rada ir 2 - 4 reizes zemākas izmaksas⁴⁰, nekā profesionāla dienesta struktūrvienības uzturēšana, sevišķi teritorijās, kur notikumu īpatsvars ir ārkārtīgi zems.

Notiek sadarbība ar pašvaldībām, NVO un brīvprātīgo kustībām, lai stiprinātu sabiedrības gatavību ārkārtas situācijām. Brīvprātīgie var tikt iesaistīti publisko pasākumu drošības nodrošināšanā, kā arī atbalsta sniegšanā migrantu ierašanās procesā, īpaši to masveida pieplūduma gadījumā.

Šāda brīvprātīgā darba forma ne tikai stiprina sabiedrības saliedētību un atbildību, bet arī veicina pilsonisko līdzdalību valsts drošības procesos. IeM resors atzīst brīvprātīgo nozīmi kā papildinājumu profesionālajiem dienestiem, īpaši situācijās, kur nepieciešama plaša sabiedrības iesaiste.

Valsts policija jau šobrīd īsteno sabiedrības līdzdalības iniciatīvas drošības jomā, tostarp Drošības vēstnešu programmu, kas pēc būtības ir brīvprātīgās līdzdalības programma drošības jautājumu skaidrošanai izglītības iestādēs. Tā ir viena no Valsts policijas prevencijas pamatprogrammām, kuras mērķis ir iesaistīt izglītības iestāžu pedagogus un citus skolu pārstāvjus nepilngadīgo informēšanā par drošības riskiem, drošu rīcību dažādās situācijās un iespējām sevi pasargāt no apdraudējumiem. Programmā var iesaistīties pedagogi, izglītības iestāžu administrācijas pārstāvji un atbalsta personāls, kuri pilda drošības vēstnešu funkcijas. Reģistrējoties programmā, viņi īsteno dažādas vispārējās prevencijas aktivitātes, tostarp informē skolēnus par drošības jautājumiem. Programmas modelis ļauj būtiski paplašināt sasniedzamo mērķauditoriju, vienlaikus dažādojot informācijas nodošanas metodes un veicinot plašāku izpratni par drošības jautājumiem skolu jaunatnes vidū. Drošības nodarbības var īstenot jebkurš izglītības iestādes pārstāvis. Programmas ietvaros tiek nodrošināts pašpietiekams interaktīvu mācību materiālu kopums, kura izmantošanai nav nepieciešama iepriekšēja papildu sagatavošanās vai papildu finanšu līdzekļi. Papildu informācija par programmu pieejama: <https://www.manadrosiba.lv/profesionaliemp/drosibas-nodarbibas-skoleniem/par-programmu/>.

Papildus jau īstenotajām sabiedrības iesaistes formām Valsts policija plāno pakāpeniski attīstīt institucionālu brīvprātīgo palīgu sistēmu, kas nodrošinātu strukturētu un kontrolētu

³⁹ Par ugunsdrošības un civilās aizsardzības risku novērtēšanas instrumentu, tā izveidošanas un uzturēšanas izmaksām, Informatīvais ziņojums pieņemts zināšanai Ministru kabineta 28.09.2021. sēdē (protokols Nr.64/38.§), pieejams https://tapportals.mk.gov.lv/legal_acts/b72517ae-eecc-4bfa-bd13-49ab788b25cd

⁴⁰ Vai valstī īstenotie ugunsdrošības pasākumi ir pietiekami? Valsts kontroles revīzijas ziņojums, pieejams https://www.lrvk.gov.lv/lv/getrevisionfile/uploads/reviziju-zinojumi/2015/2.4.1-9_2015/vkontrolu_ugunsdrosiba_03_2016-v05.pdf

iedzīvotāju iesaisti drošas vides veidošanā policijas vadībā. Šādas sistēmas mērķis ir stiprināt sabiedrības līdzdalību un atbalsta kapacitāti drošības jomā, sekmējot efektīvāku sadarbību starp iedzīvotājiem un Valsts policiju gan ikdienas drošības veicināšanā, gan potenciālu apdraudējumu gadījumā.

Aizsardzības ministrija (AM)

AM īsteno un atbalsta brīvprātīgā darba iniciatīvas, īpaši valsts aizsardzības, drošības un sabiedrības noturības stiprināšanas jomās, nodrošinot iespējas iedzīvotājiem iesaistīties aktivitātēs, kas veicina kopējo drošību, savstarpējo atbalstu un gatavību rīkoties krīzes situācijās. AM cieši sadarbojas ar pašvaldībām, izglītības iestādēm, nevalstiskajām organizācijām un citām iesaistītajām pusēm, lai dažādos dzīves posmos un teritorijās veicinātu sabiedrības iesaisti valsts aizsardzības procesos.

Brīvprātīgais darbs šajā jomā tiek uzskatīts par nozīmīgu pilsoniskās līdzdalības formu, kas veicina sabiedrības saliedētību, patriotisko apziņu un kopējo drošības kultūru. Šādas iniciatīvas sniedz ieguldījumu gan preventīvajos pasākumos un drošības stiprināšanā ikdienā, gan arī krīžu un ārkārtējo situāciju pārvarēšanā.

AM īsteno tā pieeja apliecina, ka brīvprātīgais darbs ir būtisks resursu un zināšanu avots ne tikai kopienu un civilās jomas stiprināšanai, bet arī nacionālā drošības ietvara ilgtspējīgai darbībai.

Viedās administrācijas un reģionālās attīstības ministrija (VARAM)

VARAM darbības jomas ietver sabiedrības iesaistes veicināšanu publiskajā pārvaldē, digitālās transformācijas politiku un reģionu attīstību, kas netieši ietekmē brīvprātīgā darba vidi Latvijā. Tās īstenotās politikas un sadarbības mehānismi ar pašvaldībām un nevalstiskajām organizācijām veicina vietējo kopienu aktivizēšanos.

Brīvprātīgais darbs tiek atbalstīts reģionālās attīstības un dabas aizsardzības projektos, piemēram, sabiedrisko iniciatīvu centros, vides izglītības programmās, kultūras mantojuma saglabāšanā un kopienu saliedēšanas pasākumos. VARAM veicina digitālo rīku pieejamību, kas ļauj organizācijām efektīvāk koordinēt brīvprātīgo iesaisti un uzrunāt sabiedrību. VARAM loma ir nozīmīga arī ilgtspējīgas attīstības kontekstā, kur brīvprātīgie var piedalīties vides sakopšanas, biotopu un sugu dzīvotņu atjaunošanas pasākumos (talkās), sabiedrības informēšanas un kopienu attīstības aktivitātēs. Šāda pieeja stiprina pilsonisko līdzdalību reģionos, veicina sabiedrības saliedētību, vides apziņu un dod iespēju dažādām sabiedrības grupām aktīvi piedalīties vietējās attīstības procesos, izmantojot brīvprātīgo darbu kā praktisku iesaistes formu.

Ekonomikas ministrija (EM)

EM loma brīvprātīgā darba politikas veidošanā ir netieša. EM, stiprinot uzņēmējdarbības vidi kopumā, veido labvēlīgus priekšnoteikumus, lai brīvprātīgā darba organizētāji varētu nodrošināt jauniešiem, darba meklētājiem un citām sabiedrības grupām, īstenojot brīvprātīgo darbu, iespējas iegūt pirmo praktisko pieredzi, attīstīt prasmes un veidot darba tirgum noderīgus kontaktus. Šāda pieredze var būt nozīmīga, lai veicinātu nodarbinātību, inovācijas un sabiedrības iesaisti.

Lai gan EM politikas plānošanas dokumentos brīvprātīgais darbs nav izcelts kā būtisks virziens, sadarbība ar citām nozarēm un atbalsts sabiedriskām iniciatīvām var būt būtisks faktors brīvprātīgā darba vides stiprināšanā.

Centrālā statistikas pārvalde kā EM padotības iestāde EU-SILC apsekojuma ietvaros nodrošina informācijas par brīvprātīgo darbu Latvijā pieejamību. Apkopojot statistiku par

brīvprātīgo darbu, veicot datu analīzi un pārskatu sagatavošanu, nodrošinot vienotu metodoloģiju un datu salāgošanu ar starptautiskajiem standartiem, Centrālā statistikas pārvalde padara šos datus pieejamus sabiedrībai un politikas veidotājiem.

Finanšu ministrija (FM)

FM ir atbildīga par nodokļu politikas izstrādi, kas tieši var ietekmēt brīvprātīgā darba jomu. Nodokļu politika, tai skaitā nodokļu atvieglojumi un administrēšana, var ietekmēt, cik pievilcīgi ir brīvprātīgā darba organizatoriem piesaistīt brīvprātīgos un iedzīvotājiem iesaistīties brīvprātīgajā darbā.

Finanšu ministrija veido valsts politiku sabiedriskā labuma jomā, nosakot normatīvo ietvaru, kas regulē sabiedriskā labuma organizāciju (turpmāk – SLO) darbības principus. SLO ir biedrības, nodibinājumi vai reliģiskās organizācijas un to iestādes, kurām Valsts ieņēmumu dienests piešķir SLO statusu un kuras savu mantu un finanšu līdzekļus izmanto tikai sabiedriskā labuma darbībai atbilstoši Sabiedriskā labuma organizāciju likumā (turpmāk – SLO likums) noteiktajiem finanšu līdzekļu izlietojuma ierobežojumiem. SLO darbības caurskatāmību nodrošina virkne prasību, kas tieši noteiktas SLO likumā. Pirmkārt, organizācijām ir pienākums katru gadu līdz 31. martam iesniegt VID darbības pārskatu, kas ļauj valstij izvērtēt, kā izmantoti līdzekļi un vai darbība atbilst sabiedriskā labuma mērķiem. Otrkārt, SLO drīkst izlietot mantu un finanšu līdzekļus tikai statūtos noteiktajiem sabiedriskā labuma mērķiem, kā arī ievērot stingrus administratīvo izdevumu ierobežojumus. Treškārt, SLO darbību uzrauga VID un Sabiedriskā labuma komisija, kas vērtē gan organizācijas darbības saturu, gan finanšu izlietojumu, tādējādi nodrošinot neatkarīgu kontroli pār sabiedriskā labuma statusa saglabāšanu.

SLO finanšu un nefinanšu datu pieejamība un caurskatāmība ir svarīga – tā ļauj ziedotājiem un citiem interesentiem pieņemt uz pierādījumiem balstītus lēmumus par to, kurai organizācijai ziedot vai kuru atbalstīt ar brīvprātīgo darbu vai pakalpojumiem. SLO darbības caurskatāmība ir būtisks faktors, kas sniedz pārliecību ziedotājiem, brīvprātīgā darba veicējiem un citiem interesentiem par sabiedriskā labuma mērķu realizāciju. Vienlaikus FM var ietekmēt administratīvās vides vienkāršošanu un datu pieejamību, kas ir nozīmīga efektīvas politikas plānošanai. Valsts kase kā FM padotības iestāde nodrošina informācijas apkopošanu par valsts un pašvaldību iestāžu organizēto brīvprātīgo darbu un iesaistīto brīvprātīgo skaitu, jo šie dati ik gadu tiek iekļauti iestāžu pārskatos un iesniegti Valsts kasē. Regulāra datu analīze ļauj identificēt tendences un problēmjautājumus un izstrādāt uz pierādījumiem balstītus risinājumus.

Jaunatnes starptautisko programmu aģentūra (JSPA)

JSPA ir izglītības un zinātnes ministra pakļautībā esoša tiešās pārvaldes iestāde, kuras viens no mērķiem ir veicināt jauniešu līdzdalību jaunatnes brīvprātīgā darba, neformālās izglītības un jaunatnes informācijas programmās un projektos. JSPA ir vadošais sadarbības partneris pašvaldībām un NVO darba ar jaunatni attīstībai.

Ikviens jauniets no Latvijas var pieteikties brīvprātīgajam darbam ES programmā “Eiropas Solidaritātes korpus”. Tā ir iespēja palīdzēt tur, kur tas visvairāk nepieciešams, sniegt pozitīvu ietekmi uz cilvēkiem un kopienām, dzīvot jaunā vietā, iepazīt dažādas kultūras, iegūt jaunas zināšanas, doties pieredzē uz ārzemēm un atgriezties ar neaizmirstamām atmiņām.

ES programmas “Eiropas Solidaritātes korpus”, ko administrē JSPA, ietvaros tiek īstenoti brīvprātīgā darba projekti. Tos var īstenot jebkura Latvijā reģistrēta juridiska persona, kurai saskaņā ar Brīvprātīgā darba likumu ir tiesības organizēt brīvprātīgo darbu un kurai piešķirta kvalitātes zīme, kas ir apliecinājums, ka projekta īstenotājs spēj veikt solidaritātes aktivitātes saskaņā ar programmas “Eiropas Solidaritātes korpus” principiem, mērķiem un

prasībām. Reizi gadā JSPA izsludina pieteikšanos ikgadējai dotācijai brīvprātīgā darba projektu īstenošanai, kurai var pieteikties organizācijas ar kvalitātes zīmi vadošās organizācijas lomai.

Informācija par JSPA īstenojamām aktivitātēm brīvprātīgā darba jomā pieejama JSPA mājaslapā <https://jaunatne.gov.lv/>.

Valsts probācijas dienests (VPD)

VPD ir tieslietu ministra pārraudzībā esoša iestāde, kas izpilda aptuveni 70% no Latvijā piemērotajiem kriminālsodiem, ar starpnieka palīdzību īsteno izlīguma procesu starp cietušo un likumpārkāpēju visās kriminālprocesa stadijās un veicina taisnīguma atjaunošanas jomas attīstību Latvijā.

VPD personāls un VPD brīvprātīgie tic ikviena cilvēka spējai īstenot pārmaiņas savā dzīvē, dod cerību un attīsta motivāciju labai dzīvei, palīdz atklāt jaunas perspektīvas un iespējas to realizēšanai, nenodarot kaitējumu citiem cilvēkiem.

VPD piedāvā šādas brīvprātīgā darba jomas:

- **Līdzgaitniecība** – process, kurā brīvprātīgā darba veicējs sniedz atbalstu savam aizbilstamajam (probācijas klientam) dažādu sociālo jautājumu risināšanā, kopā pavada brīvo laiku, dalās savās interesēs un zināšanās vai vienkārši atrodas blakus brīžos, kad tas ir nepieciešams. Līdzgaitnieks var aizstāt negatīvi ietekmējošu draugu un paziņu ietekmi, sniegt pozitīvus uzvedības piemērus, kā arī stiprināt aizbilstamā spējas dzīvot sabiedrībā, nepārkāpjot likumu.

- **Atbildīguma un atbalsta apli (AAA)** – brīvprātīgo grupa, kas sadarbojas ar personu, kura ir izdarījusi noziegumu pret tikumību un dzimumneaizskaramību, ir atbrīvota no ieslodzījuma vietas un kļuvusi par probācijas klientu. AAA mērķis ir novērst atkārtotu noziegumu izdarīšanu, pievēršoties vienam no galvenajiem riska faktoriem – izolēšanās no sabiedrības, kas veicina emocionālo vientulību. Vienā grupā darbojas 3 līdz 5 brīvprātīgie, kuri regulāri tiekas ar aizbilstamo, mudinot aizbilstamo pieņemt atbildīgus lēmumus, mazinot sociālās atstumtības riskus un sniedzot atbalstu situācijās, kas varētu veicināt jaunu likumpārkāpumu izdarīšanu.

- **Izlīgumu organizēšana un vadīšana.** Izlīguma process ir sarunu process, kurā brīvprātīgi iesaistās cietušais un likumpārkāpējs un kuru vada neitrāla persona – starpnieks. Starpnieks ir īpaši apmācīta persona konfliktu risināšanā, kas izlīguma procesā palīdz īstenot miermīlīgas sarunas starp iesaistītajām pusēm, neiesakot risinājumu, nevienai netiesājot, ievērojot konfidencialitāti un neitralitāti.

VPD nodrošina brīvprātīgajiem mācības, saliedēšanās pasākumus, supervīzijas, apdrošināšanu pret nelaimes gadījumiem un ceļa izdevumu segšanu.

Ik gadu VPD, IeVP un Tieslietu ministrija organizē brīvprātīgajam darbam veltītu konferenci, kurā tiek godināti brīvprātīgā darba veicēji. Papildu minētajam VPD veido un uztur sadarbību arī ar NVO, kurās darbojas brīvprātīgā darba veicēji. Informācija par VPD organizēto brīvprātīgo darbu pieejama VPD mājas lapā <https://www.vpd.gov.lv/lv/brivpratigais-darbs>.

Ieslodzījumu vietu pārvalde (IeVP)

IeVP ir Tieslietu ministrijas pārraudzībā esoša valsts pārvaldes iestāde. IeVP aktīvi attīsta brīvprātīgā darba programmas, sadarbojoties ar brīvprātīgajiem, nevalstiskajām organizācijām un pašvaldībām, lai nodrošinātu atbalstu ieslodzītajiem un atvērto durvju dialogu ar sabiedrību.

IeVP ir atbildīga par resocializācijas pasākumu plānošanu, tai skaitā izglītības,

nodarbinātības, psiholoģiskā atbalsta un sociālo prasmju attīstības programmām, kurās brīvprātīgie sniedz būtisku papildinājumu realizējot savas brīvprātīgā darba iniciatīvas.

Jau no pirmās dienas, kad persona ir izraidīta no sabiedrības un atrodas ieslodzījumā, resocializācijas instrumenti sniedz nepieciešamās zināšanas, prasmes un iemaņas, lai persona var atgriezties sabiedrībā. Bet jau no pirmās dienas ir būtiski, ka pati sabiedrība ierodas pie likumpārkāpēja ieslodzījuma vietā un ar to demonstrē gatavību uzņemt personu atkal atpakaļ sabiedrībā. Brīvprātīgie nes ideju, ka nevis cilvēks ir slikts, bet rīcības ir sliktas. Veltot savu brīvo laiku, lai veicinātu ieslodzīto personu prasmju un spēju attīstīšanu, stiprina ieslodzītajos šo pārliecību un ticību, ka arī tas var būt vērtīgs sabiedrības loceklis.

Brīvprātīgais var iesaistīties dažādas formas brīvprātīgajā darbā – veicinot izglītības un darba prasmju attīstīšanu, realizējot lietderīga brīvā laika pavadīšanu, sporta aktivitāšu organizēšanu un īstenošanu, atbalstot atkarību pārvarēšanā, ģimenes saišu stiprināšanā un sociālo jautājumu risināšanā.

IeVP nodrošina brīvprātīgo divu dienu apmācības, supervīzijas, veselības un dzīvības apdrošināšanu, ceļa izdevumu segšanu un pusdienu naudu brīvprātīgā darba veikšanas dienā. Darbs notiek drošā vidē: ar videonovērošanu, trauksmes pogām un speciālistu atbalstu.

Katrā ieslodzījuma vietā ir savs brīvprātīgā darba koordinators, kura uzdevumi ir saistīti ar ieslodzīto vajadzību novērtēšanu, atbilstoša brīvprātīgā piemeklēšanu un aktivitāšu plānošanu, dokumentācijas iekļūšanai ieslodzījuma vietā sagatavošanu, sniegt brīvprātīgajam nepieciešamo atbalstu nodarbību realizēšanā, atgriezeniskās saites iegūšanu kā no ieslodzītajiem tā brīvprātīgajiem.

Informācija par IeVP organizēto brīvprātīgo darbu pieejama IeVP mājas lapā <https://www.ievp.gov.lv/lv/brivpratigais-darbs>.

Sabiedrības integrācijas fonds (SIF)

SIF ir publisks nodibinājums, kas atrodas Ministru prezidenta institucionālā pārraudzībā un nodrošina sabiedrības saliedēšanas politikas īstenošanu un sniedz nozīmīgu atbalstu nevaldības sektoram, lai stiprinātu valstisko piederību un demokrātiju, atbalstot pilsoniski izglītotu, aktīvu, atbildīgu, iekļaujošu un saliedētu sabiedrību, tādējādi arī veicinot brīvprātīgā darba attīstību Latvijā.

Saskaņā ar Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības attīstības plāna 2024.–2027. gadam⁴¹ (turpmāk – plāns) 2. rīcības virziena “Demokrātijas kultūra un iekļaujošs pilsoniskums” 2.2. uzdevuma “Stiprināt pilsoniskās sabiedrības attīstību un ilgtspēju, veidojot pilsonisku kultūru un attīstot iekļaujošu pilsoniskumu” ietvarā iekļautajiem pasākumiem brīvprātīgā darba jomas atbalstam un attīstībai SIF ir noteikta kā līdzatbildīgā iestāde Latvijas valsts budžeta finansētās programmas “NVO fonds” īstenošanā.

Programmas “NVO fonds” ietvaros noteikts organizēt projektu konkursus NVO, sekmējot iedzīvotāju sadarbību, solidaritāti un savstarpēju uzticēšanās, nodrošinot atbalstu aktivitātēm, kas ietver pilsoniskās un politiskās līdzdalības, pilsoniskās izglītības un sabiedrības izpratnes par demokrātiskiem procesiem valstī, brīvprātīgā darba, filantropijas un citu svarīgu demokrātisku un sociālu kopienu veicināšanas pasākumus, kā arī veicinot pilsoniskās sabiedrības attīstību un ilgtspēju. Plānotais finansējums 2024. – 2026. gadam bija noteikts 2,5 milj. *euro* apmērā katru gadu. 2025. gada 6. jūnijā tika izsludināts atklāts projektu pieteikumu konkurss atbalstam 2026. gadā (noslēdzās 2025. gada 8. septembrī), lai atbalstītu projektus, kuros

⁴¹ Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības attīstības plāna 2024.–2027. gadam, pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/357419-saliedetas-un-pilsoniski-aktivas-sabiedribas-attistibas-plans-2024-2027-gadam>

aktivitātes nav saimnieciskas, tiek nodrošinātas projektu mērķa grupai bez maksas, ir vērstas uz programmas mērķa sasniegšanu un kuru ietvaros tiek, cita starpā, veicināta dažādu sabiedrības grupu savstarpējā uzticēšanās, līdzdalība un sadarbība, iedzīvotāju iesaiste NVO un veicināts brīvprātīgais darbs.

Tāpat plānā SIF ir noteikta par atbildīgo iestādi pilsoniskās sabiedrības attīstības, iekļaujošās līdzdalības un brīvprātīgo darbu veicinošu informatīvu un izglītojošu pasākumu, tai skaitā pastāvīgu atbalstu reģionos NVO, kā rezultātā veicināta brīvprātīgā darba attīstība, tajā skaitā sabiedrības izpratne par brīvprātīgā darba nozīmi. Plānotais finansējums 2026. – 2027. gadam bija plānots 206 328 *euro* apmērā katru gadu. Tomēr šī pasākuma īstenošanai minētais finansējums no valsts budžeta nav piešķirts.

2022. gadā SIF īstenoja valsts budžeta finansētu programmu “Atbalsts brīvprātīgo darbam NVO”, kura mērķis bija stiprināt nevaldības organizācijas īstenot brīvprātīgā darba aktivitātes.

Valsts kanceleja (VK)

VK kā centrālajai valsts pārvaldes iestādei jeb valdības centram un brīvprātīgā darba ekosistēmas dalībniekam arī ir iespēja atbalstīt brīvprātīgā darba jomas attīstību savas kompetences ietvaros.

Piemēram, 2025. gada pirmajā pusgadā VK Inovācijas laboratorijas⁴² īstenojā inovācijas sprinta ietvaros LM kopā ar piesaistītu ekspertu grupu strādāja pie lietotājiem draudzīgas informācijas sistēmas koncepta izveides brīvprātīgā darba organizēšanai. Inovācijas laboratorijas piedāvātā koprades procesa mērķis bija attīstīt lietojamu – cilvēka vajadzībām atbilstošu, ērtu un saprotamu – risinājumu.

Vēl viena no VK funkcijām ir izstrādāt, organizēt un koordinēt valsts pārvaldes cilvēkresursu attīstības politiku, kā ietvaros ir iespējams attīstīt iniciatīvas arī brīvprātīgā darba atzīšanai valsts pārvaldes cilvēkresursu politikas ietvaros, piemēram, veicinot brīvprātīgā darba veikšanas laikā iegūto kompetenču un prasmju atzīšanu personāla atlases procesos valsts pārvaldē, kā arī ir iespējams aicināt iesaistīties brīvprātīgā darba iniciatīvu popularizēšanā un īstenošanā arī valsts pārvaldes personāla vadības speciālistus.

Vēl viena no VK funkcijām ir veicināt pilsoniskās sabiedrības attīstību un sabiedrības līdzdalību, tai skaitā pilsonisko un sociālo dialogu. NVO un MK sadarbības memoranda īstenošanas padomē ar brīvprātīgo darbu saistītie jautājumi ik pa laikam tiek aktualizēti.

Valsts iestāžu īstenotais brīvprātīgais darbs

Šobrīd nav iespējams precīzi identificēt, cik un kādā apmērā valsts iestādes un to padotībā esošās iestādes īsteno brīvprātīgo darbu, lai gan saskaņā ar Likuma 7. panta otrās daļas 9. punktu arī valsts un pašvaldību iestādēm, kas darbojas kā brīvprātīgā darba organizētāji, ir pienākums reizi gadā sniegt informāciju par brīvprātīgo darbu, iekļaujot to gada pārskatā.

Ministrijas un centrālās valsts iestādes atbilstoši Likuma par budžeta un finanšu vadību 30.pantā noteikto gada pārskatu iesniedz Valsts kasē. Saskaņā ar MK noteikumiem⁴³ par gada

⁴² ES Atveseļošanas un noturības mehānisma plāna 6.3. reformu un investīciju virziena “Publiskās pārvaldes modernizācija” 6.3.1.3.i investīcijas “Publiskās pārvaldes inovācijas eko-sistēmas attīstība” projekts Nr. 6.3.1.3.i.0/1/22/I/VK/001 “Publiskās pārvaldes inovācijas eko-sistēmas attīstība”

⁴³ MK 2018.gada 19.jūnija noteikumi Nr. 344 “Gada pārskata sagatavošanas kārtība”, pieejami:

<https://likumi.lv/ta/id/300000-gada-parskata-sagatavosanas-kartiba>

MK 2021. gada 28. septembra noteikumi Nr. 652 “Gada pārskata sagatavošanas kārtība”; pieejami:

<https://likumi.lv/ta/id/326425-gada-parskata-sagatavosanas-kartiba>

MK 2025. gada 1. jūlija noteikumi Nr. 400 “Gada pārskata sagatavošanas kārtība”; pieejami

pārskata sagatavošanu jau kopš 2019.gada pārskata valsts iestādes sniedz informāciju par brīvprātīgo darbu atbilstoši starptautisko publiskā sektora grāmatvedības standartu prasībām (turpmāk – SPSGS) un informācija par valsts iestāžu īstenoto brīvprātīgo darbu ir pieejama sabiedrībai Valsts kases tīmekļa vietnē <https://www.kase.gov.lv/> ir iespēja sadaļā Ministriju un centrālo valsts iestāžu pārskati.

Atbilstoši veidlapā V1.BRIV “Informācija par brīvprātīgo darbību” pieejamai informācijai par kopējo valsts iestāžu brīvprātīgā darba apkopojumu 2023. gadā, valsts iestādes organizēja tikai 6 brīvprātīgā darba aktivitātes, kas saistītas ar kultūru, izglītību un probāciju (*skat. 3 tabulu*). Vienlaikus šajā apkopojumā nav iespējams identificēt konkrētā brīvprātīgā darba organizatoru. Turklāt katra iestāde informāciju sniedz dažādos apjomos, neievērojot Likumā noteikto par informācijas par brīvprātīgo darbu sniegšanu gada pārskatā. Tādējādi informatīvajā ziņojumā tiek atspoguļota tieši tā informācija, kas norādīta valsts iestāžu gada pārskatos.

3.tabula

Valsts iestāžu īstenotais brīvprātīgais darbs 2023. gadā

2023.gadā spēkā 21 brīvprātīgā darba līgums. Brīvprātīgie lasa grāmatas un veido komunikāciju ar klientiem, dodas pastaigās un pavada uz pasākumiem. Bērnu filiālēs papildus piedalās ikdienas aprūpē, iesaista bērnu rotaļās, radošās un izglītojošās aktivitātēs
Brīvprātīgais darbs LBTU projektā tēma EEZ8 - “Govs un kazas piena antimikrobiālo īpašību izpēte Latvijā un Norvēģijā”
Brīvprātīgais darbs Veterinārmedicīnas fakultāte
Brīvprātīgo darbs izlīguma procesu organizēšanā un vadīšanā
Brīvprātīgo darbs probācijas klientu resocializācijas jomā
Brīvprātīgo darbs XXVII Vispārējos latviešu Dziesmu un XVII Deju svētku veiksmīgai nodrošināšanai (ūdens/materiālu izdale, informācijas sniegšana, apmeklētāju plūsmas koordinēšana, vietu ierādīšana, ziedu pasniegšana u.c.). Kopējais ar fiziskām personām noslēgto līgumu par brīvprātīgo darbu skaits - 1003.

Datu avots: Valsts kase, pieejams: <https://e2.kase.gov.lv/min-publicesana/>

Sadarbojoties LM un Valsts kasei, sākot ar 2024.gada pārskatu, ir pilnveidota gada pārskatā atklājamā informācija par brīvprātīgo darbu, kas nodrošina gan SPSGS prasības, gan likumā noteiktās informācijas atklāšanu. Vadlīnijās par gada pārskata sagatavošanu iekļauti konkrēti norādījumi par informācijas sniegšanu attiecībā uz brīvprātīgo darbu, kas ir veicinājuši datu pieejamību, ļaujot precīzāk apzināt valsts iestāžu īstenoto brīvprātīgo darbu un tā apjomu (*skat. 4. tabulu*). Valsts kases vadlīnijās gada pārskata sagatavošanai par 2025. gadu⁴⁴ arī ir iekļauti konkrēti norādījumi par informācijas sniegšanu attiecībā uz brīvprātīgo darbu.

4.tabula

Valsts iestāžu īstenotais brīvprātīgais darbs 2024. gadā

<https://likumi.lv/ta/id/361860-gada-parskata-sagatavosanas-kartiba>

⁴⁴Gada pārskata sagatavošanas vadlīnijas, 2025: pieejams:

https://www.kase.gov.lv/sites/default/files/public/PD/Metodika/Rokasgr%C4%81matas/Vadlinijas_V2.4_221225.pdf

Brīvprātīgā darba aktivitāte	Brīvprātīgā darba vieta	Brīvprātīgā darba veicēju kopskaits konkrētā brīvprātīgā darba vietā	Brīvprātīgā darba veicēju nostrādāto stundu kopskaits
Ar VMF muzeja darbību saistīti darbi - konsultācijas saistībā ar pētniecisko darbu muzejā, darbs ar muzeja krājumu, muzeja komunikācija ar sabiedrību	LBTU Veterinārmedicīnas fakultāte	1	1
Brīvprātīgo darbs dažādu projektu realizācijā	Rīga	1	46
Brīvprātīgo darbs izlīguma procesu organizēšanā un vadīšanā	Valsts probācijas dienests	32	539
Brīvprātīgo darbs probācijas klientu resocializācijas jomā	Valsts probācijas dienests	108	190
Darbs ar sociālajiem medijiem (Facebook, LinkedIn) – meklēt jaunus diasporas profilus, uzrunāt tos sadarbības uzsākšanai, izplatīt informāciju par NVA un EURES atbalstu darba meklētājiem, remigrantiem, veidot vizuālos maketus EURES pasākumu vajadzībām, darbs ar vakanču sludinājumiem – vērtēt satura kvalitāti, identificēt nekvalitatīvi sagatavotos sludinājumus, identificēt sludinājumus ar pārmērīgām vai neatbilstošām svešvalodu prasībām.	Rīga	1	160
Konsultāciju sniegšana sabiedrībai	Aizkraukles novads	1	13
Konsultāciju sniegšana sabiedrībai	Augšdaugavas novads	1	1
Konsultāciju sniegšana sabiedrībai	Daugavpils	1	3
Konsultāciju sniegšana sabiedrībai	Dienvidkurzemes novads	1	9
Konsultāciju sniegšana sabiedrībai	Jēkabpils	1	1
Konsultāciju sniegšana sabiedrībai	Jūrmala	2	6
Konsultāciju sniegšana sabiedrībai	Ķekavas novads	1	1
Konsultāciju sniegšana sabiedrībai	Ogres novads	1	5
Konsultāciju sniegšana sabiedrībai	Smiltenes novads	1	2
Konsultāciju sniegšana sabiedrībai	Talsi	1	10
Konsultāciju sniegšana sabiedrībai	Ventspils	1	15
Konsultāciju sniegšana sabiedrībai	Rīga	14	72
Piedalīties projekta BIORURAL starptautiskā starpvalstu seminārā Polijā, lai prezentētu iesniegto un apstiprināto ideju par bioresursos balstīto aprites ekonomiku "Microalgae Suspension for Aquaculture Farms"	LBTU, projekta HOR13 "Cirkulāru bioloģiskas izcelsmes risinājumu integrācijas veicināšana Eiropas lauku teritorijās" ietvaros	6	40
Saņemtais pakalpojums - brīvā laika aktivitātes klientiem un asistēšana aprūpes procesos, t.sk. piedalās ikdienas aprūpē, iesaista bērnus rotaļās, radošās aktivitātēs, lasa grāmatas, dodas pastaigās	Rīga	29	616

Datu avots: Valsts kase, pieejams: <https://e2.kase.gov.lv/min-publicesana/>

Neskatoties uz iepriekš minēto normatīvo regulējumu, kas nosaka pienākumu visām valsts iestādēm sniegt informāciju par brīvprātīgo darbu, praksē pieejamās informācijas apjoms joprojām ir ļoti ierobežots. Daudzos gadījumos iestādes publicē tikai fragmentārus datus vai arī informācija nav pietiekami detalizēta, lai gūtu pilnīgu priekšstatu par brīvprātīgā darba apjomu

un saturu. Tas apgrūtinā visaptverošu brīvprātīgā darba izvērtējumu valsts sektorā.

Valsts iestāžu aktīva iesaiste brīvprātīgā darba īstenošanā praksē ir būtiska, lai brīvprātīgais darbs Latvijā attīstītos kā sistemātiska, atzīta un sabiedrībai nozīmīga līdzdalības forma.

3.2.2. Pašvaldības iestādes

Pašvaldības iestādes ieņem būtisku vietu brīvprātīgā darba ekosistēmā, jo tās darbojas vistuvāk sabiedrībai un spēj efektīvi identificēt vietējās kopienas vajadzības. Brīvprātīgais darbs pašvaldību kontekstā tiek uzskatīts par nozīmīgu instrumentu sabiedrības līdzdalības veicināšanā, sociālās saliedētības stiprināšanā un vietējo pakalpojumu papildināšanā.

Pašvaldības brīvprātīgā darba jomā īsteno koordinējošu un atbalstošu lomu vietējā līmenī, veicinot iedzīvotāju iesaisti brīvprātīgajā darbā un sadarbību starp NVO, valsts institūcijām un vietējo kopienām, ievērojot pašvaldības administratīvo un finansiālo kapacitāti.

Pašvaldības var darboties kā brīvprātīgā darba organizatori atsevišķās jomās (piemēram, kultūrā, darbā ar jaunatni, sociālajā jomā), taču primāri tās pilda sadarbības un koordinācijas funkciju, deleģējot brīvprātīgā darba praktisko īstenošanu nevalstiskajām organizācijām, kur tas ir efektīvāk un ilgtspējīgāk. Projekta “Digitālā darba ar jaunatni sistēmas attīstība pašvaldībās”⁴⁵ ietvaros trīs pašvaldības veido brīvprātīgā darba sistēmas darbam ar jaunatni. Savukārt 10 pašvaldībām un 41 pašvaldības iestādei no 23 teritoriāli administratīvajām vienībām 2025. gadā ir spēkā esoša kvalitātes zīme brīvprātīgā darba nodrošināšanai ES programmas “Eiropas Solidaritātes korpus” ietvaros.

Turklāt pašvaldības regulāri izmanto savus komunikācijas kanālus – oficiālās tīmekļvietnes, sociālos medijus un informatīvos izdevumus – lai informētu sabiedrību par brīvprātīgā darba iespējām, motivētu iedzīvotājus aktīvi iesaistīties un izteiktu atzinību par brīvprātīgo ieguldījumu kopienas labā. Šāda pieeja ne tikai veicina sabiedrības saliedētību, bet arī stiprina demokrātiskas vērtības vietējā līmenī.

Praksē brīvprātīgie pašvaldību iestādēs tiek iesaistīti dažādās jomās, tostarp sociālajā aprūpē, izglītībā, kultūrā, sportā un vides aizsardzībā. Piemēram, sociālie dienesti bieži piesaista brīvprātīgos, lai sniegtu emocionālu un praktisku atbalstu senioriem, cilvēkiem ar invaliditāti vai krīzes situācijās nonākušām personām. Bibliotēkas un kultūras centri izmanto brīvprātīgo palīdzību pasākumu organizēšanā, sabiedrības informēšanā un izglītojošu aktivitāšu īstenošanā.

Pašvaldību iestāžu loma brīvprātīgā darba īstenošanā:

- brīvprātīgā darba organizēšana un koordinēšana – iespējas iesaistīties dažādās aktivitātēs (piemēram, sociālajos dienestos, kultūras centros, bibliotēkās un jaunatnes centros);
- partnerības ar NVO, sociālajiem uzņēmumiem un kopienu grupām īstenošana – atbalsts kopīgiem projektiem, piemēram, vides sakopšana, kultūras pasākumi, sociālā palīdzība;
- sabiedrības informēšana un motivēšana – kampaņas, pasākumi un informatīvas aktivitātes, kas popularizē brīvprātīgo darbu pašvaldību līmenī;
- pozitīvas attieksmes pret brīvprātīgo darbu veicināšana, īpaši jauniešu un senioru vidū;
- atzinības un apmācību sistēmas veidošana.

Pašvaldību ieguvumi:

- sabiedrības saliedētība – brīvprātīgais darbs veicina savstarpējo uzticību un

⁴⁵ <https://jaunatne.gov.lv/par-agenturu/programmas-projekti/digitala-darba-ar-jaunatni-sistemas-attistiba-pasvaldibas/>

kopienas garu;

- resursu papildināšana – pašvaldības var īstenot vairāk iniciatīvu, izmantojot brīvprātīgo atbalstu;
- pilsoniskās līdzdalības veicināšana – iedzīvotāji aktīvi iesaistās vietējās pārvaldības procesos.

Līdzīgi kā valsts iestāžu gadījumā, arī par pašvaldību iestādēm un to padotībā esošajām struktūrām šobrīd nav iespējams precīzi identificēt cik un kādā apmērā tajās tiek īstenots brīvprātīgais darbs.

Pašvaldību iestādes tāpat kā valsts iestādes atbilstoši Likumā par budžeta un finanšu vadību 30. pantā noteiktajam gada pārskatu iesniedz Valsts kasē un atbilstoši MK noteikumiem⁴⁶ par gada pārskata sagatavošanu jau kopš 2019.gada pārskata atklāj informāciju par brīvprātīgo darbu. Atbilstoši Valsts kases tīmekļa vietnē pieejamai informācijai, 2024. gadā tikai 3 pašvaldībās tika organizētas 16 brīvprātīgā darba aktivitātes, kas saistītas ar kultūru, izglītību, sportu un probāciju (*skat. 5. tabulu*). Tāpat Valsts kases tīmekļa vietnes sadaļā Pārskati un tāmes/ Pašvaldību pārskati veidlapā (V1.BRIV “Informācija par brīvprātīgo darbību”) par kopējo pašvaldību iestāžu brīvprātīgā darba apkopojumu gada griezumā, nav iespējams identificēt konkrētā brīvprātīgā darba organizatoru.

Kopumā Latvijā ir 42 pašvaldības: 35 novadu pašvaldības un 7 valstspilsētu pašvaldības. Tādējādi var secināt, ka 5. tabulā atspoguļotā informācija aptver pavisam nelielu daļu pašvaldību organizēto brīvprātīgo darbu. Kā skaidrojums pieejamai informācijai varētu būt tas, ka pašvaldības pašas brīvprātīgo darbu neorganizē, bet gan tas tiek deleģēts NVO, jo īpaši Rīgā, kur brīvprātīgais darbs tiek īstenots ar NVO iesaisti.

5. tabula

Pašvaldību iestāžu īstenotais brīvprātīgais darbs 2024. gadā

Brīvprātīgā darba aktivitāte	Brīvprātīgā darba vieta	Brīvprātīgā darba veicēju kopskaits konkrētā brīvprātīgā darba vietā	Brīvprātīgā darba veicēju nostrādāto stundu kopskaits
Aktivitāšu rīkošana Ģimenes dienā	Gulbene, Gulbenes novada jauniešu centrs "Bāze"	5	15
Aktivitāšu rīkošana Kalnienas pagasta svētkos	Kalniena, Gulbenes novada jauniešu centrs "Bāze"	2	6
Aktivitāšu rīkošana skolēnu rudens brīvlaikā	Gulbene, Gulbenes novada jauniešu centrs "Bāze"	5	25
Atašienes pagasta Marinzejas skrējieni trases tiesneša pienākumi	Jēkabpils novada pašvaldības teritorija	4	16
Brīvprātīgā darbs Latvijas mazākumtautību festivālā "Vaļā vērti atslēdziņ'!" Liepājā (dalībnieku reģistrēšana, vietu koordinēšana dalībnieku gājienam, darbs info punktā, atbalsta funkciju nodrošināšana meistardarbnīcu punktos u.c.), 2 dienu pasākums	Liepāja	30	320
Brīvprātīgā darbs Liepājas valstspilsētas	Liepāja	80	400

⁴⁶MK 2018. gada 19. jūnija noteikumi Nr. 344 “Gada pārskata sagatavošanas kārtība”, pieejami:

<https://likumi.lv/ta/id/300000-gada-parskata-sagatavosanas-kartiba>

MK 2021. gada 28. septembra noteikumi Nr. 652 “Gada pārskata sagatavošanas kārtība”; pieejami:

<https://likumi.lv/ta/id/326425-gada-parskata-sagatavosanas-kartiba>

MK 2025. gada 1. jūlija noteikumi Nr. 400 “Gada pārskata sagatavošanas kārtība”; pieejami

<https://likumi.lv/ta/id/361860-gada-parskata-sagatavosanas-kartiba>

pašvaldības iestādes "Liepājas Centrālā administrācija" rīkotajā orientēšanās pasākumā liepājniekiem "Liepājas pēdas Latvijā" (darbs kontrolpunktos, komandu rezultātu fiksēšana, kontrolpunktu uzkopšana u.c.), 1 dienas pasākums			
Brīvprātīgo darbu veikuši jaunieši vecumā no 13-25 gadiem, iesaistoties daudzveidīgās Jēkabpils novada Bērnu un jauniešu centra aktivitātēs, tostarp arī Jēkabpils novada Kultūras pārvaldes un Jēkabpils sporta centra aktivitātēs	Jēkabpils novada pašvaldības teritorija	56	1 257
Dienas aktivitāšu organizēšana bērniem "Vasaras dienās"	Gulbene, Gulbenes novada jauniešu centrs "Bāze"	23	500
Gadumijas sagaidīšanas svētku programmas vadītāja pienākumu veikšana Vecpilsētas laukumā Gulbenes novada jauniešu centra "Bāze" pilngadības svētki	Jēkabpils pilsēta	1	2
	Gulbene, Gulbenes novada jauniešu centrs "Bāze"	10	60
Jēkabpils Hallē, Ģimeņu kauss 2024 fināls - aktivitāšu vadīšana	Jēkabpils novada pašvaldības teritorija	3	12
Jēkabpils novada Kūku pagasts pie vecās Sūnu skolas. Trases tiesnesis skriešanas sacensībās "Skrējieni Latvijai"	Jēkabpils novada pašvaldības teritorija	6	30
Mežaparkā, Sporta svētki Jēkabpilī 2024 - aktivitāšu vadīšana "Sportiņš visiem"	Jēkabpils novada pašvaldības teritorija	10	60
Palīdzība pilsētas svētkos	Gulbene, Gulbenes novada jauniešu centrs "Bāze"	5	15
Rubeņu sporta dienas stafetu vadīšana	Jēkabpils novada pašvaldības teritorija	4	16
Sporta diena Zasā 2024- aktivitāšu vadīšana "Sportiņš visiem"	Jēkabpils novada pašvaldības teritorija	3	21
Kopā:		247	2 755

Datu avots: Valsts kase, pieejams: <https://e2.kase.gov.lv/pasv-publicesana/>

Pašvaldību iestāžu loma brīvprātīgā darba īstenošanā ir daudzdimensionāla un sniedzas tālu aiz administratīvām funkcijām. Tās kalpo kā sabiedrības saliedēšanas un pilsoniskās kultūras veidošanas instruments, nodrošinot praktisku platformu iedzīvotāju iesaistei vietējās kopienas dzīvē. Ar aktīvu iesaisti, koordinējošu pieeju un mērķtiecīgu atbalstu pašvaldības var kļūt par katalizatoru brīvprātīgā darba kultūras nostiprināšanai Latvijā. Brīvprātīgais darbs pašvaldību līmenī ne tikai papildina publiskos pakalpojumus, bet arī stiprina demokrātiskas vērtības un veicina sabiedrības iesaisti lēmumu pieņemšanā.

3.3. Politiskās partijas un brīvprātīgais darbs

Politiskās partijas visā pasaulē lielā mērā paļaujas uz brīvprātīgo iesaisti, īpaši:

- pirmsvēlēšanu kampaņās – plakātu izplatīšana, sarunu vadīšana ar vēlētājiem, sociālo tīklu satura veidošana;
- sabiedrības informēšanā – diskusiju organizēšana, informatīvu materiālu sagatavošana un izplatīšana;
- partijas iekšējā darbībā – palīdzība pasākumos, datu apstrāde, loģistikas atbalsts.

Brīvprātīgie bieži ir partijas biedri vai atbalstītāji, kuri vēlas aktīvi piedalīties politiskajā procesā bez atlīdzības.

Saskaņā Politisko organizāciju (partiju) finansēšanas likuma 8.⁵ pantā noteikto, politiskā organizācija (partija) par katru pārskata gadu sagatavo gada pārskatu saskaņā ar likumu "Par

grāmatvedību” un citiem normatīvajiem aktiem un ne vēlāk kā līdz 31. martam normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā to iesniedz KNAB, izmantojot Elektronisko datu ievades sistēmu.

Informācija par politisko partiju un to apvienību gada pārskatiem ir pieejama KNAB tīmekļa vietnē <https://info.knab.gov.lv/lv/db/deklaracijas/>, bet pašlaik nav iespējams veikt automatisku datu atlasīšanu no šiem ziņojumiem, lai gūtu informāciju par politisko partiju organizēto brīvprātīgo darbu. Tādējādi nav pieejama informācija par politisko partiju, kā vienu no brīvprātīgā darba organizētājiem, īstenoto brīvprātīgo darbu.

3.4. Sociālie uzņēmumi un brīvprātīgais darbs

Līdz ar Sociālā uzņēmuma likuma pieņemšanu, 2017. gadā tika veikti arī grozījumi Brīvprātīgā darba likumā, nosakot tiesības sociālajiem uzņēmumiem organizēt brīvprātīgo darbu. Šī ir vienīgā komersantu grupa Latvijā, kurai ir tiesības organizēt brīvprātīgo darbu.

Sociālais uzņēmums ir sabiedrība ar ierobežotu atbildību, kurai Sociālā uzņēmuma likumā noteiktajā kārtībā piešķirts sociālā uzņēmuma statuss un kura veic saimniecisko darbību, kas rada labvēlīgu un nozīmīgu sociālo ietekmi, nodarbinot mērķa grupas vai uzlabojot dzīves kvalitāti sabiedrības grupām, kuru dzīvi ietekmē sabiedrībai būtiskas problēmas (piemēram, sociālo, veselības aprūpes vai izglītības pakalpojumu sniegšana, kā arī specializētu preču ražošana), vai veicot citas sabiedrībai nozīmīgas darbības, kas rada ilgstošu pozitīvu sociālo ietekmi (piemēram, iekļaujošas pilsoniskas sabiedrības veidošana, atbalsts zinātnei, vides aizsardzība un saglabāšana, dzīvnieku aizsardzība vai kultūras daudzveidības nodrošināšana).⁴⁷

Brīvprātīgais darbs ir nozīmīgs resurss sociālajiem uzņēmumiem, kas apvieno uzņēmējdarbību ar sociālo misiju. Brīvprātīgie šajos uzņēmumos sniedz ne tikai praktisku atbalstu, bet arī stiprina kopienas iesaisti un solidaritāti.

Brīvprātīgā darba funkcijas sociālajos uzņēmumos:

- operatīvais atbalsts – palīdzība ikdienas darbībās;
- zināšanu un prasmju nodošana – iespēja attīstīt praktiskas prasmes;
- sabiedrības informēšana – komunikācija un izglītojošās aktivitātes, veicinot uzņēmuma redzamību.

Ieguvumi sociālajiem uzņēmumiem:

- inovāciju veicināšana – dažādu pieredžu un ideju ienākšana uzņēmumā var veicināt radošus risinājumus;
- ilgtspējība – brīvprātīgo iesaiste var palīdzēt uzņēmumam saglabāt darbību arī ekonomiski sarežģītos apstākļos;
- kopienas stiprināšana – saikne starp uzņēmumu un vietējo sabiedrību, veicinot uzticību un sadarbību.

Vienlaikus Sociālā uzņēmuma likuma 8. panta piektajā daļā ir noteikts ierobežojums sociālajiem uzņēmumiem attiecībā uz brīvprātīgā darba organizēšanu – sociālais uzņēmums statūtos noteikto mērķu sasniegšanai ir tiesīgs piesaistīt brīvprātīgā darba veicējus darbībām, kas nav saistītas ar uzņēmuma pārvaldi un grāmatvedību, kā arī uzņēmuma pamatfunkcijām, lai novērstu risku, ka brīvprātīgais darbs varētu tikt izmantots kā aizvietotājs algotam darbam.

Saskaņā ar LM rīcībā esošo informāciju sociālie uzņēmumi aktīvi izmanto iespēju piesaistīt brīvprātīgā darba veicējus, lai īstenotu savu sociālo misiju un stiprinātu kopienas iesaisti.

⁴⁷ <https://likumi.lv/ta/id/294484-sociala-uznemuma-likums>

2024. gadā 64 no 210 sociālajiem uzņēmumiem, kuri bija iesnieguši gada darbības pārskatus, darbojās 862 brīvprātīgā darba veicēji. Lielākais skaits brīvprātīgo (180) darbojās SIA “BEZVĒSTS.LV SOS”, kas nodarbojas ar pazudušu cilvēku meklēšanu, kad vienkopus ir jāsapulcē un jākoordinē liels meklētāju skaits, lai iespējami ātri palīdzētu atrast pazudušo cilvēku. SIA “Droša velobraukšanas skola” darbojās 160 brīvprātīgie, atbalstot BMX trases darbību un attīstību. 343 brīvprātīgos piesaistīja dažādas izglītības iestādes, kuras organizē arī nometnes. Vēl brīvprātīgie palīdzēja sporta un kultūras pasākumu organizēšanā. Ievērojams brīvprātīgo skaits bija SIA “Talsu kristīgā skola” (72 brīvprātīgie – palīgi nometnēs, grupu vadītāju palīgi, atbalsta personas u.c.). Vēl 61 sociālajā uzņēmumā darbojās no 1 līdz 40 brīvprātīgajiem – izglītībā, sporta aktivitātēs, kultūras pasākumos, dažādos izbraukuma pakalpojumos, sociālo tīklu satura veidošanā, kā arī dažādos palīgdarbos. Salīdzinājumam – 2023. gadā 62 no 183 sociālajiem uzņēmumiem bija 957 brīvprātīgie.

Sociālajos uzņēmumos brīvprātīgie visbiežāk tiek iesaistīti izglītības jomā, iekļaujošas pilsoniskās sabiedrības veidošanā, kultūras daudzveidības veicināšanā, kā arī atbalsta sniegšanā mazāk aizsargātām sabiedrības grupām (*skat. 6. tabulu*) Jāuzsver, ka pieejamie dati liecina – šīs prioritārās jomas pēdējo gadu laikā ir saglabājušās nemainīgas.

6. tabula

Brīvprātīgie sociālajos uzņēmumos 2023.–2024. gadā

Joma	Sociālo uzņēmumu skaits, kas nodarbina brīvprātīgos		Brīvprātīgo skaits	
	2023	2024	2023	2024
Atbalsts mazāk aizsargātām iedzīvotāju grupām	9	9	280	258
Darba integrācija	13	10	47	33
Iekļaujoša pilsoniskā sabiedrība, kultūras daudzveidība	10	10	140	141
Izglītība	14	16	358	311
Sociālie pakalpojumi	6	6	38	37
Sports, rekreācija	4	5	55	28
Veselības aprūpe	5	7	33	47
Vides, dzīvnieku aizsardzība	1	1	6	7
Kopā:	62	64	957	862

Datu avots: LM

Brīvprātīgais darbs sniedz brīvprātīgā darba organizētājiem iespēju paplašināt savu darbību, piesaistot motivētus cilvēkus un stiprinot kapacitāti bez būtiskas papildu resursu noslodzes. Brīvprātīgie palīdz īstenot projektus, pasākumus un ikdienas uzdevumus, kas veicina organizācijas mērķu sasniegšanu un sabiedrības labklājību. Viņu iesaiste bieži vien ļauj organizācijām sasniegt plašāku auditoriju un uzlabot pakalpojumu kvalitāti. Turklāt brīvprātīgo klātbūtne veicina organizācijas tēla uzlabošanu sabiedrībā, stiprina uzticību un veido ciešāku saikni ar kopienu. Brīvprātīgie bieži ienāk ar jaunu enerģiju, idejām un prasmēm, kas iedvesmo pastāvīgo personālu un veicina inovācijas, šāda sadarbība veicina ilgtspējīgu attīstību.

4. Latvijas brīvprātīgā darba ekosistēma - izaicinājumi un iespējamie risinājumi

Latvijas brīvprātīgā darba ekosistēma ir savstarpēji saistīta un daudzslāņaina, kas ietver politikas veidotājus, īstenotājus, atbalsta struktūras un plašu sabiedrības iesaisti. Ekosistēmas centrā atrodas pats brīvprātīgais darbs – kā vērtība, sabiedrisks resurss un līdzdalības forma, kas balstās kopienu solidaritātē, savstarpējā uzticēšanās un kolektīvā atbildībā. Sistēmas darbība ir iespējama, pateicoties koordinētai sadarbībai starp institūcijām, organizācijām un indivīdiem, kuri kopā nodrošina brīvprātīgā darba ilgtspējīgu attīstību.

Politikas un normatīvā regulējuma līmenī ekosistēmas pamatu veido Brīvprātīgā darba likums, kas nosaka jomas principus, iesaistītās puses un pienākumus. Attiecīgi Saeimas Sociālo un darba lietu komisija, nozaru ministrijas un pašvaldības veido un īsteno politiku, kas nodrošina strukturētu un tiesiski sakārtotu vidi brīvprātīgā darba attīstībai. LM un NVA nodrošina politikas koordināciju, konsultatīvo atbalstu un rīkus sabiedrības iesaistei.

Brīvprātīgā darba īstenošana ikdienā notiek plašā organizāciju lokā: nevalstiskajās organizācijās, jaunatnes organizācijās, sociālajos uzņēmumos, izglītības iestādēs un citās institūcijās, kas nodrošina konkrētās aktivitātes un brīvprātīgo piesaisti. Šie īstenotāji ir brīvprātīgā darba ekosistēmas dzinējspēks, kas piedāvā aktivitātes dažādās jomās – no sociālā atbalsta un kultūras līdz vides aizsardzībai, izglītībai un sabiedrības drošībai.

Nozīmīga loma ekosistēmā ir atbalsta mehānismiem, kas nodrošina brīvprātīgā darba kvalitāti un noturību: metodiskais atbalsts, apmācības, supervīzijas, koordinācijas instrumenti un brīvprātīgo godināšanas pasākumi. Šie elementi palīdz organizācijām nodrošināt profesionālu un drošu vidi brīvprātīgajiem, vienlaikus stiprinot motivāciju un novēršot izdegšanu.

Ekosistēmā būtiska ir arī sabiedrība kopumā – mediji, uzņēmēji, starptautiskie partneri un kopienas iniciatīvas, kas veicina brīvprātīgā darba redzamību, nodrošina papildu resursus un veicina pieredzes apmaiņu. Arī privātais sektors arvien biežāk atbalsta kopienas brīvprātīgo darbu, veidojot iniciatīvas, kas stiprina saikni starp uzņēmumu un vietējo kopienas, savukārt starptautiskā sadarbība sniedz iespēju izmantot citu valstu labās prakses un stiprināt Latvijas brīvprātīgā darba kvalitāti.

Kopumā Latvijas ekosistēma parāda, ka brīvprātīgais darbs nav haotiska vai fragmentēta aktivitāšu kopa, bet gan koordinēts, normatīvi regulēts un vērtībās balstīts mehānisms, ko nodrošina: normatīvais regulējums, sadarbība, koordinācija, atbalsts un kopienas iesaiste. Šāda pieeja ļauj brīvprātīgajam darbam kļūt par ilgtspējīgu sabiedrības attīstības instrumentu.

Latvijas brīvprātīgā darba ekosistēmas modelis, kas izveidots pamatojoties uz NVA 2025. gada 4. decembra konferences “Brīvprātīgais darbs Latvijā – vakar, šodien un rīt” ietvaros strukturēto brīvprātīgā darba ekosistēmas modeli, ir pievienots 2. pielikumā.

Šajā sadaļā izvirzīti būtiskākie izaicinājumi, ar kuriem saskaras brīvprātīgie, brīvprātīgā darba organizatori un politikas veidotāji Latvijā, kā arī piedāvāti iespējamie risinājumi to pārvarēšanai un brīvprātīgā darba ekosistēmas stiprināšanai.

4.1. Brīvprātīgā darba politikas nostiprināšana attīstības un politikas plānošanas dokumentos

Lai gan brīvprātīgais darbs jau ir atzīts kā nozīmīgs sabiedrības saliedētības un pilsoniskās sabiedrības attīstības instruments, kā tas skaidri norādīts Latvijas Nacionālajā attīstības plānā 2021.–2027. gadam,⁴⁸ kur tas iekļauts prioritātē “Vienota, droša un atvērta sabiedrība”, šī atzīšana joprojām ir vispārīga un bieži vien bez konkrētiem rīcības mehānismiem. Latvijas Nacionālajā attīstības plānā 2021.–2027. gadam uzsvērtā sabiedrības pašorganizēšanās, sadarbības un līdzdarbības prasmju attīstība, īpaši jauniešu pilsoniskās izglītības kontekstā, tomēr praktiskā īstenošana prasa skaidrāk definētus mērķus, atbildības sadalījumu un resursu nodrošinājumu. Par atbildīgo institūciju šī uzdevuma īstenošanā noteikta KM, bet līdzatbildīgās – VK, Ārlietu ministrija, IZM, SIF, pašvaldības, NVO, LDDK un LBAS.

Tāpat KM ir noteikta par atbildīgo institūciju Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības attīstības plāna 2024.–2027. gadam⁴⁹ (turpmāk – plāns) īstenošanai. Plānā ir ietverti arī pasākumi brīvprātīgā darba jomas atbalstam un attīstībai kā, piemēram, 2.Rīcības virziena 2.2.1. uzdevums “Programma “NVO fonds” ar mērķi sekmēt iedzīvotāju sadarbību, solidaritāti un savstarpējo uzticēšanos un nodrošināt atbalstu aktivitātēm, kas ietver tai skaitā brīvprātīgā darba pasākumus (atbildīgā institūcija – KM, līdzatbildīgā institūcija – SIF, izpildes termiņš – 2027. gada II pusgads).

Tomēr, lai brīvprātīgā darba atzīšana pārtaptu par efektīvu politikas instrumentu valsts līmenī, nepieciešama padziļināta integrācija visos līmeņos – valsts attīstības stratēģijās un plānos, nozaru stratēģijās, pašvaldību plānošanas dokumentos, izglītības programmās. Šāda daudzlīmeņu pieeja, kas ietver starpsektoru sadarbību un resursu piesaisti, veidotu vienotu, koordinētu un ilgtspējīgu sistēmu. Tajā brīvprātīgais darbs tiktu atzīts ne tikai kā sabiedrības iniciatīva un ne tikai kā papildinājums katrā nozarē – veselībā, kultūrā, vidē, izglītībā un citur, bet kā nozīmīgs attīstības instruments.

Brīvprātīgā darba joma ir starpnozaru jeb horizontāla politika, kuras attīstība un īstenošana skar plašu institūciju loku, ievērojami pārsniedzot to, kas pašlaik atspoguļots Latvijas Nacionālajā attīstības plānā 2021.–2027. gadam. Tās veiksmīga īstenošana prasa iesaisti gan valsts pārvaldes institūcijām, gan visām pašvaldībām, jo brīvprātīgā darba attīstība nav nodalāma vienas nozares atbildībā.

Pašvaldībām vietējā līmenī ir izšķiroša loma brīvprātīgā darba veicināšanā un organizēšanā (*skat. ziņojuma sadaļu 2.2.2. Pašvaldību iestādes*). Tāpēc pašvaldību attīstības stratēģijās būtu nepieciešams iekļaut skaidrus mērķus, uzdevumus un resursu nodrošinājumu brīvprātīgā darba koordinācijai, atbalstam un atzinības pasākumiem. Tomēr katras pašvaldības iesaiste brīvprātīgā darba jomā tiek īstenota, ievērojot to atšķirīgo administratīvo, cilvēkresursu un finanšu kapacitāti.

Tādēļ jaunu funkciju vai pienākumu noteikšana pašvaldībām ir īstenojama tikai tad, ja valsts vienlaikus nodrošina atbilstošu metodisko, organizatorisko un finansiālo atbalstu. Bez papildu valsts atbalsta mehānismiem pašvaldību iespējas paplašināt brīvprātīgā darba koordināciju un nodrošināt sistēmisku pieeju šajā jomā ir ierobežotas.

⁴⁸ Saeimas paziņojums “Par Latvijas Nacionālo attīstības plānu 2021.-2027. gadam (NAP2027)”; pieejams: <https://www.mk.gov.lv/lv/latvijas-nacionalais-attistibas-plans>

⁴⁹ <https://likumi.lv/ta/id/357419-saliedetas-un-pilsoniski-aktivas-sabiedribas-attistibas-plans-2024-2027-gadam>

Potenciāli iespējamie politikas plānošanas dokumenti, kuros nostiprināt brīvprātīgā darba politikas attīstību

Nr.p.k.	Iespējamās darbības
1.	Latvijas ilgspējīgas attīstības stratēģija līdz 2050. gadam.
2.	Brīvprātīgā darba kā valstiski nozīmīgas prioritātes iestrāde Latvijas Nacionālajā attīstības plānā 2028.-2034. gadam.
3.	Brīvprātīgā darba kā nozīmīgas horizontālas jomas iestrāde nozaru politikas plānošanas dokumentos*: - Sociālās aizsardzības un darba tirgus politikas pamatnostādnes 2028.-2034. gadam; - Izglītības attīstības pamatnostādnes 2028.-2034. gadam; - Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības attīstības pamatnostādnes 2028.-2034. gadam. * Dokumentiem iespējami citi nosaukumi (provizoriski – plāni). Dokumentu izstrāde nav uzsākta.
4.	Brīvprātīgā darba kā nozīmīgas vietējās pilsoniskās aktivitātes iestrāde plānošanas reģionu un pašvaldību attīstības stratēģijās.
5.	Brīvprātīgā darba kā valstiski nozīmīgas un horizontālas jomas iestrāde Latvijai saistošajos stratēģiskajos ES fondu plānošanas dokumentos 2028.-2034. gada periodam.

4.2. Datu pieejamības veicināšana

Lai pilnvērtīgi novērtētu brīvprātīgā darba ekonomisko un sociālo ietekmi, būtiska nozīme ir gan kvantitatīviem datiem, gan kvalitatīviem datiem. Dati ļautu identificēt un analizēt brīvprātīgā darba tiešo un netiešo ietekmi uz dažādām jomām. Šo ietekmi būtu iespējams izvērtēt gan IKP kontekstā, gan attiecībā uz atsevišķām nozarēm. Abas pieejas sniegtu vērtīgu ieskatu un būtu pamats priekšlikumu izstrādei brīvprātīgā darba jomas pilnveidei un resursu piesaistei.

Tomēr datu aptveramība Latvijā ir ierobežota, jo katrai no četrām brīvprātīgā darba organizētāju grupām – valsts un pašvaldību iestādēm, NVO, politiskajām partijām un sociālajiem uzņēmumiem, ir pienākums informāciju sniegt dažādām valsts iestādēm un dažādos veidos, un to šā brīža situācijā nav iespējams apkopot (*skat. ziņojuma 2. sadaļu*).

Turklāt, iesniedzot gada pārskatus, brīvprātīgā darba organizētāji nereti atšķirīgi interpretē spēkā esošo normatīvo regulējumu, īpaši attiecībā uz Likuma 7. panta otrās daļas 9. punktu, kura “a” apakšpunktā noteikts, ka, sniedzot informāciju par brīvprātīgo darbu, organizētājam jānorāda brīvprātīgā darba vieta. Ne Likuma anotācijā, ne arī citos saistītajos normatīvajos aktos nav sniegts skaidrojums par to, kas tieši uzskatāms par “brīvprātīgā darba vietu”. Šī nenoteiktība rada praktiskas grūtības brīvprātīgā darba organizētājiem sniegt korektu informāciju, jo nav vienotas izpratnes par to, kāda informācija jānorāda, īpaši situācijās, kad brīvprātīgais darbs tiek veikts mainīgā vai plašā teritorijā, piemēram, meklējot pazudušu personu mežā, laukos, pie upes vai vienlaikus dažādos reģionos. LM ieskatā, brīvprātīgā darba organizētājiem būtu jānorāda brīvprātīgā darba vietas ģeogrāfiskais izvietojums – pilsētu, novadu līmenī vai arī visas Latvijas teritorijas ietvaros. Līdzīgi ir ar brīvprātīgā darba veicēja paveiktā

brīvprātīgā darba uzskaiti, kas saskaņā ar Likumā noteikto norādāms stundās. Piemēram, pastāv dažādas interpretācijas, vai brīvprātīgā darba veikšanas uzskaitē sākas tad, kad brīvprātīgais iekāpj transporta līdzeklī, lai dotos pie seniora, vai brīdī, kad brīvprātīgā darba veicējs ir nonācis pie seniora mājas durvīm.

Iepriekš minēto iemeslu dēļ nav iespējams apkopot kopējos brīvprātīgā darba datus, kas būtu izmantojami brīvprātīgā darba jomas kvalitatīvai analīzei (piem., kopējais brīvprātīgā darba vietu skaits, kopējais brīvprātīgā darba veicēju skaits, kopējais nostrādāto stundu skaits, brīvprātīgā darba apjoms pa darbības jomām, teritoriālais pārklājums, iespējamais brīvprātīgo ieguldījums tautsaimniecībā) un brīvprātīgā darba politikas pilnveidei.

Nemot vērā iepriekš minēto, lai brīvprātīgā darba politika kļūtu par efektīvu attīstības instrumentu, būtiski ir izstrādāt risinājumu, kas nodrošinātu vienotu un sistemātisku datu apkopošanu par brīvprātīgā darba īstenošanu. Šāda pieeja ļautu ne tikai precīzāk analizēt brīvprātīgā darba ietekmi uz sabiedrību un ekonomiku, bet arī plānot atbilstošus politikas virzienus, balstoties uz pierādījumiem balstītu informāciju.

Viens no risinājumiem ir starpinstitucionāla mehānisma izveide, kas nodrošinātu visu brīvprātīgā darba organizētāju sniegtās informācijas apkopošanu vienotā sistēmā. Šāda mehānisma izveide varētu būt izaicinājums gan brīvprātīgā darba organizētājiem, gan institūcijām, kurās tiek iesniegta informācija, jo pašlaik informācijas sniegšanas process dažādās iestādēs ir dažāds, vienlaikus ir būtiski nepalielināt administratīvo slogu. Lai pārvarētu šos izaicinājumus, nepieciešams vienots regulējums, skaidras vadlīnijas un metodiskie materiāli par datu sniegšanas formu un saturu. Tāpat nepieciešams nodrošināt atbilstošu digitālo rīku pieejamību, kas atvieglotu informācijas nodošanu un apkopošanu. Šāda pieeja veicinātu datu kvalitāti, salīdzināmību un caurspīdīgumu.

Kā alternatīvs risinājums datu par brīvprātīgo darbu Latvijā sistemātiskai apkopošanai ir izskatāma Centrālās statistikas pārvaldes iesaiste, nodrošinot regulāru iedzīvotāju aptauju veikšanu. Lai šādā veidā iegūtie dati būtu izmantojami brīvprātīgā darba izvērtēšanai un politikas plānošanai, būtu nepieciešams pielāgot apsekojumu metodoloģiju un datu vākšanas procesu brīvprātīgā darba specifikai Latvijā. Izmaksu optimizācijas nolūkā, būtu lietderīgi apsvērt iespēju iekļaut brīvprātīgā darba jautājumus kādā no jau esošajiem regulārajiem iedzīvotāju apsekojumiem, tomēr arī šādai pieejai būtu nepieciešams papildu finansējums metodoloģijas pielāgošanai un datu vākšanai. Centrālās statistikas pārvaldes iesaiste nodrošinātu metodoloģiski vienotu, reprezentatīvus un salīdzināmus datus par sabiedrības iesaisti brīvprātīgajā darbā, tā apjomu, motivāciju un ietekmi. Aptauju rezultāti nodrošinātu pamatu politikas plānošanai, resursu plānošanai un sabiedrības informēšanai. Vienlaikus tie nodrošinātu iespēju ilgtermiņā sekot līdzi tendencēm, identificēt problēmas un novērtēt ieviesto politikas pasākumu efektivitāti.

Nemot vērā pašlaik pieejamo informāciju par brīvprātīgā darba organizētāju īstenoto brīvprātīgo darbu, būtiski ir stiprināt brīvprātīgā darba organizatoru apziņu par informācijas sniegšanas pienākumiem. Brīvprātīgā darba organizatoriem jāapzinās, ka datu un ziņojumu sniegšana nav tikai administratīva prasība, bet gan instruments, kas ļauj izvērtēt brīvprātīgā darba ietekmi, plānot resursus un veidot pierādījumus balstītu politiku.

8. tabula

Rīcības virzieni datu pieejamības veicināšanai

Nr.p.k.	Iespējamās darbības
1.	Izveidot starpinstitucionālu darba grupu, iesaistot brīvprātīgā darba informācijas saņēmējus (LM, VID, KNAB, Valsts kase u.c. pēc nepieciešamības), lai analizētu informācijas apkopošanas iespējas

	un izstrādātu priekšlikumus tiesiskā regulējuma pilnveidei.
2.	Sagatavot grozījumus Brīvprātīgā darba likumā, precizējot informācijas apjomu, kas brīvprātīgā darba organizatoriem katru gadu jānorāda gada pārskatā, lai to jēgpilni varētu izmantot brīvprātīgā darba jomas analizēšanai, gan novērtējot ietekmi uz sabiedrību un ekonomiku, gan plānot atbilstošus politikas intervences virzienus.
3.	Attiecīgajām kompetentajām iestādēm veikt grozījumus citos normatīvajos aktos, kas regulē informācijas par brīvprātīgo darbu iesniegšanas kārtību.
4.	Sagatavot vadlīnijas un metodiskos materiālus, lai brīvprātīgā darba organizētājus izglītotu par Likumā noteikto datu par brīvprātīgo darbu korektu un vienotu atspoguļošanu gada pārskatos.
5.	Valsts institūciju reģistru un digitālo rīku pilnveide, kas atvieglotu brīvprātīgā darba organizētāju sagatavotās informācijas iesniegšanu un apkopošanu.
6.	Centrālās statistikas pārvaldes iedzīvotāju aptaujas metodoloģijas izstrāde un regulāru aptauju veikšana, iegūstot reprezentatīvus un salīdzināmus datus par sabiedrības iesaisti brīvprātīgajā darbā, tā apjomu, motivāciju un ietekmi.
7	Nodrošināt veikto pētījumu un pieejamo datu (t.sk. OECD PIAAC) sekundāro analīzi brīvprātīgā darba kontekstā, lai iegūtu papildu pierādījumus balstītu informāciju brīvprātīgā darba politikas plānošanai.

4.3. Digitālās infrastruktūras attīstība

2024. gada 18. jūnijā Saeimā tika pieņemti grozījumi Likumā, nosakot, ka jāizveido jauna Informācijas sistēma, kas aizstātu NVA pārziņā esošo Brīvprātīgā darba veicēju informācijas sistēmu (www.brivpratigie.lv), kura netika plaši izmantota un nerasniedza tai Likumā noteikto mērķi.

Plānots, ka Informācijas sistēma būs valsts informācijas sistēma, kas attīstīs brīvprātīgā darba iespējas un veicinās sabiedrības informētību par brīvprātīgo darbu un iesaisti tā veikšanā, nodrošinās informācijas apmaiņu starp personām, kuras vēlas veikt brīvprātīgo darbu, un brīvprātīgā darba organizētājiem, tostarp nodrošinot personas reģistrēšanos Informācijas sistēmā, kā arī iespēju sagatavot izziņu par veikto brīvprātīgo darbu.

Likums nosaka, ka Informācijas sistēmas pārzinis ir NVA, kas normatīvajos aktos noteikto uzdevumu īstenošanai veic datu apstrādi, kā arī organizē un vada Informācijas sistēmas darbību atbilstoši tai paredzētajiem izmantošanas mērķiem – brīvprātīgā darba veicēju un organizētāju saziņai, brīvprātīgā darba uzskaitēi un sabiedrības informēšanai.

Informācijas sistēmas izmantošana brīvprātīgā darba jomā netiek noteikta kā obligāta, bet to varēs izmantot jebkurš, kas vēlēties atrast un veikt brīvprātīgo darbu Latvijā, un attiecīgi brīvprātīgā darba organizators atrast brīvprātīgā darba veicējus.

Laikā no 2025. gada marta līdz jūnijam VK projekta “Publiskās pārvaldes inovācijas ekosistēmas attīstība”⁵⁰ ietvaros tika īstenots inovācijas sprints “Brīvprātīgā darba informācijas sistēmas koncepta sagatavošana” ar mērķi izveidot modernu, lietotājiem draudzīgu un efektīvu Informācijas sistēmu, kas veicina sabiedrības līdzdalību un solidaritāti, nodrošina ērtu saziņu starp brīvprātīgajiem un organizatoriem, atbalsta valsts politikas īstenošanu brīvprātīgā darba

⁵⁰ ES Atveseļošanas un noturības mehānisma plāna 6.3. reformu un investīciju virziena “Publiskās pārvaldes modernizācija” 6.3.1.3.i investīcijas “Publiskās pārvaldes inovācijas eko-sistēmas attīstība” projekts Nr. 6.3.1.3.i.0/1/22/I/VK/001 “Publiskās pārvaldes inovācijas eko-sistēmas attīstība”

jomā un sekmē Likumā noteiktā mērķa sasniegšanu - sekmēt brīvprātīgo darbu un veicināt sabiedrības līdzdalību brīvprātīgajā darbā.

Sadarbībā ar NVA, IZM, VK, kā arī NVO pārstāvjiem tika analizēta NVA pārziņā esošās Brīvprātīgā darba veicēju informācijas sistēmas (www.brivpratigie.lv) funkcionalitāte un definēti iemesli, kāpēc šī sistēma netika plaši izmantota praksē. Inovācijas sprinta gaitā tika apzinātas brīvprātīgo un brīvprātīgā darba organizētāju vajadzības, kopā veicot 18 intervijas, ar mērķi noskaidrot viedokli par Informācijas sistēmas funkcionalitāti.

Atbilstoši inovācijas sprinta gaitā iegūtajai un apkopotajai informācijai, tika definēti pamatnosacījumi Informācijas sistēmas prototipam un sprinta laboratorijā izstrādāts un testēts Informācijas sistēmas prototips, kā arī identificēti nepieciešamie uzlabojumi prototipā un izstrādāts iespējamais rīcības scenārijs praktiskām darbībām no prototipa līdz Informācijas sistēmas izstrādei un ieviešanai praksē.

Informācijas sistēmas prototips ir pamats LM turpmākam darbam pie Informācijas sistēmas normatīvā regulējuma izstrādes un NVA turpmākajam darbam pie Informācijas sistēmas izstrādes un ieviešanas praksē. Informācijas sistēmas prototips prezentēts BDKP 2025. gada 16. jūlija sēdē un saņemts konceptuāls BDKP atbalsts.

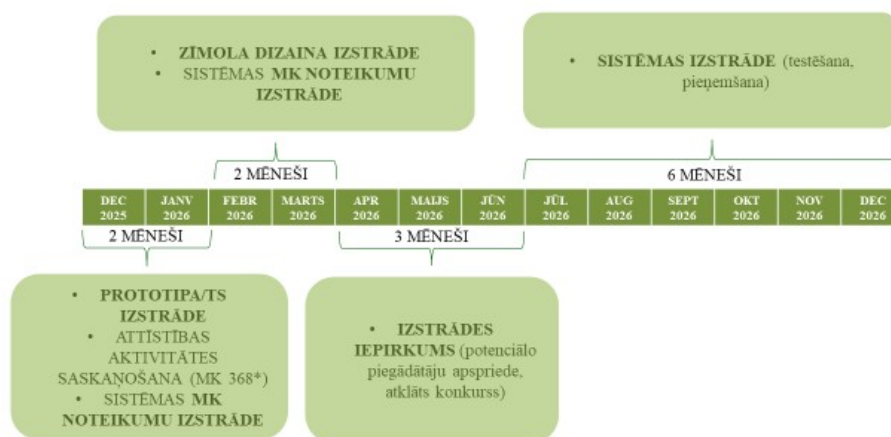
NVA ir uzsākusi darbu pie brīvprātīgā darba informācijas sistēmas tehniskās dokumentācijas izstrādes. Vienlaikus LM notiek darbs pie attiecīga normatīvā regulējuma izstrādes, kas noteiks informācijas sistēmā iekļaujamās informācijas apjomu un tās apstrādes kārtību, kā arī nosacījumus piekļuves nodrošināšanai informācijas sistēmā iekļautajai informācijai – MK noteikumu “Brīvprātīgā darba informācijas sistēmas noteikumi” (25-TA-1819)⁵¹ sākotnējais projekts 2025. augustā nodots sabiedriskajā apspriešanā (laika grafiks 3. attēlā). Informācijas sistēmas izstrāde tiek nodrošināta Eiropas Sociālā fonda Plus projekta⁵² “Nodarbinātības valsts aģentūras veikspējas stiprināšana” (Nr. 4.3.3.6/1/24/I/001) finansējuma ietvaros, plānojot informācijas sistēmas izstrādei finansējumu indikatīvi 250 000 *euro* apmērā. 4.3.3.6. pasākuma projektā Nr. 4.3.3.6/1/24/I/001 tiks izveidota brīvprātīgā darba informācijas sistēma, kuras uzturēšanai pēc projekta beigām būs nepieciešama ārpalpojuma piesaiste.

3.attēls

Brīvprātīgā darba informācijas sistēmas izstrādes un ieviešanas provizoriskais laika grafiks*

⁵¹ MK noteikumu projekts “Brīvprātīgā darba informācijas sistēmas noteikumi”; pieejams: https://tapportals.mk.gov.lv/legal_acts/6c9057c0-fd46-4f24-86d1-fbeabae91241

⁵² ES kohēzijas politikas programmas 2021.–2027. gadam 4.3.3. specifiskā atbalsta mērķa "Uzlabot visu darba meklētāju, jo īpaši jauniešu – it sevišķi, īstenojot Garantiju jauniešiem –, ilgstošo bezdarbnieku un darba tirgū nelabvēlīgā situācijā esošo grupu, un ekonomiski neaktīvo personu piekļuvi nodarbinātībai un aktivizācijas pasākumiem, kā arī veicinot pašnodarbinātību un sociālo ekonomiku" 4.3.3.6. pasākuma "Nodarbinātības valsts aģentūras veikspējas stiprināšana un pakalpojumu modernizēšana"

* Informācijas sistēmu un to darbībai nepieciešamo informācijas un komunikācijas tehnoloģiju resursu un pakalpojumu attīstības aktivitāšu un likvidēšanas uzraudzības kārtība

*Laika grafiku var ietekmēt dokumentācijas saskaņošanas gaita un iepirkumu rezultāti

Šobrīd ir identificēti vairāki izaicinājumi, kas var kavēt Informācijas sistēmas veiksmīgu izstrādi un ieviešanu, piemēram, valsts informācijas sistēmu izstrāde ir sarežģīts un laikietilpīgs process, kurā būtisku daļu veido dokumentācijas sagatavošana, saskaņošana un atbilstības nodrošināšana normatīvajiem aktiem, tāpat ir ierobežoti finanšu līdzekļi, kas apgrūtina visu nepieciešamo funkcionalitāšu izstrādi, kā arī efektīvas sasaistes nodrošināšanu ar citām valsts informācijas sistēmām datu apmaiņas nolūkā. Vienlaikus pastāv risks, ka sistēmas izmantošana var būt ierobežota motivācijas trūkuma dēļ no brīvprātīgo un organizatoru puses, kas var ietekmēt tās praktisko pielietojumu un ilgtspēju. Tāpat vēl joprojām pastāv digitālā plaisa, ka ne visi spēj izmantot tehnoloģiskos risinājumus.

Lai nodrošinātu sistēmas efektīvu darbību un sasniegtu Likumā izvirzītos mērķus – veicināt sabiedrības informētību par brīvprātīgo darbu un iesaisti tā veikšanā, nodrošināt informācijas apmaiņu starp personām, kuras vēlas veikt brīvprātīgo darbu, un brīvprātīgā darba organizētājiem, kā arī iespēju sagatavot izziņu par veikto brīvprātīgo darbu, būtiski ir risināt šos izaicinājumus, īstenojot starpinstitutionālo sadarbību, nodrošinot atbilstošu finansējumu un veidojot motivējošu vidi tās lietotājiem.

Plānots, ka jaunā Informācijas sistēma sniegs iespēju apkopot un sistematizēt informāciju par brīvprātīgā darba iespējām, kā arī vienkāršos un veicinās savstarpējo sadarbību starp brīvprātīgajiem un organizācijām, kā arī būs efektīvs rīks sadarbības veicināšanai starp brīvprātīgajiem un organizācijām, padarot iesaisti pieejamāku, mērķtiecīgāku un vienkāršāku.

Tāpat jāņem vērā, ka brīvprātīgais darbs ir svarīga sociālās ekonomikas ekosistēmas sastāvdaļa. Sociālās ekonomikas plānā 2026.–2029. gadam piedāvātā sociālās ekonomikas definīcija aptver biedrības un nodibinājumus, sociālos uzņēmumus, kooperatīvās sabiedrības un krājaizdevu sabiedrības. Tā kā brīvprātīgais darbs visplašāk tiek veikts NVO un to organizētajos pasākumos, tad arī sociālās ekonomikas kontekstā dati par brīvprātīgo ieguldījumu ir svarīgi politikas plānošanai un īstenošanai. Turpinot darbu pie sociālās ekonomikas dalībnieku monitoringa, nākotnē jāparedz iespēja datu apmaiņai starp dažādām informācijas sistēmām un reģistriem, tai skaitā no Brīvprātīgā darba informācijas sistēmas.

Vienlaikus tiek plānots, ka Informācijas sistēmu varēs izmantot arī kā instrumentu civilās aizsardzības un krīzes situāciju risināšanas atbalstam. Informācijas sistēmā tiks integrēta iespēja brīvprātīgā darba veicējiem aktivizēt atzīmi “Gatavs iesaistīties krīzes situācijā”, un šī informācija tiks izmantota, lai nepieciešamības brīdī nosūtītu paziņojumus tikai tiem brīvprātīgajiem, kuri pauduši gatavību iesaistīties. Papildus tam Informācijas sistēma automātiski

pārbaudīs, vai brīvprātīgajam ir vismaz viena no konkrētajai situācijai nepieciešamajām kompetencēm, tādējādi nodrošinot mērķētu, efektīvu un situācijas raksturam atbilstošu iesaisti.

Informācijas sistēmas attīstības gaitā tiks izvērtēta iespēja to veidot kā centrālo valsts līmeņa informācijas avotu par brīvprātīgo darbu, nodrošinot strukturētu un uzticamu datu apkopošanu par brīvprātīgā darba apjomu un raksturojumu. Šāda pieeja radītu stabilu pamatu regulārai nozares analīzei un brīvprātīgā darba politikas rezultativitātes izvērtēšanai.

9. tabula

Rīcības virzieni digitālās infrastruktūras attīstībai

Nr.p.k.	Iespējamās darbības
1.	Tiesiskā regulējuma izstrāde Brīvprātīgā darba informācijas sistēmas darbībai un nepieciešamo funkcionalitāšu nodrošinājumam.
2.	Brīvprātīgā darba informācijas sistēmas izveidei nepieciešamās dokumentācijas izstrāde, iepirkuma organizēšana, lietotāju testēšana, prototipa aprobācija.
3.	Brīvprātīgā darba informācijas sistēmas lietotāju vadlīniju izstrāde, informēšana, apmācības.
4.	NVA kapacitātes nostiprināšana pilnvērtīgam sistēmas lietotāju atbalstam ikdienas operacionālajā darbā.

4.4. Brīvprātīgā darba atpazīstamība un prestiža veicināšana

Brīvprātīgais darbs iegūst savu atpazīstamību un prestižu Latvijas sabiedrībā, tomēr joprojām pastāv izaicinājumi, kas kavē tā pilnvērtīgu novērtējumu un plašu sabiedrības iesaisti. Liela daļa sabiedrības joprojām nav pietiekami informēta par iespējām iesaistīties brīvprātīgajā darbā, kā arī par tā nozīmi un sniegtajiem ieguvumiem. Daudziem iedzīvotājiem trūkst skaidrības par to, kur meklēt informāciju, kā pieteikties, kādas prasmes nepieciešamas un kādu atbalstu iespējams saņemt. Tāpat sabiedrībā nereti valda maldīgi priekšstatī, ka brīvprātīgais darbs ir tikai neapmaksāta palīdzība bez personīga ieguvuma, lai gan praksē tas sniedz iespēju attīstīt prasmes, veidot kontaktus, stiprināt pilsonisko līdzdalību un veicināt sabiedrības saliedētību.

Ir būtiski veicināt brīvprātīgā darba popularizēšanu un prestiža celšanu gan valsts, gan pašvaldību līmenī, gan arī sabiedriskajā telpā. Lai to panāktu, nepieciešams īstenot mērķtiecīgu un daudzkanālu komunikācijas stratēģiju, kas uzsver brīvprātīgā darba pozitīvo ietekmi uz sabiedrību, kopienām un pašu brīvprātīgo personīgo izaugsmi, aptverot gan digitālos, gan tradicionālos informācijas avotus. Efektīvs risinājums būtu regulāru informatīvo kampaņu organizēšana sociālajos medijos, vietējos medijos, radio un televīzijā, kā arī cieša sadarbība ar izglītības iestādēm, pašvaldībām un NVO, kas darbojas sabiedrības līdzdalības un pilsoniskās izglītības jomā. Šādas kampaņas varētu ietvert informatīvu materiālu izplatīšanu, pieredzes stāstu un labās prakses piemēru publiskošanu gan medijos, gan sociālajos tīklos, diskusijas, sabiedriskus pasākumus un sadarbības iniciatīvas ar pašvaldībām, NVO un izglītības iestādēm.

Brīvprātīgie paši ir nozīmīgi brīvprātīgā darba vēstneši, un viņu aktīva iesaiste šīs jomas popularizēšanā ir nenovērtējama. Viņu pieredzes stāsti, personīgais piemērs un entuziasms spēj iedvesmot citus iesaistīties brīvprātīgajā darbā, veicināt sabiedrības izpratni par brīvprātīgā darba nozīmi un lauzt stereotipus, kas joprojām pastāv par šo darbības formu. Brīvprātīgie var piedalīties informatīvajās kampaņās, dalīties savos stāstos medijos un sociālajos tīklos, organizēt

pieredzes apmaiņas pasākumus, uzrunāt sabiedrību skolās, universitātēs, kopienu centros un citās vietās, kur iespējams veidot tiešu kontaktu ar potenciālajiem interesentiem. Šāda līdzdalība ne tikai stiprina brīvprātīgā darba prestižu, bet arī veido autentisku un personisku saikni ar sabiedrību, kas ir īpaši svarīga motivācijas veicināšanā. Brīvprātīgo aktīva iesaiste popularizēšanā veicina arī kopienu saliedētību, jo rada vidi, kurā cilvēki dalās ar savām zināšanām, laiku un enerģiju sabiedrības labā. Tāpēc ir būtiski veidot mehānismus, kas atbalsta un iedrošina brīvprātīgos kļūt par aktīviem brīvprātīgā darba vēstnešiem, sniedzot viņiem atbalstu (platformas, rīki, atzinības par ieguldījumu) sabiedrības informēšanā un iesaistē. Tādējādi svarīgi ir ieviest atzinības mehānismus – apbalvojumus, pateicības pasākumus, sertifikātus un citas formas, kas apliecina brīvprātīgā darba vērtību un motivē cilvēkus iesaistīties.

Saskaņā ar 2024. gada 20. jūnijā Saeimā pieņemto likumu “Grozījumi Brīvprātīgā darba likumā” NVA sniedz konsultatīvu un informatīvu atbalstu gan brīvprātīgā darba politikas izstrādē iesaistītajām institūcijām, gan arī brīvprātīgā darba īstenošanā iesaistītajām pusēm, kā arī pašvaldībām, NVO un sabiedrībai kopumā. NVA aktivitātes brīvprātīgā darba jomā apkopotas 10. tabulā un to izpildi plānots nodrošināt Eiropas Sociālā fonda Plus projekta “Nodarbinātības valsts aģentūras veikspējas stiprināšana” (Nr. 4.3.3.6/1/24/I/001) finansējuma ietvaros.

10. tabula

Rīcības virzieni brīvprātīgā darba atpazīstamībai un prestiža veicināšanai

Nr.p.k.	Iespējamās darbības
1.	Sabiedrības informēšanas stratēģijas izstrāde un regulāru informēšanas pasākumu īstenošana.
2.	Sabiedrībā zināmu personību kā brīvprātīgā darba vēstnešu apzināšana un iesaiste sabiedrības informēšanas aktivitātēs.
3.	NVA digitālā izdevuma par aktualitātēm brīvprātīgā darba jomā regulāra sagatavošana (intervijas, aktuālie pasākumi, pieredzes stāsti u.c.).
4.	NVA organizēti semināri/meistarklases par brīvprātīgā darba organizētājiem aktuāliem jautājumiem.
5.	Brīvprātīgo mēneša iniciatīvas organizēšana (tematiska ievirze, labās prakses popularizēšana, meistarklases, darbs ar medijiem un sabiedrību u.c.).
6.	Ikgadējās nacionālās konferences par brīvprātīgo darbu organizēšana.
7.	Ikgadējā brīvprātīgo un organizētāju godināšanas pasākumu organizēšana.

Starptautiskais Brīvprātīgo gads 2026

2026. gada pasludināšana par Starptautisko Brīvprātīgo gadu 2026 sniedz unikālu iespēju izcelt brīvprātīgā darba nozīmi sabiedrībā un tā daudzveidīgo ieguldījumu kopienu attīstībā. Šis gads var kalpot kā platforma, lai veicinātu sabiedrības izpratni par brīvprātīgā darba vērtību, stiprinātu tā prestižu un aktivizētu iedzīvotāju līdzdalību visos sabiedrības līmeņos.

Starptautiskā Brīvprātīgo gada 2026 NVA plāno īstenot vairākus pasākumus, tai skaitā, plānota komunikācijas kampaņa, informatīvi pasākumi, diskusijas, pieredzes apmaiņas pasākumi un izglītojošas aktivitātes, kas vērstas uz dažādām sabiedrības grupām – jauniešiem, senioriem, darba meklētājiem, profesionāļiem un kopienu līderiem. Tā būs iespēja aktīvi iesaistīties brīvprātīgā darba organizatoriem – nevalstiskajām organizācijām, pašvaldībām, izglītības iestādēm, sociālajiem uzņēmumiem un citām iesaistītajām pusēm – iniciatīvās, kas veicina brīvprātīgā darba redzamību, pieejamību un prestižu. Organizatoru iesaiste ir būtiska, lai

veicinātu starpsektoru sadarbību, apvienojot valsts, pašvaldību, nevalstisko organizāciju un uzņēmēju resursus, lai kopīgi stiprinātu brīvprātīgā darba kultūru.

2026. gadā NVA ir izveidojusi visiem pieejamu Starptautiskā Brīvprātīgo gada 2026 pasākumu kalendāru <https://www.nva.gov.lv/lv/brivpratigo-gads>. Kalendārs ir kā atvērta tipa saraksts, kas visu gadu tiek papildināts ar notikumiem., un ikvienam ir iespēja iesaistīties tā pilnveidošanā, sniedzot NVA informāciju par Starptautiskā Brīvprātīgo gada ietvaros plānotajiem pasākumiem Latvijā.

Istenojot Starptautiskā Brīvprātīgo gada aktivitātes, īpašu uzmanību varētu pievērst sabiedrības grupām, kurām informācijas pieejamība ir ierobežotāka. Tie varētu būt jaunieši, kuriem brīvprātīgais darbs palīdz attīstīt pilsoniskās līdzdalības prasmes, seniori, kuriem tas ir sociālās integrācijas un aktīvās novecošanas instruments, kā arī citas sociāli mazāk aizsargātās grupas, kurām brīvprātīgais darbs sniedz iespēju iegūt jaunas prasmes un kontaktus. Šīm sabiedrības grupām informācijas pieejamība un pielāgošana ir īpaši nozīmīga.

Jauniešu iesaiste

Informācijas pieejamība par brīvprātīgā darba iespējām ne vienmēr sasniedz visus jauniešus, kas ierobežo viņu informētību un iesaisti. Gan informācija pieejamība, gan skaidrojošais un izglītojošais darbs par brīvprātīgā darba lomu šai grupai un jauniešiem kopumā, jānodrošina caur kanāliem, kas ir viņiem ikdienā vispieejamākie - sociālie mediji, izglītības iestādes, jauniešu centri un neformālās izglītības aktivitātes, aktīvi sadarbojoties ar darbā ar jaunatni iesaistītajām organizācijām, kuras tai skaitā spēj aizsniegt jauniešus ar ierobežotām iespējām un jauniešus NEET situācijā (jaunietis nav iesaistīts ne nodarbinātībā, ne izglītībā, ne mācībās). Īpaši svarīgi ir uzsvērt brīvprātīgā darba sniegtās iespējas karjeras attīstībā un personīgajā izaugsmē. Lai veicinātu jauniešu iesaisti brīvprātīgajā darbā, būtu lietderīgi izstrādāt iekļaujošas un izglītojošas interaktīvas metodes, kā arī vizuāli pievilcīgus informatīvos materiālus gan digitālā, gan drukātā formātā darbā ar jaunatni iesaistītajiem, skolēnu pašpārvaldēm, kā arī pedagogu karjeras konsultantiem, viņu darbībā nostiprinot brīvprātīgā darba kā profesijas pieredzes lomu skolēna personības izaugsmei. Šāda pieeja veicinātu agrīnu izpratni par brīvprātīgā darba nozīmi un motivētu jauniešus neatkarīgi no viņu sociālekonomiskās izcelsmes aktīvi iesaistīties sabiedriskajos procesos.

Personas ar invaliditāti

Personām ar invaliditāti līdzdalība brīvprātīgajā darbā bieži vien ir ierobežota vairāku iemeslu dēļ - informācijas pieejamība par iespējām iesaistīties brīvprātīgajā darbā, nepielāgota vide, kā arī ierobežots atbalsta mehānisms. Tas būtiski ietekmē personu ar invaliditāti iespējas brīvprātīgi iesaistīties un izmantot brīvprātīgo darbu kā sociālās līdzdalības, kompetenču attīstīšanas un pašrealizācijas formu. Lai novērstu personu ar invaliditāti ierobežotās iespējas iesaistīties brīvprātīgajā darbā, nepieciešams nodrošināt pieejamu un saprotamu informāciju par brīvprātīgā darba iespējām, attiecīgi pielāgot fizisko un digitālo vidi, stiprināt atbalsta mehānismus, kā arī paaugstināt brīvprātīgā darba organizētāju zināšanas un palielināt kapacitāti un atbalstu iekļaujošas prakses ieviešanā.

Senioru iesaiste

Senioriem brīvprātīgais darbs ir viens no nozīmīgākajiem aktīvās novecošanās instrumentiem, kas palīdz saglabāt dzīves kvalitāti, psihisko un fizisko veselību, kā arī piederības sajūtu sabiedrībai. Iesaistīšanās brīvprātīgajās aktivitātēs veicina sociālo integrāciju, dod iespēju uzturēt regulārus kontaktus ar citiem cilvēkiem un mazināt vientulības risku. Seniori salīdzinoši mazāk kā citas iedzīvotāju vecuma grupas ikdienā izmanto digitālos saziņas kanālus, tāpēc informācijas izplatīšanai jāizmanto arī tradicionālie informācijas avoti – vietējie laikraksti, radio,

televīzija, informatīvie materiāli publiskās vietās, piemēram, bibliotēkās, poliklīnikās, kultūras centros un sociālajos dienestos. Šiem materiāliem jābūt sagatavotiem vienkāršā valodā, ar skaidru vizuālo noformējumu. Vienlaikus svarīga ir sadarbība ar pašvaldību sociālajiem dienestiem, pensionāru biedrībām un senioru klubiem, kas var kalpot kā starpnieki informācijas nodošanā un motivēšanā. Ieteicams organizēt klātienē informatīvos pasākumus, kuros seniori var uzdot jautājumus un saņemt praktisku atbalstu. Tāpat būtu lietderīgi attīstīt senioriem pielāgotas digitālās prasmes, lai ilgtermiņā veicinātu viņu spēju patstāvīgi meklēt un izmantot informāciju par brīvprātīgā darba iespējām. Šāda pieeja veicinātu senioru aktīvu līdzdalību sabiedrībā un stiprinātu starppaaudžu solidaritāti.

Citas sociāli mazāk aizsargātās grupas

Savukārt citām sociāli mazāk aizsargātām grupām – bezdarbniekiem, cilvēkiem ar zemiem ienākumiem vai ierobežotām iespējām – brīvprātīgais darbs sniedz iespēju iegūt jaunas prasmes, pieredzi un kontaktus, kas var palīdzēt integrēties darba tirgū un sabiedrībā. Tādējādi informācija šai grupai jāsniedz caur sociālajiem dienestiem, NVA filiālēm, pašvaldībām un NVO, kas strādā ar sociālās atstumtības riska grupām, īpaši uzsverot brīvprātīgā darba praktisko ieguvumu – iespēju apgūt jaunas kompetences, iegūt rekomendācijas un palielināt nodarbinātības iespējas

4.5. Brīvprātīgā darba atzīšana

Brīvprātīgais darbs sniedz iespēju iegūt praktiskas, dzīvē noderīgas prasmes un kompetences, piemēram, komunikācijas, sadarbības, problēmu risināšanas prasmes, iniciatīvas uzņemšanos, organizatoriskās spējas un spēju strādāt komandā. Šīs kompetences ir būtiskas ne tikai ikdienas situācijās, bet arī profesionālajā attīstībā, jo tās veicina pašpārliecinātību, elastību, un spēju pielāgoties dažādām darba vidēm. Brīvprātīgais darbs bieži vien kalpo kā pirmā praktiskā pieredze jauniešiem, kā arī kā iespēja senioriem saglabāt aktīvu līdzdalību sabiedrībā.

Saskaņā ar Brīvprātīgā darba likumu brīvprātīgajam ir tiesības pieprasīt brīvprātīgā darba organizētājam izziņu par paveikto brīvprātīgo darbu, tā ilgumu un iegūtajām kompetencēm (turpmāk – izziņa). Tā kā izziņa tiek izsniegta tikai pēc brīvprātīgā iniciatīvas un praksē ne visi brīvprātīgie izmanto šīs tiesības, brīvprātīgā darba laikā iegūtās un attīstītās kompetences bieži paliek nenovērtētas. Tas ierobežo šo kompetenču iekļaušanu CV, izglītības dokumentos vai profesionālās kvalifikācijas apliecinājumos, un rezultātā izziņa biežāk kalpo kā brīvprātīgā personisks pašapliecinājums, nevis kā objektīvs un vienots pierādījums par paveikto darbu un attīstītajām kompetencēm, tādējādi mazinot brīvprātīgā darba pievienoto vērtību indivīda profesionālajā attīstībā.

Izstrādājot jauno Brīvprātīgā darba informācijas sistēmu, viena no tās funkcionalitātēm būs iespēja informācijas sistēmā reģistrētam brīvprātīgā darba veicējam informācijas sistēmā pieprasīt un informācijas sistēmā reģistrētam brīvprātīgā darba organizētājam attiecīgi izsniegt izziņu. Šāda pieeja atvieglot gan brīvprātīgā darba veicēja, gan brīvprātīgā darba organizētāja administratīvo slogu, jo novērsīs nepieciešamību pēc manuālās dokumentu sagatavošanas un nodrošinās vienotu, standartizētu un pārbaudāmu informāciju.

Lai nodrošinātu iespēju informācijas sistēmā fiksēt un apliecināt brīvprātīgā darba laikā iegūtās kompetences, informācijas sistēmā nepieciešams izveidot vienotu kompetenču katalogu ar atbilstošiem aprakstiem. Brīvprātīgā darba konsultatīvās padomes ietvaros VK un IZM vadībā plānots vērtēt jau Latvijā izmantotos kompetenču modeļus, pielāgojot tos brīvprātīgā darba jomas specifikai, piemēram, 2018. gada 22. maija ES Padomes Ieteikumā par

pamatkompetencēm mūžizglītībā⁵³ definētās kompetences, kuras tiek izmantotas arī “Youthpass” sertifikātu izveidei ES neformālās izglītības programmas “Erasmus+” un “Eiropas Solidaritātes korpus” projektu⁵⁴ ietvaros. Šāda pieeja nodrošinās, ka kompetenču kataloga izstrāde balstās uz esošiem un atzītiem risinājumiem, veicinot resursu efektīvu izmantošanu un novēršot paralēlu instrumentu izstrādi.

Ņemot vērā, ka informācijas sistēmas izmantošana nebūs obligāta ne brīvprātīgā darba veicējiem, ne organizētājiem, kompetenču katalogu būs aicinātas izmantot arī tie brīvprātīgā darba organizētāji, kuri izziņu sagatavošanai un izsniegšanai izvēlēsies citus risinājumus, tādējādi pēc iespējas nodrošinot vienotu pieeju brīvprātīgā darba laikā iegūto un attīstīto kompetenču atspoguļošanai.

Tāpat ir jāapsver iespēja izstrādāt metodiskos materiālus brīvprātīgā darba laikā iegūto kompetenču norādīšanai izziņās, nodrošinot vienotu un metodiski pamatotu pieeju informācijas sniegšanai par veiktajiem pienākumiem un brīvprātīgā darba laikā attīstītajām kompetencēm. Šādi materiāli palīdzētu brīvprātīgā darba organizētājiem konsekventi un salīdzināmi atspoguļot brīvprātīgo ieguldījumu.

Vienlaikus būtiski ir veicināt sabiedrības, darba devēju, izglītības iestāžu un citu iesaistīto pušu informētību par brīvprātīgā darba laikā iegūto kompetenču nozīmi un pielietojumu profesionālajā un personīgajā attīstībā, stiprinot izpratni par brīvprātīgā darba pievienoto vērtību un tā lomu cilvēkkapitāla attīstībā, kas tādējādi ne tikai stiprinās brīvprātīgā darba prestižu, bet arī motivēs sabiedrību aktīvāk iesaistīties, veicinot personīgo izaugsmi un sabiedrības attīstību kopumā.

Rezultātā brīvprātīgā darba veicējiem būs iespēja uzrādīt savu brīvprātīgā darba pieredzi darba devējiem, izglītības iestādēm un citiem kā vērtīgu ieguldījumu profesionālajā attīstībā, savukārt darba devējiem, izglītības iestādēm un citām iesaistītajām pusēm tiks veidota labāka izpratne par brīvprātīgajā darbā iegūto prasmju saturu un nozīmi.

11. tabula

Rīcības virzieni brīvprātīgā darba atzīšanai

Nr.p.k.	Iespējamās darbības
1.	Darba grupas izveide risinājumu izstrādei par kompetenču, kas iegūtas, veicot brīvprātīgo darbu, iespējamo integrēšanu Brīvprātīgā darba informācijas sistēmā un to turpmāku pielietojšanu.
2.	Brīvprātīgā darba kompetenču kataloga izveide un integrēšana Brīvprātīgā darba informācijas sistēmā.
3.	Izziņas par kompetencēm, kas ir iegūtas/pilnveidotas brīvprātīgā darba ietvaros, ko izsniedz brīvprātīgā darba organizētājs, koncepta izstrāde un attīstība un atbilstošu risinājumu integrēšana Brīvprātīgā darba informācijas sistēmā.
4.	Risinājumu izstrāde Brīvprātīgā darba informācijas sistēmā uzkrāto datu par kompetencēm pārnesei citās sistēmās.
5.	Sabiedrības, darba devēju u.c. iesaistīto pušu informēšana par kompetenču atzīšanas nozīmīgumu.

⁵³ Padomes Ieteikums (2018. gada 22. maijs) par pamatkompetencēm mūžizglītībā; pieejams: <https://op.europa.eu/lv/publication-detail/-/publication/6fda126a-67c9-11e8-ab9c-01aa75ed71a1/language-lv>

⁵⁴ <https://jaunatne.gov.lv/par-agenturu/programmas-projekti/youthpass/>

4.6. NVO kapacitātes stiprināšana brīvprātīgā darba jomā

NVO ir viens no galvenajiem brīvprātīgā darba virzītājspēkiem Latvijā (*skat. 2.1. apakšsadaļu*), tomēr to kapacitāte bieži vien ir ierobežota. Daudzas NVO darbojas ar minimāliem resursiem, balstoties uz entuziasmu un brīvprātīgu iesaisti, kas apgrūtina ilgtermiņa plānošanu, kvalitātes nodrošināšanu un jaunu brīvprātīgo piesaisti.

Tādējādi NVO pilnvērtīgai attīstībai un spējai kvalitatīvi organizēt brīvprātīgo darbu Latvijā ir nepieciešams mērķtiecīgs, koordinēts un daudzpusīgs atbalsts gan no valsts, gan pašvaldību, gan privātā sektora puses.

Tuvāko gadu mērķis būtu izveidot programmu “Atbalsts NVO brīvprātīgā darba vadīšanai”, lai ar NVO iesaisti veicinātu brīvprātīgā darba iniciatīvas un veiktu sabiedrības iesaisti un izglītošanu par brīvprātīgā darba nozīmi un iespējām iesaistīties brīvprātīgā darba veikšanā, kā arī lai stiprinātu NVO brīvprātīgā darba pārvaldībā, organizēšanā un koordinēšanā un veicinātu brīvprātīgā darba attīstību kā pilsoniskās sabiedrības aktivitāti un ieguldījumu tautsaimniecībā un Latvijas attīstībā kopumā.

Programmas “Atbalsts NVO brīvprātīgā darba vadīšanai” ietvaros tiktu organizēts atklāts konkurss NVO tādu aktivitāšu nodrošināšanai kā brīvprātīgo piesaiste, apmācības par brīvprātīgā darba veikšanu, brīvprātīgā darba koordinēšana, apmācības NVO darbiniekiem un brīvprātīgajiem par brīvprātīgā darba vadību, mentoringu un kompetenču dokumentēšanu, metodisko materiālu un vadlīniju izstrāde, kas palīdz organizēt kvalitatīvu brīvprātīgo darbu, brīvprātīgā darba popularizēšanas pasākumi, partnerību izveide ar pašvaldībām, skolām, uzņēmumiem, lai paplašinātu iespējas un resursus, sadarbības veicināšana starp brīvprātīgā darba veicējiem un citas nozīmīgas aktivitātes, kas stiprina pilsonisko sabiedrību, tai skaitā, civilās aizsardzības, sabiedrības drošības un valsts aizsardzības spējas.

Programmai “Atbalsts NVO brīvprātīgā darba vadīšanai” nepieciešamais ikgadējais finansējums varētu būt 250 - 500 tūkst. *euro*, kura ietvaros varētu tikt atbalstīti 5-10 NVO īstenoti projekti, kas sekmētu Brīvprātīgā darba likumā noteiktā mērķa sasniegšanu, Brīvprātīgā darba konsultatīvās padomes ietvaros izvirzīto uzdevumu izpildi un arvien lielākas sabiedrības daļas iesaisti brīvprātīgā darba aktivitātēs. Speciālas programmas izveide būtu nozīmīga brīvprātīgā darba ekosistēmas sastāvdaļa. Kā alternatīvs risinājums būtu, iespējams, rast finansējumu esošajos resursos, kas tiek novirzīti NVO atbalstam, tajos paredzot specifisku atbalstu tieši brīvprātīgā darba atbalstam nepieciešamo aktivitāšu finansēšanai.

12. tabula

Rīcības virzieni NVO kapacitātes stiprināšanai

Nr.p.k.	Iespējamās darbības
1.	Programmas “Atbalsts NVO brīvprātīgā darba vadīšanai” stratēģiskā koncepta izstrāde un saskaņošana Brīvprātīgā darba konsultatīvajā padomē.
2.	Finansējuma piesaistei nepieciešamās dokumentācijas izstrāde programmai “Atbalsts NVO brīvprātīgā darba vadīšanai”.
3.	Programmas “Atbalsts NVO brīvprātīgā darba vadīšanai” līdzekļu sadales mehānisma izstrāde.
4.	Programmas “Atbalsts NVO brīvprātīgā darba vadīšanai” aprobācija praksē, rezultātu izvērtējums un programmas pilnveide.
5.	Pašvaldību un korporatīvo dalībnieku motivēšana NVO kapacitātes atbalstam darbam ar

	brīvprātīgajiem.
--	------------------

4.7. Brīvprātīgā darba ekosistēmas novērtējums - kopsavilkums

Brīvprātīgā darba ekosistēmas attīstība ir būtisks priekšnoteikums stiprai un ilgtspējīgai pilsoniskajai sabiedrībai, un tā efektivitāte ir tieši saistīta ar visas brīvprātīgā darba ekosistēmas attīstību. Lai nodrošinātu mērķtiecīgu un koordinētu pieeju šīs jomas pilnveidei, nepieciešams noteikt stratēģiskos virzienus, kas aptver gan politikas plānošanu un īstenošanu, gan atbilstošu atbalsta mehānismu funkcionēšanu.

Plānojot jaunas aktivitātes vai instrumentu ieviešanu, ir būtiski izvērtēt to lietderību attiecībā pret jau esošajiem risinājumiem, izvērtējot ieguvumu un novēršot funkciju dublēšanos. Šāda pieeja ļautu nodrošināt efektīvu resursu izmantošanu, stiprināt savstarpējo saskaņotību starp iesaistītajām institūcijām un veicināt ilgtspējīgus risinājumus.

Labi funkcionējoša brīvprātīgā darba ekosistēma nodrošina:

- skaidru politisko un tiesisko ietvaru;
- efektīvu koordināciju un sadarbību starp iesaistītajām pusēm;
- pieejamu un funkcionālu infrastruktūru, tostarp digitālos rīkus;
- kvalitatīvu apmācību un pieejamu informāciju brīvprātīgajiem un organizatoriem;
- informētu un motivētu sabiedrību;
-
-

Brīvprātīgā darba ekosistēmas efektīvai darbībai nepieciešamās rīcības apkopotas 13.tabulā.

- Sarkanā krāsā – nav iesākts/jāizvērtē
- Dzeltenā krāsā – nepieciešamība ir apzināta, ir jāuzsāk rīcības izpilde;
- Zaļā krāsā – rīcība ir uzsākta / rīcības izpilde ir procesā.

13. tabula

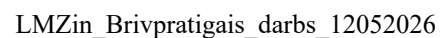
Izaicinājums	Pašreizējā situācija	Rīcība	Priekšnosacījumi	Galvenie riski
Brīvprātīgā darba politikas nostiprināšana	Brīvprātīgais darbs atzīts, bet nav konsekventi iestrādāts visos stratēģiskajos dokumentos, trūkst skaidru mērķu un resursu	 Iekļaut brīvprātīgo darbu NAP 2028–2034	● Valsts politikas plānošanas cikli ● Pašvaldību plānošanas dokumenti ● ES fondu plānošanas dokumenti	– Politiskā inerce
		 Iestrādāt nozaru politikas dokumentos		
		 Iekļaut plānošanas reģionu un pašvaldību attīstības stratēģijās		
		 Iestrādāt atbalsta instrumentus ES fondu plānošanas dokumentos 2028–2034 periodam		
Datu trūkums un sadrumstalota uzskaitē	Dati tiek iesniegti atšķirīgi; nav centralizētas datu apkopšanas mehānisma; datu apkopšanas terminoloģija nav pietiekami	 Grozījumi Brīvprātīgā darba likumā	● Normatīvais regulējums ● IT pielāgojumi	– Administratīvais slogs – Datu kvalitāte
		 Grozījumi atbilstošos MK noteikumos (terminoloģija)		
		 Vienotu informācijas apkopšanas un sniegšanas vadlīniju izstrāde		

Izaicinājums	Pašreizējā situācija	Rīcība	Priekšnosacījumi	Galvenie riski
	skaidra	Centralizēta datu apkopošanas mehānisma izstrāde CSP aptaujas		
Digitālās infrastruktūras nepietiekamība	Jaunas Brīvprātīgā darba informācijas sistēmas izstrāde	IS Tehniskās specifikācijas izstrāde IS iepirkuma organizēšana IS potenciālo lietotāju testēšana Vadlīnijas un atbalsts lietotājiem	- Finansējums - Valsts IS integrācija - Kiberdrošība	- Izstrādes aizkavēšanās (izstrādes sarežģītības un dokumentācijas procesa dēļ) - Kapacitāte - Zema lietojamība
Zema atpazīstamība un stereotipi	Sabiedrībai trūkst skaidras informācijas un motivācijas; saglabājas mīti par “neapmaksātu palīdzību bez ieguvuma”	Regulāras kampaņas valsts līmenī Vēstneši (personības) Pieredzes stāstu bibliotēka Brīvprātīgā darba organizētāju individuālās kampaņas	- Finansējums - Partneru tīkli	Zema komunikācijas ietekme
Kompetenču neatzišana	Izziņas par brīvprātīgo darbu nav formāli atzītas izglītībā un nodarbinātībā; trūkst vienota kompetenču kataloga	Kompetenču kataloga izstrāde Digitālās izziņas par veikto brīvprātīgo darbu izsniegšana, izmantojot IS Sertifikātu atzīšanas mehānismi Vadlīnijas kompetenču atzīšanai	- Izglītības standarti - IS gatavība - Darba devēju/augstskolu iesaiste	- Formāla nevienprātība - Uzticēšanās
NVO kapacitātes ierobežojumi	Daudzas NVO strādā ar minimāliem resursiem; Ierobežotas iespējas piesaistīt/koordinēt brīvprātīgos	Programmas “Atbalsts NVO brīvprātīgā darba vadīšanai” izstrāde Pašvaldību un korporatīvo partnerību granti Mentoru piesaiste	- Finansējums - Administratīvā kapacitāte	- Finansējuma pieejamība - Reģionālā nevienlīdzība
Starptautiskais Brīvprātīgo gads 2026 kā impulss pārmaiņām	Brīvprātīgais darbs uzmanības centrā; sabiedriskais fokuss; iespēja konsolidēt pasākumus	Reģionālās iniciatīvas NVA informatīvā kampaņa Semināri un apmācības brīvprātīgā darba organizētājiem Nacionālā konference Godināšanas pasākumi	Partneru līdzdalība	Kapacitāte

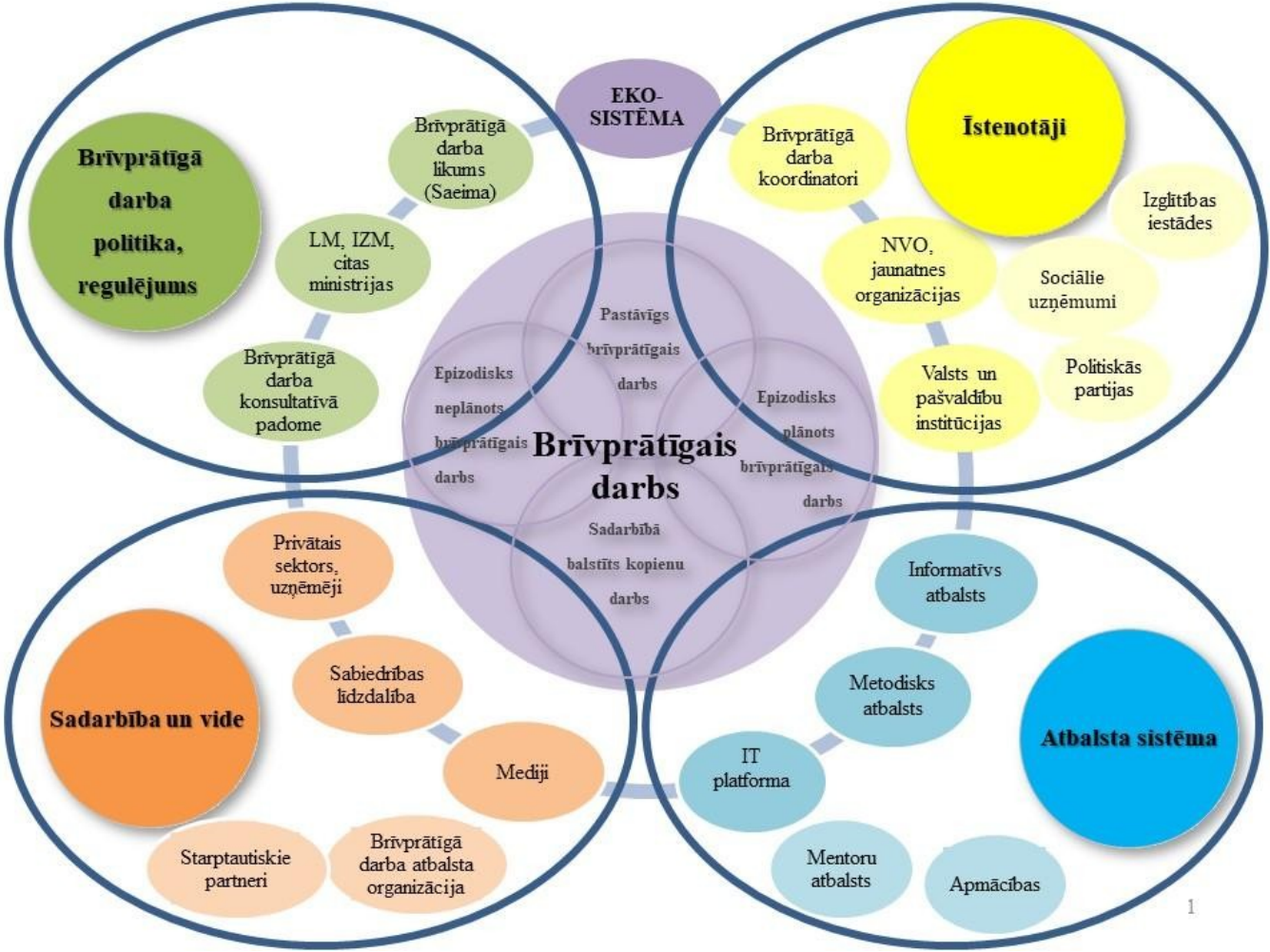
Starp būtiskākajiem attīstības virzieniem izceļama brīvprātīgā darba politikas integrēšana valsts stratēģiskajos plānošanas dokumentos, digitālās infrastruktūras modernizācija, sabiedrības informēšanas un motivēšanas sistēmiski pasākumi, kā arī brīvprātīgā darba tematikas iekļaušana izglītības programmās, īpaši uzrunājot jauniešus. Šo virzienu īstenošana varētu nodrošināt ilgtspējīgu un efektīvu brīvprātīgā darba sistēmu Latvijā.

Vienlaikus brīvprātīgā darba ekosistēmas attīstību būtiski ietekmē vairāki ierobežojumi – nepietiekama informētība, ierobežoti resursi, tiesiskā regulējuma nepilnības un sabiedrības attieksme. Šie faktori kavē pilnvērtīgu iesaisti un traucē veidot stabilu, koordinētu un uz datiem balstītu brīvprātīgā darba praksi.

Informatīvajā ziņojumā identificēto rīcības virzienu ietvaros iespējamo darbību īstenošana Labklājības ministrijai un attiecīgajām valsts budžeta iestādēm nodrošināma tām piešķirto valsts budžeta līdzekļu ietvaros, kā arī, iespēju robežās, piesaistot Eiropas Savienības fondu finansējumu atbilstošām darbībām un attiecināmajiem izdevumiem saskaņā ar Eiropas Savienības un Latvijas normatīvajiem aktiem.

Brīvprātīgā darba ekosistēmas Latvijā projekts

1

Attēla autors: LM, atbilstoši NVA 2025. gada 4. decembra konferences “Brīvprātīgais darbs Latvijā – vakar, šodien un rīt” ietvaros izveidotajam brīvprātīgā darba ekosistēma modelim